

శ్రీ

శ్రీమహామహిమపాధ్యాలు జీమూతవాహనకృపః,

అయమ్-

శాస్త్రసూరు, కల్యాణసుందరశాస్త్రిచౌ

లేఖకప్రమాదాదిదోషరహితం

పరిష్కృతః

చన్నలక్ష్మణభరణాయమానాయాం

స్వీయ విద్యానికేతనముద్రాక్షరశాలాయాం

ముద్రితో ప్రకటికృతశ్చ-

౧౮౯౭|| సం॥

అన్తిస్సంధే () కుండలీకరణమధ్యస్థవిషయాణి

పాఠాంతరతయా సంయోజితాని-

జీమూశ వాహనకృత దామభాగ విషయానుక్రమణికా.

ప్రకరణం-	పుట.	ప్రకరణం-	పుట.
దామభాగశబ్దార్థం-	౧	స్త్రీధనలక్షణం-	౨౩
దామశబ్దార్థం:-	,,	స్త్రీధనవిభాగం:-	౨౪
దామవిభాగనిరూపణం.	,,	అప్రజస్త్రీధనాధికారం:-	౩౦
ఏకదామ్యాదివిభాగం:-	౨	భాగానధికారిణం:-	౩౫
విభాగాత్పర్యంనపుతాణం		విభాజ్యోవిభాజ్య-	౩౮
స్వత్వం-	,,	విద్యాధనం-	౪౫
విభాగాదేవస్వస్వకారణతా-	,,	శార్యాదిధనం-	౪౬
సంబంధినిధనంస్వత్వకారణం-	,,	విభక్తజవిభాగం:-	౪౮
జన్మనాస్వత్వనిరాకరణం-	,,	విభక్తాగతవిభాగం:-	౪౯
స్వత్వవిచారం:-	,,	అసవణభాగ్యత్వవిభాగం:-	,,
విభాగకాలం:-	౩	పుత్రికారసయోగ్యవిభాగం:-	౫౪
పైతామహాధనవిభాగకాలం:-	౬	అపుత్రధనాధికారిణం:-	౫౬
స్థావరదానాదివిషయం:-	౯	సపిండాదిలక్షణం:-	౬౨
పైతామహాపితృర్ద్యుంశిత్వం-౧౦		పత్నీదానాదినిషేధం:-	౬౫
వింశోద్ధారాదిం:-	,,	దుహిత్రధికారం:-	౬౭
శ్లోష్టాదెద్యుంశాదికం:-	౧	దాహిత్రాధికారం:-	౬౯
అజకస్యద్యుంశిత్వం:-	౧౧	పిత్రధికారం:-	౭౧
సోదరాసోదరవిభాగం:-	౧౨	మాత్రధికారం:-	౭౨
క్షేత్రజస్యద్యుపిత్వకత్వం:-	౧౪	భాగ్యత్రధికారం:-	౭౩
భక్తత్వాదినామ్యుపాధికవి		వైమాత్రేయాధికారం:-	౭౪
భాగం:-	౧౬	భాగ్యపుత్రాద్యధికారం:-	౭౯
అమభాగాశ్రుకారిత్యేవిభా		పితృదాహిత్రాద్యధికారం:-	౮౦
గానధికారితా-	౧౭	సమల్యాద్యధికారం:-	౮౨
భాగ్యతాణాంవిభాగం:-	౧౮	వానపస్థాదిధనాధికారిణం:-	౮౪
ప్రపిత్రపర్యంతానాంసమాధి		సంస్కృతధనవిభాగం:-	౮౯
కారం:-	౨౦	నిహ్నుతధనవిభాగం:-	౯౧
సవణభాగ్యత్వవిభాగం:-	౨౧	వృత్తపభాగసంభేదోనిర్ణయం:-	౯౪

శ్రీమద్భాగవతము

శ్రీరస్తు.

శ్రీగురుభ్యోనమః,

జీమూతవాహనకృత

దాయభాగ ప్రారంభః-

మన్వాదివాక్యాన్యవిమృశ్యయేషాం యస్మిన్వి న దో బహుధా బుధా
నాం తెషాం ప్రబాధాయః దాయభాగో నరూపణీయస్సుధి ముక్కుబుధ్వం
॥౧॥ అథ దాయభాగో నరూప్యతే తత్ర నా ర దః॥ విభాగో థ కన్యకాత్ర్యస్యపు
త్రైర్వ్యక్తప్రకన్యతే॥ దాయభాగ ఇతి ప్రా క్తంతద్వివాద సదంబుధైః॥ ౨॥ పితృ
త ఆగతం పిన్యం శన్యపితృ మరణోపజాత స్వశ్యముచ్యతే-పిన్యస్యేతి త్రైరి
తి చద్వయమపి సంబంధిమాత్రోపలక్షణం - సంబంధిమాత్రేణ సంబంధిమా
త్రధనవిభాగవిదాయభాగపదప్రయోగాత్॥ అత ఏవ దాయభాగం వివాద
పదముపక్రమ్య నారదోపిమాత్రాదిధనవి భాగమభ్యుపదశితవాక్॥ తథా
మనురపిపిత్రాదిపదమదత్వేవ॥ ఎవస్త్రీపుంసయోరుక్తో ధర్మోనోరతిసం
హితః॥ ఆపద్యపత్యప్రా ప్తిశ్చ దాయభాగం నిబోధత॥ ౩॥ ఇత్యుపక్రమ్యయా
నత్సంబంధిధనవిభాగము క్తవాక్- దీయత ఇతి వ్యక్త్యా దాయశబ్దాదదా
తిప్రయోగశ్చ గాఢః మృతప్రప్రజితాదిస్వత్వనివృత్తిపూర్వకపరస్వత్వా
త్ప (త్యాప) క్రిఫలసామ్యానైతు మృతాదీనాంత్యాగస్తత్రాస్తి॥ తత
శ్చ పూర్వసామి సంబంధాధీ సంతత్స్వామ్యా పరమేయత్ర ద్రవ్యేస్వ
త్వంతత్రనిరూఢో దాయశబ్దః॥ ననుకిం దాయస్య విభాగో విభక్తావయవత్వం
యద్వాదాయేన సహ విభాగో సంయు క్తత్వం. నతావత్పూర్వదాయస్యవి
నాశాప త్తైః॥ నాపిచ్ఛితీయః-సంయు క్తేపి నమమేదం విభ క్తంధనం (స్వం) భాగ
తురితిప్రయోగాత్॥ నచ సంబంధా విశేషాత్సర్వేషాం సర్వధనోభ్యుపగ్రహ
స్యత్వస్యద్రవ్యవి శేషేవ్యవస్థాపనం విభాగ ఇతివాచ్యం సంబంధ్యంతర సద్భా

వప్రతిపక్షస్యసంబంధస్యఅవయవేష్యవవిభాగవ్యంగ్యస్వత్వాపాదకత్వా
 తేకృత్సపిత్పదనగతస్వత్వాత్పాదవివాశకల్పనాగౌరవాత్ - యథేష్టసిని
 యోగభలాభావేనానుపయోగాచ్చ॥ఉచ్యతే॥ఏకదేశగతస్యైవగోభూపార
 త్యాదాపుత్పన్నస్యస్వత్వస్యవినిగమనాప్రమాణాభావేనైవైషికవ్యవసా
 రాప్రయోజకతయా - సహాతయఅవ్యవస్థితస్య ఘృ(గు)టికాపాతాది
 నావ్యంజనంవిభాగః - విశేషేణభజనంస్వత్వజ్ఞాపనంవావిభాగః ॥ యత్ర
 పీచైకం దాసీప్రదాకం బహుసాధారణంతత్రాపితత్తతావలవిశేషేనమా
 నదాహనభవేనస్వత్వంవ్యజ్యతే॥తదాహబృహస్పతిః॥ఏకాంస్త్రీంకారయేత్త
 మ్మయధాంశేనగృహేగృహే ఉద్ధృత్యేకూపవాప్యంభస్త్యనుసారేణగృ
 హ్యతే॥౪॥యుక్త్యా విభజనీయంతేనన్యధానభావంభవేత్॥ఇదంశ్లోకాధిక
 త్రయం నానాస్థానస్థంసతక్రమికం ॥ ననుశీతరూప్యంకం తేపుత్రావిభజ
 యధానంపితురితినారదవచనాత్పీతుధానం-విభజయిరిత్యన్వయాద్విభా
 గాత్పూర్వంసప్రతాణాంతత్రస్వత్వం-నచవిభాగస్యస్వత్వకారణతా-అసం
 బంధిధనైతిప్రసంగాత్॥ఉచ్యతే॥ పిత్రానిధనానంతరమేవ అగ్నీరీయం
 ధనమితిప్రయోగాత్ - ఏకపుత్రేచవిభాగం వినైవస్వత్వస్వీకారాచ్చసం
 బంధినిధనమేవస్వత్వకారణం - అత్రానాప్రసంగః - నన్వజాయశ్చవ్యా
 పారోజకసంజకనాధీనస్వామిభావశ్చజాయతాతేనపుత్రవ్యాపారో
 జస్తైవాజకసంయుక్తం - అత్రాజీవత్యైవపీతరిపుత్రాణాంతత్రస్వత్వంన
 తుతన్నిధనాత్ ॥ అతఏవాక్తంకవచిజ్జన్తైవయథాపిత్యైవసే - నైతన్మ
 న్యాదివిరోధాత్॥యథాహమనుః ఉద్ధృత్యంపితుశ్చమాతుశ్చసమేత్యభ్రాత
 రస్సమం భజెరన్వైత్సకంరిక్తమనీశాస్తైహిజీవతాః॥౫॥ జీవతాంపిపిత్రాః
 పుత్రాణాంకుతానవిభాగఇత్యాశంకాయాంఇదముత్తరంతదాసీమస్వామి
 త్వాదితి - నచభార్య పుత్రశ్చైత్యాదివద స్వాతంత్ర్యాభిప్రాయమితివా
 చ్యం-తదాసీంస్వత్వేప్రమాణాభావాద్భార్యదిషుతు-యత్రైవమధికచ్ఛం
 అజాయంతీస్వత్వేనీర్దేయక్తమస్వాతంత్ర్యవర్జనం- కించస్వాపాత్రేపితే

పామసామిత్వేస్వధనసాధ్యవైదిక కర్మాచ్యేదాచ్యుతివిరోధస్సాన్యత్ -
 దేవలక్ష్మపితృనసలస్వామ్యమైవస్వప్తయతి॥ యథా॥ పితర్యుపరతేపుత్రావి
 భాజేయధకనంపితుః॥ అస్వామ్యంహిభవేదేహానిదోఽషేపితగిన్ధితే॥ ౧॥ కిం
 చజీవత్యపిపితరపితృనసపుత్రాణాంపామిత్వేపితరసిచ్చయాపివిభాగస్సాన్య
 త్ జన్మనైవస్వత్వమిత్యత్ర ప్రమాణాభావాచ్చ- అజనరూపతయాజన్మ
 నస్సృతావనధిగమాత్ - క్వచిజ్జన్మచేతిచజన్మబంధనత్వాత్ పితాపు
 త్రసంబంధస్యపితృమరణస్యచస్వత్వ కారణత్వాత్ పరంపరయావణకనం-
 అన్యస్యవ్యాపారేణాన్యస్యస్వత్వమవిరుద్ధం-శాస్త్రయూతత్వాదన్యదృష్టం
 చలూకేపిదానాహితేనాదైశవిజిష్టత్యాగాదేవదాతృవ్యాపారాన్సంప్రదా
 నన్యద్రవ్యస్వామిత్వం-నచస్వీకరణాత్స్వత్వం - స్వీకర్తుకరేవదాతృతాప
 త్తైః-పరస్వత్వాత్తిభవనహిదానరూపతా- తచ్చఫలంసంప్రదానాధీనం.
 యథాహిదేవతోద్దేశేనద్రవ్యత్యాగంకుర్వన్నపితుజమానోనహూతాకిం
 తుతన్యైకత్యాగ్యహూమాభీధాననిమిత్తం ప్రత్యేకంకుర్వన్నృత్విగేవ
 హూతేత్యుచ్యతే-తద్వదత్రాపిస్యాత్-కించమనసాపాత్రముద్దిశ్యేత్యాదిశా
 స్త్రేగ్రీవీకారాత్పాత్రగదానపదందృష్టం-ననుగ్రహణంస్వీకారింభూతిత
 ద్భావేచ్చిప్రయోగాత్ అస్వంస్వంకుర్వకవ్యాపారఃస్వీకారోభవతి॥ కథం
 తత్రాపిగవస్వత్వంఉచ్యతేఉత్పన్నమపిస్వత్వంసంప్రదానవ్యాపారేణమ
 మేదమిజ్ఞానైవఅయధేష్ట్యవహారాహాకాయధేష్ట్యవహారాహాః క్రియ
 త-స్వీకారశబ్దార్థక-యాజనాధ్యాపనసాహచర్యాచ్చ-పతిగ్రహస్యస్వ
 త్వమజనయతోన్యర్జనరూపతానవిరుద్ధా-యాజనాదౌదక్షిణాదానాదేవ
 స్వత్వాప్తిత్వనిధనకాలీనంవాజీవనమేవపుత్రస్యాజకనంభవిష్యతికించభాగ
 త్రానిధితత్త్వరణాత్స్మగణకాలిన జీవనాద్వాభాత్రుతరాదేః స్వత్వ
 మకామరాసివాచ్యం - అతఃకర్షణంపితుశ్చేత్యాదిత తాగ్రీనస్వత్వజ్ఞాప
 నాథకంతదాసీతత్రాలమేవచెచ్చప్రాప్తంవిభాగమనువదతి-ప్రాప్తత్వా
 ద్విధానానుపపత్తైః-నచనియమస్సంభవతి - ఏవంసహవసేయవాకృత

గాన్ధర్వకామ్యయేతిమనువచనవిరోధాత్ - దృష్టార్థత్యాగ్య-విభాగస్య
 తస్మయమఃకాలనియమోవాసంభవతి కించపశ్యంతరతద్యుచితంతరకాలవ
 వవిభాగస్యైతే-నతుపరస్తాదపి-జాతేష్టివజ్జాతప్రాణవియోగాపత్తిసమా
 నస్యాత్రవిరోధస్యభావాత్ - పితృపరమానంతర్యస్యచయావజ్జీవపర్యం
 తస్యైవచాతవప్రాప్తత్యాత్ అతాజీవతిపితరిసత్యపి భ్రతాణాంస్వా
 మ్యేవిభాగనిషేధార్థంచనువచనంవాచ్యం- తచ్చాన్యాయ్యమస్వాధికపర
 త్యావప్రతి-అతాజీవతాఃపిత్రోస్తద్ధనపుత్రాణాంస్వామ్యంనాస్తి కింతూప
 రతయోస్తయోరితిజ్ఞానసాధకంమన్వాదినచనం ఎకశ్చబ్దోపరశ్చభేదః
 చచ్చపరమమాత్రమేవవివక్షితం-కింతుపతితప్రజితత్వాద్యుపలక్షయశిస్య
 త్వవిసాకహేతుతాసామ్యాత్ తదాహనారదః || మాతునివృత్తేరజసిద
 త్తానుభగినీమచవిన్మైవాప్యశరణేసిత్యుపరతస్మహే || ౭ || విన్మైపతితే
 అకరణేకహస్తాశ్రమరహితే యదానివృత్తేవాపిమరణాదితిపాతః-తదాహ
 రణాన్నివృత్తేవీతిస్మహే శిష్యాతాంతరమనాకరం || అతావ్యుపరతస్మ
 హేత్వాదీనాపుత్రాణాంస్వత్వం పితృధనై భవతీః జ్ఞానవాదయమకఃకా
 లావిభాగస్యేచ్ఛాప్రాప్రాసూచ్యతేప్రాప్త్యనుసారిత్యాచ్యుతస్యస్వా
 మిత్యాచ్యప్రాప్తే-ఎకస్యాపిస్వధనస్వామ్యాదేకేచ్ఛయాపి-భాగప్రాప్తేః
 సమత్వేతిసహితత్వంపక్షప్రాప్తంఅనూద్యతే - అన్యధాసాహిత్యవద్భవం
 త్వస్యాపిఅవగతేద్యయోవిభాగానస్యాదవ , ద్వయోర్విభాగప్రాతిపా
 దకశాస్త్రాభావాత్ - ననూపరతేపితరిశ్యావ్యవధనాధికారీనతః || యథామ
 నుః || జ్యేష్ఠవీవతుగః క్షిణీయాశ్చిత్ర్యంధనమశేవతః శేషాస్తముపజీవేయ్య
 తైవపితరంతథా || ౮ || జ్యేష్ఠాత్రపున్నాషనరకవ్యవతః కోభిరైతోనతుజీవ
 తపేక్షాయథామనుః || జ్యేష్ఠేనజాతమాత్రే శత్రుభవతిమానవః పిన్యాణామ
 మృతైచ్చేతివసతస్కల్మషుమహాతి-యస్మిన్నణంసంయః యేనచానన్యో
 మత్తుతేనవీనధంకజపుత్రః కామజానతర్వానుః || ౧౦ || వైశ్యస్యేచ్ఛాచ్యధీ
 నజ్యేష్ఠాధికారశ్రుతేః || యథానారదః || విభూయాద్యేచ్ఛాస్సోష్ణేష్ఠమృ

గ్రాతాయధాపితా||భాతాశక్తఃకస్మిన్వాశక్త్యైతావలక్ష్మితి||౧౧||సర్వే
 చ్చయూకనిస్తోపకత్తస్సకవిభృయూతి||శ్లోకతాచాతంత్రే||తథామనుః||ఏ
 వంసహవసెయువాకపృథగ్వాధర్మకామ్యయ||పృథవ్యధతేధర్మస్త
 సాన్ధ్యర్థ్యాపృథక్క్రియా||౧౨||సహపృథగ్వేతిదాన్యాంకావ్యమృతిచెచ్చ
 వికల్పకత్వందశక్యతి||తదేవంపితృస్వత్వావగమఏకః||కాలాపరశ్చఅనగ
 తవపితుఃసామ్యమృపితురిచ్చయెతికాలద్వయంసమసితర్యుపరతథ్యైకకా
 లః||తర్యుపరతస్సృహమాతునివృత్తైరజసీత్యపరః||అనివృత్తేపిమాతృరజ
 సీ||తరిసస్సృహతదిచ్చయెతికాలత్రయమాదరోజీయం||మాతృరజోనవృత్తైః
 పితృ||పరతస్సృహత్వవిశేషణత్వే||త్రింశద్వయోవహేత్రన్యాంకృద్వయం
 ద్వాదశవాషికీం||త్ర్యప్తవయోప్తవయోంవాధర్మేనీదతి||త్వరఇతి||౧౩||
 మనునావివాహకాలవిధానాత్||వసంపంచాశతో||వజ్రపితి||అశ్రమా||తరగ
 మనకాలవిధానాత్||తథాదరజా||వృత్తైర్వాతురసంభవేపితువాపరతస్సృ
 హేవానప్రస్థైతత్||త్రాశామిచ్చతామవ్యవిభాగప్రసంగాత్||-||సిద్ధిశేషణ
 ముపరతస్సృహత్వమెవపిపృథనవిభాగకాలఇతిచెన్న||అనుపరతస్సృహేపి
 తరిసతితేవ్యవిభాగప్రసంగాత్||అనుమవ్యపరః||కాలఇత్యభిధానేకాలచతు
 స్త్వయాపత్తిః||పితురుపరమః||పతితత్వం||నిష్పృహత్వం||ఇచ్చాచెతి||యచ్చకా
 ర్యాత్||మపితిరిపుత్రాణాంవిభాగస్వాత||త్ర్యయక్తం||తద్వచనానభిజ్ఞత్వే
 స||తథాచహరితః||జీవతిపితరి||పుత్రాణామథ||దానవిసగ్గాత్||పేషున
 స్వాతంత్ర్యంకామందీ||ప్రాపితప్రతికంగతే||వాజ్యేస్తాథాంఘ్రింతయేత్||
 సువ్యక్తమాహతుశ్చ||ఖనిభితా||పితృశక్తేవ్యవహారాత్||జ్యేష్ఠప్రతికుర్యా
 దనంతరో||వాకాన్యజ్ఞస్తదనుమతో||నత్వకామెపితరిరిక్థవిభాగోవృద్ధవి||రీత
 చేతసిదీక్షురో||గిణివాజ్యేష్ఠ||ఏవపితృపదథా||న్యాలయే||తరేవాంరిక్థమూ
 లం||హికుటుంబమన్వతంత్రాః||పితృమంతో||మాతుర||ప్యేవమన్||స్థితాయః||ఏ
 తద్వచ||ద్వయం||కార్యాత్||మదీక్షురో||గిణిచపితి||భాగం||సిద్ధి||జ్యేష్ఠ||ఏవ
 హంచంతయేత్||తదన||జావాకాన్యజ్ఞ||ఇత్యాహ||అతో||నత్వకామెపితరి||త్యేత

ఇహకార్యాశ్చమేపితగిరిర్థవిభాగఇతిభూంతలిఖితం- తస్మాత్ప్రతితత్వనిస్సృ
హాన్వోపరమైస్త్వత్వాపగమఇత్యైకః కాలః-అపరశ్చనతిస్త్వత్వేతిచిచ్ఛాతః
తికాలద్యయమేవయ్యుక్తం॥ మాతునిశ్చత్తైరజసీతితుపితామహాదిధనాభి
ప్రాయః-నివృత్తైరజసిప్రత్రాంతరసంభావనాభావాత్- తదానీమపిపీతురి
చ్ఛయైవళత్రాతాంవిభాగః- అనివృత్తైరజసిక్రమాగతధనవిభాగపశ్చాత్
జాతనాంవృత్తిలోపాపత్రైనకాసాయుక్తః - యజాతాయశ్శజాతా
వాదేచగభేవ్యసస్థితాః॥ వృత్తింతెపిహకాశ్చంతవృత్తిలోపావిగహే
తథా॥౧౮॥ మనుచనాత్-యతఏవపితృధనకాలద్యయం అతఏవమనుగౌత
మదిభిమృతపదంపరిత్యజ్యోధ్వమిత్యుక్తం ఊర్హ్వంపితురితిపితుస్తదా
న్వత్వాపగమాత్తదథమేవఊర్హ్వమి (త్యభిధానం)త్యుక్తం-అతాయమే
కొవిభాగకాలఃఊర్హ్వంవిభాగాజ్జాతస్త్వీననవసస్సృహేపీతఃతదిచ్ఛ
యావిభాగకాలోపరః ప్రదశితః-దత్తాసుభగిసీమచేతినకాలార్థం- కిం
తుతాసామవశ్యందానార్థం ॥ యచ్ఛిష్టంపిచ్ఛాదేభ్యోదత్వణం
ప్రేక్షంతతః॥భూతృభిస్తద్విభక్తవ్యమృణేన్యాద్యధాపితా॥౧౯॥ ఇదంచార
దవచనంపితృణాశోధనావశ్య (కత్వా) భూవాథాననవిభాగకాలార్థం
అస్మాచ్చనారదవచనాదయమథస్సిద్ధ్యతియద్విభాగకర్తృభిరుత్తమతా
నుమత్యైవపిత్రాదియుజంవిభజనీయంపరిశోధ్యంవే శోధనావశ్యసన
భాగప్రతిపాదనస్యైతత్ప్రయోజనత్వాత్॥ అతఏవమాత్మధనస్యయుజావ
శిష్టస్యైవవిభాగమాహయాజ్ఞవల్క్యః॥ మాతునుశ్చపీతరశ్శేషమృణాత్తా
భ్యయుతేవ్యయః-ఏచ్ఛవిస్తరేణయుజాదానెవత్యతే- యద్వాదత్తాసుభగి
సీమమాశ్చనంపుత్రైరేవవిభజనీయంఅదత్తాసుతుతాభిస్సహసాధారణం
ఏతచ్ఛావనరేవాశ్య-ఏవంతావత్పితృధనవిభాగస్యకాలద్యయముక్తం
సంప్రతిపితామహాధనవిభాగకాలార్థధీయతే ॥ తత్రబృహస్పతిఃపిత్రోర
భావేభూత్యాతాంవిభాగస్సంప్రదశితః॥ మాతునిశ్చత్తైరజసీతివతోరపి
శస్యతే॥౧౬॥ నాన్యవచనస్యపితృధనగోచరత్వం-ఊర్హ్వం విభాగాజ్జాతసి

ప్రీత్యస్యనిర్విషయత్వపక్షైః-నిష్కత్తైరజసిపుత్రోఽపైతైరభావాత్-మాతృధ
 నవిషయత్వంచాస్యనాశంకసీయంఏవంమాతృరేవనిర్ధకనత్వపక్షైః-అతోని
 వృత్తైరజసీతిపితృమహాదిధనవిషయం - నిచెచ్ఛామనపెత్సూరజోవిసృత్తైః
 భాగనిమిత్తత్వంసంభవతి-అనిచ్ఛయావిభాగాభావాత్సత్యమిచ్ఛాయాఽ
 కస్యేచ్ఛయైత్యతేత్యాయం॥ ఊర్హ్వకం పితుఃపుత్రాఽర్హ్వంవిభజయిని
 వృత్తైరజసిమాతృజీవతిచెచ్ఛతీతి గౌతమవచనాత్పితృరేవెచ్ఛత ఇతిసిద్ధిః
 యతే-అతఃపిత్రోరభావఇత్యేకకాలః - పిత్రోరితిద్వివచననిదేః శాత్సోద
 రభాత్పితౄణాం సత్పృథనవిభాగాపిమాతృరభావఏవకార్యః - సతుమాతృ
 ధనవిభాగాధకం-మాతృరభావస్యాపాదానం- జీవతౌరపీత్యస్యమాతృధన
 గోచరత్వానుపపత్తైః అన్యధనగోచరత్వమవశ్యంవాచ్యంతేనయత్రై-పిత్రో
 రభావోనిమిత్తంక(త్రైజీ-తౌరపీత్యపిశబ్దేనజీవనస్యాపిశబ్దేనప్రవీణతవాన్మ
 మాతృరభావోమాతృధనవ్యాఖ్యాయఃఏతచ్చవిస్తరేణవాచ్యం- తస్మాత్పితౄ
 మహాధనస్యాపిపిత్రోరభావఇత్యేకావిభాగాకాలః తథామాతృనివృత్తైరజ
 సిపితృరిచ్ఛాఇత్యపరః-నతఃపితృరిచ్ఛామంతరజైవతస్యవిభాగః- అసీకాస్తే
 హీజీవతో-తథాలస్వామ్యంహిభవేదేషానిధో-పైవతిర్నితే-తథాజీవ
 తిచెచ్ఛతి-తథాపితృరనుమత్యాదాయభాగః- తథాజీవతిపిరిరిక్తవిభాగాను
 మతఃతదేవమాదమనునారద (దేవల)గౌతమబోధాయనశంఖలిఖితాద్భిర
 విశేషైఃజీవతిపితరీ పుత్రాణాంయవద్ధనగోచరాస్వామిశ్వస్యపీతృరిచ్ఛాసే
 నవిభాగస్యవప్రతిపాదనాత్పైతౄణామహాధనవిభాగాకాలస్యచపుధగేభిరన
 భిధానాత్పైతౄణామహాధనగోచరత్వమప్యసీతస్య పిత్రేనుమతిప్రతిపాదకవచ
 నానాం॥ యత్తుయాజ్ఞవల్క్యవచనం॥ పూర్వాపితౄణామహాపాత్రానిబంధో
 ద్రవ్యమేవవాత్రప్రస్యాత్సద్భవంస్వామ్యంపీతుః పుత్రస్యచోభయోః- తస్య
 నిరవద్యవిద్యాద్యాతేనవిద్యాతితస్తత్వతోయమధః- యత్రద్యయేభా
 త్రోజీవత్పితృకయోరప్రాప్తభాగయోరేకఃపుత్రముత్పాద్యమృతః-అన్యో
 జీవతి-అనంతరంపితౄమృతః - తత్రపుత్రఏవతద్ధనంప్రాప్నోతుఅతస్మిన్

పాఠ - తదథాంసదృశంస్వామ్యమితివచనం - యథాపైతామహాధనపీతు
 స్వామ్యంతథైవతస్మిన్నుతేతత్పుత్రాణామపితత్రసన్నికషక విప్రకపాఠా
 భ్యాంకొపివిశేషః - పార్వీతివిధినా పిండదాననర్హయోరపితదుపకారకత్వా
 విశేషాత్ - ఇత్యభిప్రాయః - అతఏవమృతస్పికః ప్రపాత్రోపితప్రపాత్రా
 భ్యాంసహతుల్యధిః రీభవతి పిండదత్తావిశేషాత్ - జీవతితుపితరిపుత్రా
 ణాంపైతామహాధనస్వామిత్యేనపుత్రాపుత్రభ్రాతృద్వయవిభాగతత్పు
 త్రాణామపితాగస్సాస్మత్స్వామిభ్యావిశేషాత్ - నచాప్రకాంతత్యేనఅలద
 థకత్వంవచనస్యానకపితృకాణామపప్రకమాత్ - నిబంధంకాతికాన్యం
 కాతికాన్యమిదం దాస్యామితియన్నిబద్ధం - ద్రవ్యంభూసాహచర్యాద్వి
 పవమభిహీతం॥ అయంవాధారేశ్వరపుస్తకతోవచనాథః - ఇచ్చయా
 విభాగదానప్రవృత్త్యపితుః పైతామహాధనసదృశంస్వామ్యంపుత్రే
 హానతత్రస్వాపాజితధన ఇవన్యూపాధిక విభాగంఇచ్చాతః కతుకమ
 హాసీతి॥ యథావిష్ణుః॥ పితాచేత్పుత్రాన్విభజేత్తస్యస్వేచ్ఛాన్వయముపాత్రే
 థే - పైతామహేతుపితాపుత్రయోస్తుల్యంస్వామిత్వం - ఇదంసువ్యక్తం - య
 దిపితాపుత్రాక్ విభజతేదాస్వాపాత్రేథే న్యూపాధిక విభాగంస్వేచ్ఛ
 యాపుత్రేభ్యోవద్యాత్ - పైతామహేతునైతత్యస్మాత్తత్రేతుల్యంస్వామి
 త్వంసపునఃపీతుఃస్వచ్ఛందవృత్తికా॥ అతఃపితాపుత్రయోఃపైతామహాధనస
 మవిభాగాథాంసదృశంస్వామ్యమితివచనం - పుత్రాణాంవావిభాగస్వాతం
 త్ర్యాథకమితిమతద్వయమపిహేయం - ఏవమేవాపరవచనమపివ్యాఖ్యేతం
 అతఃపైతామహాధనపీతుభాగద్వయం పితూరిచ్చాన ఏవవిభాగోనపుత్రేచ్ఛ
 యేతిసీద్ధం॥ యచ్చయనువిష్ణుః॥ పైతృకంతపితాద్రవ్యమనవాప్తంయదాప్నో
 యాత్ నకత్పుత్రేభిఃజేత్సాధకమకామస్వయమాజీతం॥ ౧౮॥ స్వాజీక
 తిత్యేనహేతునాకామో విభజేదితివదంతాస్వయమనజీతేపైతామ
 హాధనపీతురనిచ్చయాపి పుత్రాణాంవిభాగంవశాయః - తత్రావిభా
 గదానప్రవృత్తః పితాపితామహాధనంస్వాజీతంనాకామోవిభజేత్ - అన్య

త్సవరకామోపివిభజితే ఇత్యస్వస్థాన ఏవేత్యథాః- నతుః శత్రుత్వ
 గూఢవిభాగంజ్ఞాపయతః - మణిముక్తాదౌతువునఃపైతామహేపిత్రనజీక
 తెస్వాజికత ఇవ పితురేవస్వామ్యం (నూనాధిక విభాగ దానాహా
 త్వం)యథాయాజ్ఞవల్క్యుః॥ మణిముక్తాప్రవాళానాంసర్వస్యైవపితాప్ర
 భుః॥ స్థావరస్యతుసర్వస్యనపితానపితామహః॥౧౮॥ పితామహశ్రుతేస్త
 ద్ధనవిషయకంవచనం- మణిముక్తాద్యుపాదాయపునస్సర్వస్యేత్యుపాదా
 నాత్ సర్వేషాంభూమ్యాదివృత్తిరిక్తానాందానాదిషుపితుః ప్రభుత్వం-సస్థా
 వరనిబంధద్విపదానాంతత్రాపిసర్వస్యేత్యుపాదానాత్సర్వస్యకుటుంబవ
 త్కనహేతౌదానాదిషేధః - కుటుంబస్యావశ్యంభరణేయత్వాద్యధా
 బృహస్ప(మ)నుః॥ భరణం పోష్యవగ్నస్య ప్రశస్తంస్వగ్నసాధనం॥ నర
 కంషీడనైచాస్య తస్మాద్యశ్చైనతంభరేత్॥౧౯॥ అల్పస్యతువత్కనావిరోధి
 నోనదానాదనిషేధః- సర్వస్యేత్యానభక్త్యాపత్తైః - స్థావరగ్రహణాత్ని
 బంధద్విపదయోదకండాపూ పన్యాయాద్దానాది నిషేధస్సిద్ధః- యదిపునః
 సర్వస్థావరాదివిక్రయమంతరేణ కుటుంబవత్కనమేవనభవతి- తదాసర్వ
 స్యాపివిక్రయేనాదికమథాఽన్యధ్యతి - సర్వతేషవాత్సానంగౌపాయితేతివ
 చరాత్-నచ స్థావరస్యసమస్తస్యగోత్రసాధారణస్యచ॥ నైకంకుర్యాత్త్రా
 యందానంపరస్పరమతంవినా॥౨౦॥ విభక్తాఅవిభక్తావాసపిండాస్తావరే
 సమః॥ ఏకాహ్యనీశస్సర్వత్రదానాధమనవిక్రయే॥౨౧॥ ఏతద్వ్యాసవచన
 ద్వయేనఏకస్య విక్రయాద్యనధికార ఇతినాచ్యం-యథేష్ట వినియోగాహా
 త్వలక్షణస్యస్వత్వస్పదక్యాంతర ఇవాత్రాపిఅవిశేషాత్వ్యాసవచనంస్వా
 మిత్యేనదుర్వృత్త ప్రభువగోచర విక్రయదానాది నాకుటుంబ విరోధాత్
 అధర్మభాగితాజ్ఞాపనాభక్తనిషేధరూపం - నతువిక్రయాద్యసిష్టత్వభక్తం-
 ఏవంచ-స్థావరంద్విపదంచైవ యద్యపిస్వయమాజికతం । అసంభూయసు
 తాన్సర్వాన్మదానంనచ విక్రయః-ఇత్యేవమాదికమప్యేవమేవవచననియం-
 తథాహి-కతకవ్యపదమత్రావశ్యమధ్యాహార్యం-తేనదానవిక్రయకతకవ్య

తానిషేధాత్తతరణాద్విధ్యతిక్రమోభవతి- సత్తదానాన్యనిష్పత్తిః పచ
 సశతేనాపివస్తునాన్యధాకరణాశక్తైః ॥ అతఏవనారదః॥ యద్యైకజాతాః
 హవఃపుగధగ్ధాఃపుధక్రియః॥ పుగధగ్ధగుణాపేతాః నచేతాగ్ధై
 మసమ్మతాః॥ ౨౧॥ స్వభాగాన్యదిదమ్యస్తై విక్రీణీయరథాపివా॥ తుర్యర్యథే
 ష్టంతత్సర్వమిశానైస్వకసస్యవై॥ ౨౨॥ ప్రకృతమనుసరామః- తదేవము
 కప్రబంధనమైతామహదిధనైపితా భుత్రయోఃసమభాగ విధానానుపప
 త్తైః-భుత్రాణాంచ విభాగస్వాతంత్ర్య ప్రతిపత్తిపరత్వాభావాచ్ఛజనక
 చ్ఛాదీనమ్యానాధిక విభాగనిరాకరణాభావమృత పితృకభ్రాతృభుత్రస్యపి
 తృప్యేణసహతుల్యాధికారాభావంపాపవనం- ఏవంచవైతామహధనస్యా
 పిపితురిచ్చయైవవిభాగఃకార్యః- కింతమాతునిశ్చతైరజనీతీపిశేషః- స్వా
 పాతైశ్చరణానిష్పత్తిమంతరణాపి - పితరుధ్వమితుశ్చ భయత్రాన్య
 విశిష్టం- తేనవైతామహేపికాలద్వయం-తత్రయదాపివైతేచ్ఛాతఃభుత్రాక
 విభజితదాపైతా మహధనాద్భాగద్వయంగృహ్ణీయాత్ ॥ జీవద్విభాగ
 తుపితాగృహ్ణీతాంశద్వయంస్వయమితి బృహస్పతినా॥ తథా॥ ద్వావంశౌ
 ప్రతిపద్యతేవిభజనాత్సంసీతా॥ ఇతినారజనచ-అనిశేషేణప్రతిపాదనా
 త్-కించ-ఇతాపిపితామహధనాత్ప్రతు భాగగద్వయం॥ జ్యేష్ఠస్యవింశతద్ధా
 రస్సర్వద్రవ్యాచ్చయద్వరం । తతోధ్వంసుధ్యమస్యస్యాత్తురీయంతుయవీ
 యసః॥ ౨౩॥ తథా॥ ఏవంసముద్భృతౌద్ధారేనమానంశాస్సృకల్పయేత్ । ఉద్ధా
 రేనుద్భృతేత్యేషామియం సృగదంశకల్పనా॥ ౨౪॥ ఏకాధికంహరే జ్యేష్ఠఃపు
 త్రోధ్యధ్వం తతోసుజః । అంశమంశంయవీయాంస ఇతిధర్మోవ్యవధిపః॥
 ౨౫॥ ఏతైమకను పచనైఃసర్వద్రవ్యవరసహిత వింశతదధకతత్తురీయాం
 శౌద్ధారాదశికతాః- తథాఏకాంశాధికాభాగంశాధికచతుర్థక భాగాధి
 కభాగాఃప్రతిపాదితాః ॥ గౌతమేనాపి॥ వింశతిభాగోజ్యేష్ఠస్యమిధునము
 భయతోదద్యుక్తోరథోగోవృషః- మిధునంఅజాదీనాం- ఉభయత్రా(దత్తే)
 దద్యుక్తః అశ్వాది (తద్య) యుక్తోరథః గోయ్యుక్తోవృషః ఏతత్సర్వం

జ్యేష్ఠస్య॥తథా॥ కాణభోరకూటవం దామధ్యమన్యానకాశ్చైత్ - భారో
 వృద్ధిఃకూటోవామనా కృతివంకోవికృతలాంగూలః ఏతేషధ్యమస్యయ
 దివహావఃపశవస్సంజితథా॥ అపిధాన్యాయసీగృహమనో యుక్తంవతు
 మ్పదాంచైకైకంయవీయస స్సమమితరత్సర్వం- అవిప్రభృతయఃకనీయసం
 అవఃప్తంసర్వంసమం విభజేరన్నితిప్రతిపాద్య॥ ద్వ్యంశీవాపూర్వజస్సస్య
 దేకైకమితరేషామితి సూత్రేణాంశద్వయం జ్యేష్ఠస్యాక్తం- నచాపాజక
 కిత్వేనజ్యేష్ఠస్యాంశద్వయమితివాచ్యం- ఉద్భారేనుద్భృతేభాగద్వయస్యవిధా
 నాత్-అజకజ్యేష్ఠ ఉద్భారస్యాసంభవాత్మధ్యమకనీయసాశ్చఉపాజక
 శ్వేష్ఠజ్యేష్ఠేనాప్యవిశేషాత్తయోరధ్యధాకదివిధానానుపపత్తేజ్యేష్ఠాదిప
 దాంశకావ్యాప్తౌఅతఏవపుత్రికారసయోఃపిసృధనవిభాగమనురాహ-పుత్రి
 కామాంకృతాయాంతుయదిపుత్రోనుజాయతే॥ సమస్తత్రవిభాగస్యాజ్యే
 ష్ఠతా- నిహీస్త్రీయః-ఇహిస్త్రీత్యేనజ్యేష్ఠత్వాభావాత్సమభాగతాంప్ర
 తిపాదయకపురుషస్యభాగద్వయంజ్ఞా పయతి-యదుక్తంహేమాలాకాధికర
 జైవాచ్యకత్పకహేమాలాకానుష్ఠానోప పత్రయేహేమాలాకాకతకవ్యేతి
 త్రితాంప్రతా-తావతైవతదుపపత్తేనతుప్రాచ్యాదిపదవకీ-కల్పనాగారవా
 త్॥తద్దదత్రాపిఅజకోంశద్వయంగృహ్ణాయాదితిశ్రుతిః కల్పనీయానపునః
 పిత్రాదిపవవతీతి-తదయుక్తం - తత్రప్రాచ్యకత్పకస్యానుష్ఠానస్యఅవశ్య
 కల్పనీయ సామాన్యశ్రుత్యైవోపపత్తేః- నచాప్రాచ్యానామ ననుష్ఠానా
 థాంప్రాచ్యపదవతీ కల్పితామితివాచ్యంతేషామ ననుష్ఠానస్యఅనాచా
 రరూపస్య శ్రుతికల్ప వాసమిత్రత్వానుపపత్తేః-ఇహాతుమన్వాదీనాంజ్యే
 ష్ఠపదప్రయోగాత్తదుప పత్రయేజ్యేష్ఠపదవత్వా ఏశశ్రుతేకల్పనాహా
 త్వాత్అజకపదవత్వాఅవశ్యకల్పనీయత్వాభావాత్జ్యేష్ఠపదవత్వాఅర్థ
 కపదవత్వాశ్చకల్పనాయాం విశేషప్రమాణాభావాత్నచాస్యత్రాజకస్య
 భాగద్వయాంశకంశ్రుతేరవశ్యంకల్పనీయత్వాత్అత్రాపివైవమూలమస్తులా
 ఘనాత్జ్యేష్ఠపదంపఅజకపరమ స్త్వీతివాచ్యంవైపరీత్యస్యాపి సంభవాత్-

అత్రైవశ్యేష్టపద యుక్తశ్రుతికల్పనాయాం అజ్ఞాకపదస్యాపిశ్యేష్టపరత్వక
ల్పనాసంభవాత్ వినిగమనా ప్రమాణాభావాత్ - కిం చైవ లాభవాదినా
యతిగించిత్తౌచతురాది పదవతీమేకాం శ్రుతిమనుమాయ సకలస్సృతిప
దానాం గౌర్యాలక్షణయావా వృత్తాతత్పరత్వమ పివాచ్యమిత్యతీవాత్సనః
శ్రుతిస్సృతినిపుణతానిరూపితా - తస్మాద్యస్తాదే వాచారాత్సృతివా
క్యాద్యవృత్తిరవశ్యంకల్పనీయా - తయైవతద్గతస్యా చారాంశస్యస్సృ
తిపదస్యచాప వత్తైవతత్రాధిక కల్పనెతిహేమాలాకాధికరణస్యాథే - అ
తపవసస్మైవ జ్యేష్ఠాంశద్వయమభిధాయ ఉపాజ్ఞాకస్యాప్యంశద్వయం
పృథగభిహితం యథా॥ అథ భాత్యణాం దాయవిభాగోద్వ్యంశం జ్యేష్ఠా
హరేత్॥ తత్సానిధిమారణపునరాహ ॥ యేన చైవేషాంస్వయ ముత్పాదితం
స్యా (తస్మిన్) తస్యద్వ్యంశమేవహరేత్ - అనైనాజ్ఞాకతయాభాగద్వయే
దశి - తే - జ్యేష్ఠస్యభాగద్వయభిధానం అనుపపన్నం (నభేకం) ద్వ్యంశహ
రత్వమపిన జ్యేష్ఠతామాత్రేణ ॥ యదాహ బృహస్పతిః ॥ జన్మవిద్యా
గృహశ్యేష్ఠద్వ్యంశం దాయాద వాత్సనాత్ । సమాభిభావస్త్యన్యతే
మాంపిశ్యసమస్తసః ఉపాజ్ఞాక త్వేభాగద్వయే జన్మ ద్యాదికీర్తనమనుప
యోగవతచ్ఛభాగద్వయం సోదరభ్రాతృమాత్రవిభాగవిషయం సోదరాసో
దరవిభాగగోచరశ్చ జ్యేష్ఠస్యవింశోద్ధాః । యదాహ బృహస్పతిః॥ సమవణ కా
నుయేజాతాస్స క్షేత్రత్రాద్విజ్ఞానం । ఉద్ధారంజ్యాయనైదత్వాభజెన్ని
తరేనను - సవరాను సీర్వాణు స్త్రీణుజాతానాముద్ధార పూర్వకవిభా
గశ్రుతిభాగద్వయం సోదరమాత్రగోచరమితీసిద్ధం - యుక్తంచైతత్సా
దరతయాధికగౌరవాత్ - ఉద్ధారోపిదశసుగ వాదిషున కార్యం॥ యథామనుఃఉ
ద్ధారోనదశస్వస్తిసంపన్నానాంస్వకన్యను । యతిగించిదేవదేవంస్యాజ్యాయ
నైమానవధేనం - తదేవముక్త ప్రబంధేయత్రశ్యేష్ట భాతురేవపితృ
ర్ధిక్తభాగద్వయంకథంతత్రజనకస్యదాన విక్రయపరిత్యాగక్షమస్య పితామ
హాధనసంబంధమూలస్యాతిగురోః పితృరేవస్వపితృధనభాగద్వయంన భవ

తిజన్మసద్భాగము జ్యేష్ఠ ఇతివాక్యేనచ పితృసమత్వేన భాగ్యదాయశ్శ్రేష్ఠస్యా
తదిశకపితృభాగ్యదాయంజ్ఞాపయితిబృహస్పతిః॥ బీషద్విభాగతుపితాగృ
ప్తీతాంశద్వయంస్వయమితి - సామాన్యేనాంశద్వయాభిధానా (నో)దు
వదెళొబృహస్పతినాదశికతః॥ తథానారదః॥ ద్వయంకోద్రుతిచద్యతవిభ
జన్నాత్మనః పితా॥ మాంశహరిణీమాతా పుత్రాణాంస్యాన్యుతేపతా -
ద్రవ్యం విభజన్వితాద్వయంశావాన్సైనాగృప్తీయాత్ - నపునరాత్మనాద్ర
వ్యంవిభజన్వితసంబంధః॥ పూర్వాక్షవిరోధాత్ - కించైతామపాధనేపి
తాపుత్రయోః సమభాగత్వేయావద్ధనం పితస్తావదేవ పుత్రస్యాపీతివా
చ్యంసతుయావ దేవయదేవధనం పితస్తావ దేవతదేవ పుత్రస్యమధ్యగ
త్వాపత్రైజాయాపత్యోరివ విభాగాభావప్రసంగాత్, అతిదేశేనపితృధన
విషయతమత శేషః, ఏవంచ సతిభాత్పూర్వాంవిభాగేయదాశ్శ్రేష్ఠస్యశ్రేష్ఠత
యాభాగద్వయ కల్పనంతదాతత్పుత్రస్యా పిభాగద్వయకల్పనే పుత్రేణస
హజ్యేష్ఠస్యచత్వరోంశాః భ్రాత్రంతరస్యఏకాంశస్యాన్యేబహుపుత్రత్వే
చశ్రేష్ఠస్యత త్పుత్రాణాంపితృసమ విభాగకల్పనే కనిష్ఠభ్రాతృయతః॥
చిదేవస్యాదిమహాజనవిరోధః॥ యచ్ఛబృహస్పతివచనం॥ ద్రవ్యేపితామ
హయాపాత్రైస్తావరేజంగమేతథా॥ సమమంశిత్వమాఖ్యాతంపితుఃపుత్రస్య
చైవహి-అంశిత్వం- సమం సమానం సస్వేచ్ఛయాస్వాపాత్రధన మన్ని
నాధికవిభాగందాతుమహాతి-నపునరంశస్సమఇతితస్యాధికః - ద్విపితృకపి
తృభిపాత్రయంవాసమభాగవచనం- తత్రస్యాత్సదృశం వ్యమ్యమితివచనంతు
ప్రాగవవాఖ్యాతం- కించయద్యసాపితాస్వపీతుర (పున్నామనరకనివతక
కో) పురత్రనరకవ్యా వర్తకోశ్శ్రేష్ఠస్తదాతస్యస్వ భ్రాతౄనవాపేత్య
యస్రపితృసమత్వేనభాగద్వయం - సుతరాంతస్యస్వపుత్రాపేత్యయాభా
గద్వయంయుక్తం-పుత్రాణాంక్రమాగతధనసంబంధస్యపితృధనత్వాత్-ఆ
ధయఃస్వపీతునశ్శ్రేష్ఠ పుత్రస్తస్యస్వపుత్రైస్సహసమాంశతోచ్యతేతస్మ
వధ్యమ ది పుత్రాణామప్యన్యధాఽది విధానాప్యేతయా భాగద్వయ

ప్రైవసుతరాంసుక్తశ్చాత్-సామాన్యేనచపితాపుత్రయోఃసమాంశాభి
 ధానస్యభవతోమునీనాంచానుచితశ్చాత్.కించ। పితరంశద్వయవిధానం
 స్వాపాత్తత్ర్యగోవరమితోష్యనుప పన్నం-తదిచ్చానురోధిత్యాద్వి భాగ
 స్యచచ్చతచ్ఛభాగద్వయత్ర యన్యూనాధికానామపిప్రాప్తేఃఫలావిధిః-
 ని యమాథకత్వంచవచనస్యనవణానీయం-విష్టువిరాధాత్తదాహఃపితాచె
 త్పుత్రాన్విభజెత్తస్యస్వేచ్ఛాగ్యయము పాత్రైథేఃపైతామహేతుపితా
 పుత్రయోస్తుల్లంస్వామ్యం-అస్యాథకః-స్వీవాత్రైథేయవదవగృహీతు
 మిచ్చతి అధకంభాగద్వయంత్రయంవాతత్సర్వంతస్య శాస్త్రానుమతం-న
 త్పుత్రాః-హేపి॥ తథాచహారీతం॥ జీవన్మవవాపుత్రాన్విప్రస్థభజ్య
 వనమాత్రయేద్వృద్ధాశ్రమం వాగచ్ఛత్సత్సైవనవా విభజ్యధూయిష్ఠమా
 దా యచ సేద్యమ్య పదస్యేత్సనైభ్యో గృహ్స్థీయాత్- అనెవస్వల్పస్యవిధా
 గోభూయిష్ఠద్రవ్యస్యగ్రహణంచ పితరభిహీతం- వృద్ధాశ్రమః ప్రవ్రజ్యా-
 యచ్ఛకంఖలిఖితవచనం॥నయస్యేకపుత్రస్సృద్ధౌభాగావాత్సనఃకుర్యాత్-
 అస్యాఋషథకః- ఏకపుత్రః- ఏకస్యత్రైః ఏకపుత్రఃఏత్యేకవివపుత్రాయ
 స్యైతిబహు ప్రహీతస్యాన్యపదాథకః ప్రధానవష్టిశత్పురుషాద్దుబళిత
 త్యాత్ఏకపుత్రఃపౌరసఃతథావిధస్య పితృభాగద్యయం- నతుక్షేత్రజస్యపీ
 తృత్వేపి॥త్రస్యాత్సదృశం స్వామ్యమిత్యపి వచనంక్షేత్రజ పిత్రభిప్రాయ
 మేవవణానీయం-క్షేత్రజోహిద్విపితృకః॥ తదాహబోధాయనః॥ మృతస్య
 తుప్రసూతోయక్షీ బస్యర్యాధితస్యవా । అస్యేరానుచతోవాస్యాత్వేక్షే
 త్రైక్షేత్రజస్య॥కః-సవివస్వి పితాద్విగోత్రశ్చద్వయోరపిస్వధాకర। (కారీ)
 ఋక్భాగ్గనతి-అస్యథకఃక్షీ బాదః స్వేక్షేత్రతదనుమతోస్యన ప్రసూతం
 క్షేత్రజః॥తథానారదః ॥ క్షేత్రికానుమతేక్షేత్రేబీజంయస్యప్రకీర్యతేతదప
 త్యంద్వయోరెవబీజే క్షేత్రికయోగ్గం- అశ్చైకపుత్ర ఆశ్శనోభాగద్వ
 యంకుర్యాదితివిధాఏకపుత్రత్వస్య కత్యేకవిశేషణ తయావివక్షాహాత్వా
 త్ఉద్దేశ్యవిశేషణత్వేనావివక్షితత్వమిత్యపిపరాస్తంభవతీకించ। పరమప్ర

తావస్మనుగౌతమః/చారదాదిదత్తాది ప్రయోక్తవదానాంప్రతితణమవివ
 తామాచతాణఃస్వస్యైవసూతాద వివక్షితత్వంభ్యాపయతి - తథాపుత్రా
 జితేపిధనెపితురంశద్వయం-ద్వయంశాపితి - గృహ్ణీతాంశద్వయమితిచావి
 శేషశ్రుతే||నువ్యక్తమాహకాత్యాయనః || ద్వ్యంశహరంధ్రహరంవాపు
 త్రపిత్రాజకనాత్పితామాతాపితరిప్రేతే పుత్రతుల్యాంశ(భాగినీ) హరిణీ
 పుత్రస్యనిత్రాజకనాత్పితద్వ్యంశహరత్వం అధకహరత్వంవెతి అన్య
 థకానచపుత్రస్యనిత్రంచెతి పుత్రపిత్రేతయోరజకనాత్పితాద్వ్యంశహరః
 పుత్రానజకనాత్తుసర్వహరఇతి వాచ్యంఅనంతేత పుత్రస్యాపిప్రాత్యధినిక
 భాగనిత్రాజకతయాఅంశద్వయస్యెష్టత్వాన్తథంసర్వహరత్వం-అతావిభా
 గామానంబంధినివిద్యమానెఅజకశస్యద్వ్యంశత్వంఅనతితుసర్వహరత్వం
 వాచ్యం || తథాచపితా పుత్రేయోఃప్రేమత్తగితతాస్యాతిరాంబాజకనంస్వ
 త్వహేతుధూతవ్యాపారః - అజకనంస్వత్వంనా పాదయతీతి విప్రేతిపిధ
 మిత్యధిధానాన్నచపుత్రేషుస్వత్వమస్తీతిసర్వస్వదానేపదశిత - అపిస్త
 త్రగౌతమజకనపదంవిత్రేచముఖ్యం - నచైతత్సకృచ్చుతస్యనభావతి-నచ
 పుత్రేణాజకశత్వాత్పుత్రస్యద్వ్యంశప్రాప్తిః పితృశ్చ భాగద్వయస్యాస్మా
 ద్వచనాదృతేపిప్రాప్తిఃసమ భాగత్వా పాతాద్విధానమనధకమితివా
 చ్యం-ఏతద్వచనమంతరేణాపి పుత్రధనెపితుభాగద్వయస్యాప్రాప్తిఃవచ
 నస్యాధకవత్వాతిరాంచ పుత్రేపిత్రాజకనాదిత్యస్య పితృధనవిషయత్వేపి
 తురిచ్ఛాతాద్వ్యంశహరత్వమధక హరత్వంవెత్యనుపపన్నం - ఇచ్ఛానురో
 ధిత్యాద్భగహణస్య ఇచ్ఛాయశ్చానియతత్వాత్సాధకసపాదపాదానాంశ
 గ్రహణస్యా శిసంభవాతరంధ్రం పక్షద్వయమాత్రగీతకనం - నియమాధక
 త్వంచపితృధనగోచరంసంభవతీత్యుక్తంప్రాక్ - అత్రచపుత్రాజకవిత్త
 స్యయధాద్వ్యంశహరత్వంతథాతస్యైవపిత్రస్యాధకహరత్వమితియుక్తం
 నపునద్వ్యంశస్యాధకమేకోఽంశఃతద్గ్రహణార్థంవచనం- అధకస్యద్వ్యం
 శస్యచ ఏకదేశత్వేన ఏకదేశస్యా కాంక్షితత్వా త్పురుష విశేషణతయా

హరణ కర్మత్వే నవద్వయో స్సమాన త్వాత్ పరస్పర సంబంధాను
 వపత్త్యైవిత్రాజకనాదితి పంచమ్యంతే (తత్వేన) నద్వ్యంశరూపైకదేశా
 న్వయభోపాదానస్యా వివాదాదధిక పదేనాపిన్ స్వాన్వయాయుక్తః
 విత్రాజకనాధికపదయోశ్చ అవ్యవధానాద్విత్తస్యైవాధికం ప్రతీయతే -
 నపునద్వంశస్యాధిక మేకంశః ప్రతీయతేస్వానుత్తైచై కాంశపదేప్ర
 యోక్తవ్యైవిత్రాజకపదప్ర యోగస్యాన్యాయ్యత్వాద్విత్తస్యైవాధికంయు
 క్తం - తత్ప్రతిత్వ ద్రవ్యోపఘాతేన పుత్రాజికతస్యపిత్రస్య అధికంపితర
 జకస్య పుత్రస్యాంశంస్వ రు మితరేషామైకైకాంతా - అనుపఘాతేనుపి
 తురంశద్వయం అజకస్యాపితావదేవ ఇతరేషాంఅనంశిత్వం - యద్వావి
 ద్యాదిగుణసంపన్నస్యపితరధికహారత్వం - విద్యాదినా జ్యేష్ఠస్యైవఅధికాం
 శదశకలాత్ - విద్యాశీశూన్యస్యజనకతామత్రేణద్వ్యంశిత్వం - తేనక్రమా
 గతధనాద్వాపుత్రాజికతధనాద్వాభాగద్వయంపితాస్వయంగృహ్ణీయాత్
 అత్రాధికమిచ్ఛన్న పినాహాతీతివచనాధికః - స్వాజీ తధనాత్మయావదే
 వగృహీతు మిచ్ఛతితావద్గృహ్ణీయాత్ - పుత్రాంస్తుపైతామహ (పు
 త్రాణాం తుపైతామహ) ధాత్ ద్వి ర్హోధారంబత్వా అదత్వే
 వవావిభజేత్ - స్వాపాజీ తధనాత్పనః గుణవత్వేనసమ్మానాధికంబహు
 కుటుంబత్వేనవా భరణాధికం అయోగ్యత్వేనవాకృపయాభక్తత్వేనవా
 ప్రసన్నతయాలధికదానెచ్ఛన్యూనాధిక విభాగంకువకధర్మకారీ పి
 తాత్తదాహాయజ్ఞ వలగృహీన్యూనాధిక విభక్తానాంధర్మ్యః పితృకృతః
 స్మృతః॥తథాబృహస్పతిః॥ సమన్యూ ధికాభాగాః పిత్రాయేషాంక్రత్వి
 తాః॥ తద్దైవతేపాలసియా వినయంసైస్యరస్యధా॥ తథానారదః॥ సి
 త్రైవతమిభక్తాయేసమన్యూ నాధికైకైవైః॥ తెషాంసవీవధర్మ్యస్యాస్య
 త్వర్వస్యహిపితాప్రసం - సర్వధనప్రసవ్యస్యహేతుత్వాత్ప్రతామహే
 చతస్యస్యాసంభవాత్ సన్యానాధికవిభాగః పితృధన విషయవచాయం
 ధర్మ్యః॥తథావవిష్ణుః॥పితాచెత్పుత్రాన్విభజేత్తస్యస్వస్వాస్వయముపాత్రై

థే - పైతామహేతుపితా పుత్రయోస్తుభ్యః స్వామిత్వం - నను-విభాగంచే
 పితాకుర్యాదిచ్చయా విభజేత్సతాః | జ్యేష్ఠంవాత్రైష్ట భాగనసర్వేవా
 న్యుస్సమాంశిః || ఇతియోజ్ఞావల్యు వచనాదుద్ధారరూపశ్రేష్ఠభాగావగ
 తేః కథం శ (తామ్య) స్వామి-ధికత్వమభిధీయతే - ఉచ్యతే-ఉపరతేపి
 చ్చిభ్రాతృపీవిభాగేక్రియమాణేవింశోద్ధారరూపస్య శ్రేష్ఠాంశస్యసిద్ధ
 త్వా ద్వచనానభక్త్యాన్నతదభక్త్యం అభవినాప్యుద్ధారం సమాంశితా
 యః పితృకృతాయాంధ్యోన్వభక్తంవచనమ్యుతే - తన్న-స్వానస్య
 మేవతపాపిపితృకృతం ధర్మ్యః స్వాదిత్యధిక పదమనభక్తకంస్యాత్ - కిం-
 ఉద్ధారాభిప్రాయేనున్యానాధికత్వవణానైచ్చయావిభజే దిత్యభక్తకం
 పాదం (పదమేతదితరప) ఇతరపాదత్రయేణైవ వక్తవ్యస్యాభిహితత్వ
 త్ అస్మిన్నతేతు ఇచ్చయా విభజేదితి స్వీపాత్తధావిషయం - త్రైస్తాం
 శతాసమానాం శతయోస్తు పైతామహాధనగోచరత్వమితిస కిమన్యన్త
 కం-కిం - పితర్యుపరతేసి ద్విప్రకారోవిభాగో బృహస్పతివోక్తాయ
 ధా-ద్విప్రకారో విభాగస్తుదాయాదావాం ప్ర(కీర్తి)దర్శితః | వయోజ్యే
 ష్ఠక్రమేణైకః పరాసమాంశ (సమాపరాంశ) కల్పనా-జ్యేష్ఠక్రమేణేన్య
 ధారం దర్శయతి - తథాసమాంశతా పరేతి - భాతృతామపి పరస్ప
 రవిభాగస్య ద్విప్రకారత్వాత్ పితృకృతస్య విశేషానస్యాత్ - తథాన్య
 రదః - పితైవవాస్వయం పుత్రాన్ విభజేద్వయసిద్ధిః | జ్యేష్ఠంవాత్రై
 ష్టభాగేనయధావాన్యమతిర్భవేత్ - జ్యేష్ఠస్య శ్రేష్ఠభాగమభిధాయపు
 నన్యధావాన్యమతిర్భవే దిత్యనేన యదృశేన్యానాధికవిభాగేపితః పూ
 ర్వాక్తకారణా తు-తకవ్యమతిర్భవేదితి పృథగభిధానాత్ శ్రేష్ఠభాగా
 దన్య ఏవాయం న్యూనాధికోవిభాగః ప్రతీయతే - యత్పనర్పారదవచ
 నం - వ్యాధితః కుశితశ్చైవవిషయాసక్తచేతనః | అయధాశాస్త్రకారీ
 చనవిభాగే పితా ప్రభురితి - తద్వ్యాధ్యాదివా ఆకులచిత్తతయా క
 స్త్విష్టిశ్చుతే త్రోధాద్వాసుభగా పుత్రస్నేహాద్వా అయధాశాస్త్రం

విభజతి తద్విషయం - పూర్వోక్తకారణాత్తు శాస్త్రీయవిషయవిభా
 గః - తథాకాత్యాయనః - జీవద్విభాగేతు పితానై కలమిత్రం విశేష
 యేత్ । నిర్భాజయే న్నచేదైకమకస్తాతాగరణంవినా - నైఃమధిక
 దానేనవిశేషయేత్ - నచ నిర్భాజయేత్ - విభాగాచ్ఛాన్యంకుర్యా
 త్ - కారణంవినా - ఉద్ధారాదివిశేషాహి బహునామేవనైకస్య - క
 స్యాపిచమిత్రస్య కారణంవినా విశేషానకార్యః కారణవశాత్తు కార్యవి
 వైకస్యాపీత్యవగత్యోద్ధారాపేక్షావిశేషః - కింతు పితూరిచ్ఛాన్యత ఏ
 వేతి యథోక్త ఏవాధికః - యదిపునః పితరిజీవతి మిత్రా ఏవవిభాగ
 మధికయంతే తదావిషయవిభాగః పిత్రానదాతవ్యః - తదాహమనుః -
 భ్రాతృణామవిభక్తానాం యద్యత్థానం భవేత్సహ । స తత్రవిషయం
 (భాగవిషయం) భాగం పితాదద్యాతగ్రంథంచన - ఉద్ధారస్తు తదాపిదా
 తవ్యవేద - తస్యవిషయవిభాగరూపత్వాభావాత్ - న్యూనాధికవిభాగ
 వైకవనిషేధాత్ - ఇతి పితృకృతోవిభాగః॥ - ఇదానముపరతే పితరి
 భ్రాతృణాం విభాగః కథ్యతే - సోపిచమాతరిజీవంత్యాం సత్యపిపితు
 రుపరమాద్ధనస్యామిత్వేధర్మ్యో విభాగస్సోదరాణాం నభవతీతికథ్యతే -
 ఉద్ధ్వంపితుశ్చమాతుశ్చేతి ఉభయోరుపరమే సోదరాణాం వైతృకధ
 నవిభాగస్యజ్ఞాపనాన్న పునర్మాతురూద్ధ్వం మాతృధనవిభాగాధికం -
 వైతృకపదా త్పితృధనమాత్రవైకవిభాగావగతేః - వైతృకపదస్య ఏ
 కశేషకల్పనాయాం ప్రమాణాభావాత్ - కించ జనన్యాంసంస్థితాయాం
 త్విత్యనేనైవ మాతరిమృతాయాం తదీయధనవిభాగస్య వ్యత్యమాణత్వా
 త్ ఉద్ధ్వంసూతురితి పునరుక్తంస్యాత్ ॥ యథాయాజ్ఞవల్క్యః ॥ వి
 భజేరన్యతాః పిత్రోరూద్ధ్వంరిక్తమృణంసమం । మాతు రుశహితర
 శ్శేషమృణాత్తాభ్యుతేన్వయః - మాతృధనవిభాగస్యదుపిత్వాణాం
 సద్భావే అసధికారః - అసద్భావేచాన్వయపడేన పుత్రాణామధికార
 ఇత్యుక్తరాధేకవైవ ప్రతిపాదనాత్పుర్వాధేక పిత్రోతితి పితృధనవిష

యమేవ - అన్యథా పునరుక్తత్వాపత్తైః - మాతాపిత్రోరుపరమేభ్యా
తరూనిభజైరన్నితి వదతా ఉభయోరుపరమానంతరకాలస్య విభాగాధాన్
తయావిధానా త్సహిత్యంవివక్షితం॥ తథాచశంఖవిభితా ॥ రిక్తమూ
లంహీకుఱుంబమస్వతంత్రాః పితృమంతో మాతురప్యేవమవస్థితాయాః
మాతుస్సకాశాదస్వతంత్రాః విభాగానధికారిణః ఇత్యాహతుః ॥ సువ్య
క్తమాహవ్యాసః ॥ భాగ్యవ్రాణాంజీవతాః పిత్రోస్సహవాసా విధీయ
తే । తదభావేవిభక్తానాం ధర్మస్తేషాం వివధకతే - సమావాసవిభా
నముభేనపుధగ్భవనిషేధా త్పితృమాతృజీవనవతశ్చవిభాగనిషేధా జ్ఞీ
వతోరితిసాహిత్యం అవివక్షితం- అత ఏకస్మిన్నజీవతి విభాగోనధర్మ్యః
కింతు (ద్వ) తయోరభావే ॥ యథాహ బృహస్పతిః ॥ పిత్రో రభావే
భాగ్యవ్రా (పుత్రా) ణాంవిభాగస్సంప్రదర్శితః - మాతుర్నివృత్తై రజసి
జీవతోరపిశస్యతే ॥ నివృత్తరజసాహయాం మాతరిజీవంత్యాం విభాగస్య
మాతృధనగోచరత్వానుపపత్తైః ఉభయాభావోక్తవిభాగవైవ జీవతో
రపితృపికారేణ నిదిష్టస్యశస్త్రకీతకనాత్ ఉభయోరభావే భాగ్యవిభా
గః పితృధనగోచరవివాదధార్యతే ॥ అతఏవ జీవంత్యాం మాతరిమా
తృప్రధానకంవిభాగం దర్శ (నిడికశ) యతివ్యాసః ॥ సమానజాతి సం
ఖ్యాయజాతాస్తేవకేనసూనవః । విభిన్నమాతృకాస్తేషాం మాతృభా
గస్సశస్యతే ॥ తథాబృహస్పతిః ॥ యద్యేకజాతాబహవః సమానా
జాతिसంఖ్యయా । సాపత్నాస్తేర్విభక్త్యాం మాతృభాగేనధర్మ్యతః- పు
త్రాణాం జాతिसంఖ్యసామ్యేన విభాగేవిశేషాభావాత్ మాతురేవా
యంవిభాగానపుత్రాణాం ఇత్యుద్దిశ్యవిభాగః కతకవ్యస్తేనేతర మాతృ
ధనఇవాత్సాపిపుత్రాణాం మాతరిజీవంత్యాం న పరస్పరవిభాగేస్వాతం
త్యం కింతుమాతురనుమత్యైవపరంవిభాగా ధర్మ్యః॥అతోయద్దౌతమూ
దిభిక్తుం॥విభాగేతు ధర్మ్యచృద్ధిత్వాది- తన్మాతురుపరమేవదితవ్యం - త
త్ర యద్యవిభక్తావస్థాతు మిచ్ఛంతి తదాజ్యేష్ఠవన యోగజ్ఞేమకక్తుః

సర్వంగృహీయాత్ - ఇతరైశితరమివత ముపజీవేయుః ॥ యథా మ
 నుః ॥ జ్యేష్ఠఏవతుగృహీయాత్ప్రిత్యం ధనమశేషతః । శేషాస్తముప
 జీవేయు ర్యదైవపితరంతథా ॥ తథాగౌతమః ॥ సర్వస్వంవాపూర్వజ
 న్యసేతరా నిత్యవద్విభృయాత్ - వాశద్వాత్ప్రభగ్వాభవేయుః సహ
 వావసేయుః సహవాసశ్చసర్వేషా మిచ్ఛతవస ॥ యథానారదః ॥ బి
 భృయాద్యేచ్ఛత స్సర్వాన్ జ్యేష్ఠోభృతా యథాపితా । భృతాశ
 క్తఃకన్యోవా శక్త్యపేక్షాకులేస్థితిః - శక్తస్సృక్కన్యోవా సర్వాన్విభృ
 యాత్ మధ్యమోత్తమండా పూపన్యామత్సిద్ధః - విభాగస్త్వైకస్యాపి
 చ్ఛయా భవతిత్యుక్తంపాక్ ॥ అతఏవవిభాగం ప్రక్రమ్యాహ కాత్య
 యనః ॥ అప్రాప్త్యపహరాణాం ధనంవ్యయ వివజితం । న్యసేయు
 ర్బంధుమిత్రేషు ప్రాపితానాం తదైచ - తథారత్యంబాలధనమన్య
 వహారపాప్తైరితివచనం - అయంచ పుత్రాణాంవిభాగః పుత్రపౌత్రప్ర
 పౌత్రపర్యంతం సమనానాత్రోత్పత్తితః ప్రత్యాసత్తిక్రమేణాధికార క్ర
 మః - పుత్రాదీనాం త్రయాణామేవ పార్వణ తస్మింశ తద్భోగ్యసింశద్వ
 యదానా (విధానాత్) పితౄషాత్ ॥ అతఏవ తవతి ॥ పితౄషితామహ
 త్వైవతదైవ ప్రపితామహః । ఉపాసతేసుతంజాన్ తత్తనంతాభవ పిష్ప
 లం । మధుమంసైశ్చ శాకైశ్చ పయసాపాయసేన (చ) వా । ఏషనో
 దాన్యతిశ్రాద్ధం వషాః సుచమఖా (ఘా) సుచ ॥ తథాశంఖలిఖితయమాః ॥
 పితౄషితామహత్వైవ తదైవప్రపితామహః । జాతంపుత్రం ప్రశంసంతి
 పిష్పలం శకునాభవ । మధుమంసేన భిక్షేన పయసా పాయసేనవా ।
 ఏషదాన్యతి నస్తృప్తిం వషాః సుచ మఘాసుచ ॥ ప్రపితామహ గ్రహ
 ణాత్పుత్రపదం ప్రపౌత్ర పర్యంతపరం - తదనేన ప్రపౌత్రపర్యంతస్యశ్రా
 ద్ధదానేన ప్రపితామహ పర్యంతోపకారకత్వా త్రైపౌత్రపర్యంతస్య తు
 ల్యోదా యధికారః । అతఏవ జీవత్ప్రకయోపౌత్ర సప్తపౌత్రయోనధి
 కారః పార్వణా నధిః రితయా పిండా దాత్ప్రత్యా ప్తిత్రోరురమేచ

భాగ్యశాంతం పితృకృతోవిశేషం పరం తతః - అన్యత్తు గర్వకేవలం
 త్యేతవ్యం - యదాపైకః పుత్రోస్తి అపరస్య పుత్రస్యపుత్రాస్సంతి - తదా
 పుత్రస్యైకోభాగం అపరశ్చ బహునాం ప్రాంతంస్వపిత్రధీనజన్మమూ
 లత్వాద్ధనసంబంధస్యయావత్త్యేవధనే తస్యస్వా విత్వాహుకత్వం తావ
 త్యేవతేషామపి - యచ్చానేక పృథక్పాతాం పితృభాగకల్పనేతి వచ
 నం తస్యనాయంపిషయః - పితృస్య పితౄరేవ తస్యవంధనమితి పితృకృత్యై
 వసర్వసాధ్యమైతత్ భాగ్యపుత్రాశాంతం పితృభాగః పుత్రాత్ పి
 తా పుత్రవిభాగవద్భాగకల్పనే పితృభాగద్వయ సంబంధా త్పితృస్యస్య
 భాగద్వయంభవేత్ - తద్భాగ్యపుత్రాశాంతం తైశ్చైకోభాగస్యైత్ త
 ధావశిష్టాచారవిరోధస్సైత్ - అన్యపునరేవవిషయః - యత్రైకోస్య భా
 గ్యురల్ప సంఖ్యాకాః పుత్రాః అపరస్య (స్యబహు) నల్పసంఖ్యాకాః పు
 త్రాస్తత్రపితృభాగకల్పనేతి - ఇది సీం సవణం భాగ్యశాంతంవిభాగో
 వింశోద్ధారాదిపూర్వక స్సమవీవవేతివికల్పః - వింశోద్ధారభాగమంతరేణా
 పి సమప్రవిభాగమాహుః పితరీత్యనుకృతైహారితః || సమానతామృతేరికవి
 భాగః || తథోకనా || వణానామనుభూమానాం విభాగోయం ప్రదశి
 తః | సమత్వేనైకజాతీనాం విభాగస్తవిధీయతే || తథాపైతినసిః || ప్రత్యేక
 విభజ్యమానేదాయాద్యే సమోవిభాగః || తథాయజ్ఞసల్యః || విభజే
 రన్మతాః పిత్రోర్యాశ్వమృగ్మృణంసమం - అతస్సోద్ధారా నుద్ధారయో
 ర్వికల్పః - నచకేవల సమప్రవిభాగస్యాపి శాస్త్రీయత్వాన్నిత్యవత్తస్యై
 వానుష్ఠానంసాధ్యదివాచ్యం భక్త్యతిశయేన భాగ్యశాంతముద్ధారానుమ
 తేరపిసంభవాత్ విభాగావిభాగవద్వికల్పః | అవేవ అద్యతనానాం భ
 క్త్యతిశయాభావా త్సమభాగవైకోలోకదృశ్యతే - ఉద్ధారాహం శ్యే
 షాభావాచ్చ - యస్తుస్వయోగ్యం మాత్ర పరామర్శాత్పితృపితామహాది
 ధనవిభాగేనిస్పృహః - సకించదేవతండుల ప్రథమవిదత్వా తత్పుత్రాదేః
 కాలాంతరీణు దురంతతానిరాసాధకం విభజనీయః || తదాహుమనుః ||

భూస్వామియస్తునేహ తథనంశ క్తస్యకన్యకా సనిర్భాజ్య స్వకా
 దంశాతిరాచి క్తశ్చోపజీవనం || తథాయాజ్ఞవల్క్యః || శక్తస్యానీహమా
 నస్య కించిద్దత్వాపుధకీయా || పితరీ చోపరతేసోదరభౌభృభిర్విభాగ
 క్రియమాణే మాత్రేపుత్రసమాంశోదాతవ్యః - సమాంశహరిణీ మాతేతి
 వచనాత్ - మాతృపదస్యజరణీవచ (పరశ్చ) నాన్నసపత్నీమాతృపరత్వ
 మపి సకృచ్ఛృతస్య మఖ్యగౌణత్వా నుపపత్తే - సమాంశతావ మాతు
 ర్చత్రాః డిభిః స్త్రీధనాదానై - దత్తేచనరథః - పితృచపుత్రేభ్యః సమ
 పవిభాగదానై సర్వపత్నీనామీచ పుత్రసమాంశ తాకతకవ్యా || యాజ్ఞ
 వల్క్యః || యదిమ ర్యాస్సమానాంశాన్సత్తుః కార్యాస్సమాంశికాః | న
 దత్తం స్త్రీధనంయూసాంభ త్రావా శ్వశురేణవా || అధివిన్నస్త్రియైదే
 యమూధివేదికంసమం | నదత్తం స్త్రీధనంయూసాం దత్తేత్వధఃం ప్రక
 ల్పమేత్ - పుత్రహీనాశ్చపితృః పత్నీస్సమాంశానతుపుత్రపశ్యః || తథా
 వ్యాసః || అనుతాస్తుపితృః పత్నీస్సమాంశాః ప్రకీర్తితాః || పితామ
 హ్యాచ సర్వాస్తావమాతృతుల్యాః ప్రకీర్తితాః || తథావిష్ణుః || మాతరఃపుత్ర
 భాగాను సరభాగహరిణ్యో నూథాశ్చ దుహితరః - పుత్రభాగానుసా
 (రేణ) రోయధావణక్రమేణ పుత్రాణాంచత్స్త్రిద్వ్యేకభాగితా - త
 థాపత్నీనామపి - అనూథానాం దుహితృణాం పుత్రభాగమనుసృత్య
 తచ్చత్రాధోంశః || తదాహబృహస్పతిః || సమాంశావమాతరస్తేషాం తురీ
 యాంశాశ్చకన్యకాః - పుత్రస్యభాగత్రయం కన్యా మవీకోభాగః || య
 దాహకాత్యాచనః || కన్యకానాం త్వదత్తానాం చతుర్థో భాగఃకన్య
 తే | పుత్రాణాంచత్రయోభాగః స్వామ్యంస్వల్పధనేస్సృతం - అల్పధనే
 పుత్రేస్సాన్విత్యాదుశాదాకృష్యకన్యాభ్యంచతుర్థాంశోదాతవ్యః || త
 థామనుః || స్వభ్యోవశేభ్యస్తుకన్యాభ్యః ప్రదద్యుర్భారః పృథక్ | స్వా
 త్యాదంశాచ్చతుర్భాగంపతితాన్స్యరదిశ్యః - అత్రప్రదద్యురితిప్రదాన
 శ్చుతేరదానేవ పతితత్వత్రుతే ర్మకన్యాగిరధికారబద్ధ్య గృహీతవ్యం -

నవ్యధీకారిణభూతే సర్వభూతాస్వాదంశాద్దదాతియథాహ యా
 జ్ఞవల్క్యుః || అసంస్కృతాస్తుసంసార్యా భూతృభిః పూజానంసంస్కృ
 తైః | భగిన్యశ్చజాదంశాద్దత్వాంశంతుతురీయకం - భగినివాంసంసాగ
 ర్యతామహానాధికారితాం- ఏవంచబహుతరధనేనివాపేనాచితంధనం
 దాతవ్యం న చతుర్థాంశనియమభిసిద్ధతి - ఏతచ్చకన్యాపుత్రయోస్సమ
 సంఖ్యత్యైజ్ఞాతవ్యం- ఏవమసంఖ్యత్యైతుకన్యాయా ఏవ బహుతరధనంవా
 స్యాత్పుత్రస్యవాని (ధాన్) రంశతాస్యాత్ నచైతదుచితం పుత్రస్యవిత్రైప్ర
 ధానత్వాత్- యచ్చైదమత్రబాధకము క్తం- అవిద్యహూనేపి కేణేస్వాం
 శాదుద్భవ్యవాపునః| ఆవశ్యకార్యాసంసారాః భూతృభిః పూర్వసం
 స్కృతైః- ఆస్తాన్నారదవచనాదవశ్యకతేవవ్యత్వా ద్భగినినాం సంసాగ
 రస్యనిరంశతాపినదోషాయేతి- ఇదపిత్రిత్యుక్తం- భూతృసంసాగరాధక
 త్వాదస్యవచనస్య- భూతృణాంపూర్వసంస్కృతైరితి పాతస్యానాకర
 త్వాత్- భూతృసంసాగరస్య ప్రకృత్యాత్- ఇదంహి పూర్వము క్తం-
 యేషాంతునకృతాః పిత్రాసంసాగరవిధయఃక్రమాత్ | కతేవ్యా భూ
 తృభిః సైషాంపైతృకాదేవతద్దనాత్- యేషాంతేషామితి పుల్లింగనిజేక
 శాత్ ఏతదనంతరమేవావిద్యహూనభివచనా రంభాన్భూతృసంసాగ
 రాధకమేవేదంవచనం|| ఇతిపితృపితృహోదధనవిభాగః||- అథస్త్రీధనవి
 భాగాధకంప్రథమం స్త్రీధననిరూప్యతే|| తత్రవిష్ణుః|| పితృహోదధనమిత్యు
 భూతృదత్తమద్యగ్న్యూపాగతం అధివైదసికంబంధుదత్తం శులాగన్వాధే
 యకమితిస్త్రీధనం|| అన్వాధేయకమాహకాత్యాయనః|| వివాహోత్పరతో
 యత్తులబ్ధం భర్తృకలూత్ స్త్రీయా| అన్వాధేయం తదుక్తంతులబ్ధంబంధు
 కులాత్తథా| ఊర్ధ్వంతులబ్ధంతుయతిగంచ త్సంసాగరాత్ప్రీతిశస్త్రీయా|
 భర్తృకపితృస్సకాశాద్వా అన్వాధేయంతుతద్భృగుః- బంధుపదేనమా
 తాపితృయపాదానంతే నాయమథకః- మతాపితృద్వారేణ సంబంధి
 నాం పితృస్సకాశాద్భద్రవాహోత్పరతోలబ్ధం తథాభర్తృకస్సకాశాద్భ

శ్లోకులాచ్ఛక్ష్మశురాదితొలబ్ధం యద్ధనం తదన్వాధేయంః స్థుపచనెచబం
 ధుపదంమూతులాద్యభిప్రాయం పితాదీనాం స్వపదేనెవనిజిష్టత్వాత్
 పరిణయసమయ లబ్ధస్యతదాహ్లాద్యానురాది పశేషేణ భతుఃః పి
 తో) రావధికారాత్॥ స్త్రీధనమూహతు క్షుచకాత్యానా॥ అధ్యగ్న్య
 ధ్యాహవనికంద త్తంచక్రితః॥ స్త్రీయై భూత్యమాత్మపితృప్రాప్తం వడ్వి
 ధంస్త్రీధనంస్మృతం॥ తథానారదః॥ అధ్యగ్న్యధ్యావహనికం భత్యకదా
 యస్తదైవద॥ భూత్యదత్తంపితృభ్యం వడ్విధంస్త్రీధనంస్మృతం॥ ఎత
 ద్వాక్కురుతేకాత్యానః॥ వివాహకాలేయత్ స్త్రీభ్యాదీయతేహ్యగ్నిస
 నిషా॥ తదధ్యగ్న్యతంసద్భిః స్త్రీధనంః దిశికేతం । యత్పునలభతే
 నాగీనియమనాహిపైతృకాత్ । అధ్యాహనికంనామతేత్ స్త్రీధనమదా
 హృతః । ధైత్యకాదిత్యైకశేషేణ పితృమాతృకులాద్యల్లభతేధనం భత్యక
 గృహంనీయమానా తదధ్యావహనిక - భత్యకదాయో భత్యకదత్తం ధ
 నం భత్యకదాయమనభిధాయమన్వాభిభృత్యకదత్తస్యాభిధానాత్ నా
 రదేనాపి భత్యకదత్తమనభిధాయ భత్యకదాయస్యాభిధానాత్ తథా
 న్యత్రాపి భత్యకదత్తే భత్యకదాయప్రయోగోద్భవః॥ యథాకాత్యాన
 యః॥ భత్యకదాయంప్రతేపత్యానిన్యసేత్ స్త్రీయధైష్ట్యతః । విద్యమానేతుసం
 రక్షేత్తేపయత్రతదా- అస్యాధికభత్యకదత్తంధనంభతకరిమృ
 తేయధైష్ట్యంవినియోజితజీవితతుతద్రక్షేత్ - అముక్తహస్తతా జ్ఞాపనా
 ధః- తథావ్యాసవచనమపిభత్యకదేయపర్యంతతా జ్ఞాపనాధః- య
 ధా॥ ద్విసహస్రఃపణాదాయః స్త్రీయైదేయోధనస్యతు । యచ్చభత్యాక
 ధనందత్తంచాయథాకామమూర్ఖునాత్ - ద్విసహస్రపర్యంతః స్త్రీయై
 దేయోనాధికః కనెత్యాకాంతాయాం భత్యైతిశ్రుతమన్వృత్తి నచనరశ్రు
 తకల్పనా- తథావచేయఇతి దదాతిర్ముఖ్యస్యాత్ మృతపతిధోనేతుతావ
 తిపత్న్యావనస్వామితాన్వద్ధాః- సచాన్యాయః- యచ్చభత్యకదత్తం ధ
 నంకద్యధాకామంఅశ్నీయాత్ - అతోమృతస్య మృతస్యపత్యుధకనై ద్విస

హస్తావర్యంతవీప సత్త్వభీక రోస స్వతేతి యమిక్తం - తద్విద్యద్భుత
 నాదేయ - ఏవచ్చవిస్తరైఃవత్సతే ॥ అహ యజ్ఞవల్క్యః ॥ పిశ్యమా
 త్వపశిభాత్త ద త్తమధ్యస్మృతాగతం అభివేదకంజైః స్త్రీధనంకీ
 లికాతం ॥ యచ్చద్వితీయ వివాహాభికా పూర్వస్త్రీ మంత్రోమికం భ
 నందతం తదాభివేదకం - అధిక స్త్రీలాభార్థకత్వాత్తస్య ॥ తథాదేవ
 లః ॥ వృత్తిరాభరణం శుభం లాభశ్చస్త్రీధనం భవేత్ ॥ భాక్తిరత్సన్న్
 యమేవేదం పతినాహాత్యనాది ॥ యథావ్యాసః ॥ వివాహకాలేయ
 తిలించి ద్వరాక్షా ద్విశ్యదీయతే ॥ కన్యాయాస్తద్ధనంసర్యం నవిభాజ్యం
 బంధుభిః ॥ ఉద్దిశ్యేతి - కన్యాయాశ్చదం భవత్విత్తద్విశ్య య్వరాణా దా
 నం నపునరేతదభిసంధి వివాహీత్యర్థః - అతఏవ వివాహకాలఇతి ప్రద
 శకనాథకంనపునరేతదేవ ప్రయోజకందాభిసంధి నియతృత్వత్సన్న్
 స్య ॥ తథా ప్రామాణికవచనం ॥ యద్దత్తందుహితంపత్యే స్త్రీయమే
 వతదస్వయాత్ ॥ పృతేజీవతివాసత్యా తదపత్య పృతేస్త్రీయాః ॥ వివా
 హకాలఇతి నవిశిష్టి - అభిసంధిస్తుదుహిత్రన్వయాభి ధానాదేవలభ్యత్వా
 నోక్తా - తదేవమవ్యవస్థిత సంఖ్యస్త్రీధన కీకనాత్ నమ (త్వస్య
 ట్సంఖ్యావివక్షితా - కింతుస్త్రీధనకీకనమాత్ర పరాణిముని వచనాని - త
 దేవచస్త్రీధనంయత్రభర్తృకతః స్వాతంత్ర్యేణదానవిక్రయభోగాక్షాన్త
 మధి (కరోత) కారోభవతి ॥ తదిదంకించిత్ సంక్షిప్తాహ కాలే
 యనః ॥ ప్రాప్తశిల్పైస్తుశుద్ధి త్తం ప్రీత్యాచైవయద్యః ॥ భక్తుస్సన్న్
 వ్యంతదాతత్ర శేషంతస్త్రీధనంస్మృతం అన్యత ఇతమాశ్రిపితృ భర్తృ
 కలవ్యతిరిక్తా ద్యల్లభ్యశిల్పైనవాయదజికతం తద్రభతుః స్వావ్యం స్యా
 తంత్యం అగాపద్యతే భతాగృహీతమహతి తేన స్త్రీయాఅపిధనం
 స్త్రీధనంఅస్వాతంత్యా గ్త ఏతవ్యయాతిరిక్తంధంతస్త్రీయావచ - న
 త్రదానవిక్రయాద్యధికారః ॥ తదాహ కాల్యాణం ॥ ఉద్ధయాశ్చన్య
 వాపి పత్యః పిశ్యమాభవా ॥ భతుఃస్సకాళా త్పితోర్వా లభ్యం

దాయకంస్మృతం॥ సౌదాయకంధనంప్రాప్య స్త్రీణాం స్వాశంస్మృమి
 వ్యతే యస్మాత్తదాస్యశంస్కారకం తైదక త్తతప్రజీవనం॥ సౌరాయ
 కేనదాస్త్రీణాం స్వాశంత్సంపరికీర్తయత్॥ విక్రయేచైవదానేవ యథే
 ష్టస్థావరేష్వపి॥ సుదాయభ్యం బుధిన్యో బ్ధసౌదాయకం - స్థావరే
 పిభిత్కద త్రమాత్రే స్త్రీయనదాహద్యధికారిః॥ తదాహనారిదః॥ భ
 తాక్రపీతేన యద్ద తం స్త్రీయైశ్చస్మిన్మతేపితత్॥ సాయభాకాయ మ
 శ్చీయా ద్దద్యాద్వాస్థావరాదృతే॥ భిత్కద త్రస్థావరాదృతే - భిత్కద
 త్రవిశేషదాన్యభ్యుద త్రస్థావరాదృతే అన్యస్థావరం దేయమేవభవతి॥ అ
 న్యధాయథేష్టం స్థావరేష్వపితిరుభ్యేత - భతాకతుదుభి త్తదాయది
 స్త్రీధనం వివావతకనాక్షమస్తదాపి గృహీతుమహతి వాన్యధా॥ య
 దాహయాజ్ఞవల్క్యః॥ దుభిక్షేధగ్ధకార్యేచ వ్యాధానంప్రతిరోధకే॥
 గృహీత స్త్రీధనంభతాక నస్త్రీయైదాతుమహతి॥ అన్యత్రపునరనధి
 కారమాహకాత్యాయనః॥ నభతాక నైవచసుతో నపితాభ్రాతరోనచ॥
 ఆదానేవావిసగేవా స్త్రీధనేప్రభవస్త్వవః॥ యదిహ్యే కతిరోమిషాం
 భక్షయేత్ స్త్రీధనంబలాత్॥ నవృద్ధి (చ) ప్రతిదాన్యస్యా ద్దండంచైవ స
 మాప్నుయాత్॥ తదేచయన్యసుజ్ఞాప్య భక్షయేత్ప్రతిపూర్వకం॥ మూ
 లమేవతదాదాప్యో యదాసధనవాన్భవేత్॥ అపిచేత్సద్విభార్యస్యాత్
 నచతాం భజతేపునః॥ ప్రిత్యావిస్మయమపిచేత్ప్రతిదాన్యః సతచ్ఛలాత్॥
 గ్రాసాచ్చాదనవాసానాం (ఆ) ఉచ్ఛేదోయత్రయోషితః॥ తత్రస్వంచాద
 దీతస్త్రీ విభాగంరిక్తి నాంతధా॥ స్త్రీయధనం గృహీత్వాభతాకయన్య
 పరభార్యయా సహవసతితాం చావజానీతేతదాగృహీతం ధనంరాజ్ఞాబ
 లాద్దాపయితవ్యః - భక్తాచ్చాదనాదికంయదిభిత్కద దాతేతదాహదపి
 స్త్రీయాకృత్యగృహీతవ్యం॥

ఇతి స్త్రీధనలక్షణమ్.

—(*) ఇదానీ శ్రీధనవిభాగోద్ధీయతే - (*)—

తత్రవనుః॥ జనస్య సంస్థితాయాంతు సమంసర్వేసహాదరాః॥
 భజేరన్యత్యుకరికృంభగిన్యశ్చనాభయః॥ ద్వంద్వాశ్రవణేపితృత్వల్యాధే
 నచః శేః భాగ్యభగన్యోనిత రేతరయై క్తయోర్విభాగ ప్రతిపాదనా
 ద్భగిన్యసోదరాశ్చవిభజేన్మితి అయమేవాన్యవచనస్యాథకః॥బృహస్పతి
 రపిచ కారాత్సముచ్చయమాహ॥ శ్రీధనం తదపత్యానాం దుహితాచ
 రిదంజిరీ । అప్రత్యాశేస్సయూథాతు నలభే న్యాశ్చకంధచం॥ అపత్యపదం
 భుత్రచం - శేషాంఅ త్రాభిరుకపితృభి స్సహమాత్పధనవిభాగః ॥
 తథాశంఖభితౌ ॥ సమంసర్వేసోదర్యా ద్రవ్యమహాకంతి కుమార్యశ్చ
 సర్వత్రైః ప్రపదం పుత్రోపాదానా త్వర్యాః స్థస్యపుత్రస్య మాత్పధనేధి
 కారిః చకారశ్రుతిశ్చసర్వత్రానుగతా సముచ్చయబోధికా - ఏతావతా
 ప్యుద్ధాహమల్లస్య దేవలవచనం గళహస్తంయథా॥ సామాన్యం పుత్ర
 కన్యారాం మృతాయాంశ్రీధనంశ్రీయాం॥ అప్రజాయాంహరేన్భర్తా
 మాతాభ్రాతాపితాపివా॥ ఇహపుత్రకన్యయోః సాధారణం మాత్పధన
 విధిసువ్యక్తం - కేవలంకుమార్యా స్సకలమాత్పధనాధికారిత్వేచ యాత
 కధనేవిశేషవచనం మన్వాదీరామనధకంస్యాత్ - సర్వత్రాధి కారావి
 శేషాత్ - యఃపునరేవంసమాధానం బూతేభ్రాతృభగిన్యోస్తు ల్యవజ్జ
 నసిధః ధిశంరిత్వేన (యథాగ) మానభాగితావిధానం యుక్తం - శే
 వలభగినీరాం తదభవేచ కేవలభాగ్యకాం ధనసంబంధే సమంస్యాద
 శ్రుతత్వద్విశేషస్యేతి న్యాయాదేవసమత్వప్రాప్తై రనధకంసమమితి -
 సఏవంవాచ్యుః - భాగ్యభగన్యోగ్యధికారే సమంస్యాదితిన్యాయాత్సయ
 ల్యప్రాప్తైవిశేషా దానధకక్యస్య తదవస్థత్వాతిరాంచ కేవల భ్రాత్రధి
 కారపక్షేపి పితృధనధనమాత్పధనేపి వింశోద్ధారాది ప్రసక్తినివళకత
 యాసమపదస్యసాధక్యా తదభవనథ కతా - అతోవచనన్యాయాన
 భిజ్ఞఃసర్వైః ప్రాజ్ఞైరవజ్ఞైరువీరించితగ్గతి॥ కింతుక్తా దేవహేతోః పు

ప్రకృమారీ దుహిత్రోః తుల్యవదధికారః - ఏతయో శ్చ్యతరాభావే అ
 న్యతరస్యతద్ధనం. ద్వయోరప్యేతయోరభావే ఊహా యదహితుః- వృత్తి
 విత్యాస్సంభావిత పుత్రాయాశ్చ తుల్యధికారః పుత్రద్వారే పార్వణ
 పిండదానసంభవాత్ అతఏవ పూర్వోక్తిదుహిత్రభావే దాహిత్రస్యైవ
 భవాధికారః - దాహిత్రోపిహ్యముత్రై (౧౫౬) సంసంశయతి పౌత్ర
 వశిశినునువచనాన్నతు సంధ్యాసంభవాదుహిత్రోః - స్వసత్తయాస్వజన్య
 సుత్తయావపార్వ - పిండదాన భావాత్ || అతఏవ నాదశః || పుత్రాభావే
 చమహితా తుల్యసంతానదశనాత్ || పౌత్రదాహిత్రయోస్తుసద్భావే
 పౌత్రస్యైవాధికారః పుత్రేభవరిణీతమహితం బాధాత్ బాధక పుత్రే
 వివాద్యమహితృ పుత్రవాశస్య న్యాయ్యాత్వాదిక్తానాంతు సర్వేషామదౌ
 పౌత్రవర్యంతా వామభావేసంధ్యానిభవయోరపి మాత్మభవాధికారితా-
 తయోరపి తత్ప్రజాత్వాత్ప్రజాభావేవ ఆన్యేషావధికా (౧౫౭) రాత్ -
 యత్తుదుహితృప్రజాత్వాధికార భవం గౌతమస్యవచనం || స్త్రీసనందుహి
 త్మోతా ముప్రత్తానా ముప్రతిస్థితానాం || ౧౫౮ చ్చ నా దస్య మాతు
 దుహిత్రోభావే దుహిత్రాంతాతదన్వయః || యచ్చకార్యయనస్యా
 పి దుహిత్రాంతామభావేతు రిక్తంపుత్రేషు తద్భవతి || యచ్చయాజ్ఞావ
 ల్భ్యాస్య || మాతుమహిత రస్యేవ మృతాత్తాభ్యముతేన్వయః || తాని
 పూర్వోక్తదేవలవచనవిరోధేన యాతకద్రవ్యనివయాణి || అతఏవమనుః ||
 మాతుశ్చయాతకంయత్స్యాత్ కుమారీభాగవీవసః || యాతకంపరిణయ
 నబ్ధం - యమిశ్రణశ్చి ధాతౌర్యతదం మిత్రతావచం - మిత్రతాచ
 స్త్రీప్రాపుంసయోరే తా వివాహాద్భతద్భవతి- ఆస్తిభిరస్థీని మంసై గ్నం
 సాని త్వచాత్వచమిత్రతేః- అతోవివాహకాలే బ్ధయాతకం || అ ఏ
 వవస్థిప్తః || మాతుఃపారిణాయ్యం స్త్రియో విభజేత్ || పారిణాయ్యం
 పరిణయబ్ధాధనం || యత్తుమనువచ. ౧ || స్త్రియస్తుసద్భావేన్వితం పి
 త్రాదత్తంకథంచన | బ్రాహ్మణే శద్ధరేతరన్యా దదవస్యస్య వాభవేత్ ||

తస్మిత్తాదస్త మితిచేశేషణా ద్వివాహ సమయాద్యంతాపి యస్మిత్తాదస్తం తత్రాన్యాయా ఏవేనేత (దఫణ) తత్రధనం - బ్రాహ్మణే పదం చానువాదః - యద్వైబ్రాహ్మణేపద్య చానథః క్యభయత్ శ్రిత్రీయా దిస్త్రీణామన పత్యరాం పితృదత్త ధనం సపక్షదుహితా బ్రాహ్మణే కన్యాహరేత్ నభునరప్రజస్త్రీధనభతుకరితవచనావకాశ ఇతివచనాథః - అన్యధానకలవచనానామ సామంజస్య స్వాత్ - నచవాచ్యం నారదాదిభి ర్దుఃఖితురభావేద హితుః పుత్రాణామేవ ధనధికారోదేశికతః - స్రత్యాసన్ననిహిగృహదేవైవా న్నయఃదస్యాన్వయాః-యతో దుహితృ పదస్య అన్వయ పదస్యచ జన్యవిశేష, వాచిత్యేన జనకాకాంక్షిత్యాత్ నజన్యాం రేణాన్వయః-దోషాత్తేన పుత్రేణాన్వయ స్సంభవతి సమత్వాన్నిచాధిష్ఠాన లక్షణాయాన్వయో వాచ్యః - మాత్రన్వయేనైవ ర్షేషాం ముఖ్యత్వసంభవాత్ - మాతృపదాన్వయేచ దుహితృపదస్యముఖ్యత్వస్య స్వీకారాత్ - నచతదన్వయఇతి తచ్ఛబ్దోపాత్తాయాదు హితురన్వయ యోగ్యతావాచ్యా - తచ్ఛబ్దస్యాపి ప్రకృతవాచిత్యాయాదు హితృత్వ రూపేణైవోప పాదకత్వాత్ - కించ యాజ్ఞవల్క్యవచనే దుహితర ఇతి ప్రథమాం తంతాభ్య ఇతి పంచమ్యంతం అన్వయ పదేన వ్యక్త్యంతా న్వయయోగ్యేన నాన్వయితే- కింతువ్యవహితమపి మాతురిశ్యేవపదమన్వయ - తదత్రమాతురిన్వయే నిర్భతే నారద కాత్యాయన వాక్యేపి మాతురేవాన్వయే న్యాయ్యః - అవిరోధానంతం సత్స్వంగజేషు తద్దామిహ్యథోకభవతీతి బోధాయనవచనానుసారేణానంతర్యాజ్ఞలూగజ పుత్రస్యాధికారో న్యాయ్యో నానంగజ వ్యవహితదాహిత్రాధికారః - తతశ్చ పరిణయనలబ్ధస్త్రీధనం దుహితురేవనపుత్రాణాం తత్రైవ చగౌతమవచనం క్రమాథక-స్త్రీధనం దుహితృణామప్రతానామ ప్రతిష్ఠితానాం- ప్రథమ మప్రతానం తదభావే ప్రతానం తదభావేన మూఢానాం స్త్రీధనం దుహితృణామితి సామాన్యతః ప్రాప్తత్వాత్

అప్రత్యానా మిత్యాశ్చక్ర క్రిమానాత్వేనోప సుహృదాథకత్వాత్ ॥ త
 ధాయజ్ఞ వల్యాః॥ అప్రజస్త్రిధానంభతుకావాహ్నిమిచతుష్వకాః
 దుహితృకాంప్రసూతాచేచ్ఛేషేషమపి గామితత్ ॥ తత్ర బ్రాహ్మణివి
 వాహేయల్లబ్ధం అధ్యగ్ని ధనం స్త్రియా - తత్తస్యాం మృతాయాం ప్ర
 ధమం దుహితృకామేవత తాగ్నిప్రథమంకన్యాయాస్తదభావప్రత్యాయా
 స్తదభావ పరిణీతాయాస్సర్వ దుహిత్రభావేవ త్రుతస్యాధి కారః - అ
 ప్రజస్త్రిధనే భతుకాధి కారాత్ ॥ బృహస్పతి నాశ్వప్రత్యాపదేన (ప
 శ్యంతరా (అప్రత్యా ద్యభావే సమూధాయా అశ్యధికార స్సూచితః -
 నచనయాతక మాత్ర ధ గాధి (పాయేజేవం వచనం - కింతు బ్రాహ్మణి
 వివాహే వివాహితాయా యన్యాకర్థం యాతక మయాతకం వా
 తదభిప్రాచేజేతి వాచ్యం-బంధుదత్తమితి వచనస్య నివిష యత్వాపత్రై
 గ్గుచవచన విరోధాచ్చ॥ యదాహమనుః॥ బ్రాహ్మణైవాపక గాంధర్వ
 ప్రాజాపత్యేషు యద్ధం । (అప్రజాయాం మతీతాయాం) అతీతా
 యామప్రజసి భతుక రేవతడిష్యతే॥ యత్త్వస్యాస్సాగ్ధనందత్తం వివా
 హేష్యా సురాదిషు । అతీతాయా మప్ర (జాయాం) జసి మాతాపి
 త్రోద్దద్యతే॥ అస్యాః స్యాద్దత్తమితి పరాచీనం పూర్వతా సువజ్య
 తే - తే వివాహేషు యద్ధనం దత్తమితి సంబంధా ద్వైవాహి కధ
 న మాత్రప్రతీతేః నయావద్ధన విషయశ్చ॥ అధాయమః॥ అనురాదిషు
 యద్ద్యవ్యం వివాహేషు ప్రదీయతే॥ వివాహ క్రియాయాం పూర్వాపరి
 భూతాయాం యద్ద్యవ్యం ప్రదీయత ఇతి యాతకధనమాత్ర గోచరశ్చ
 జేవ ప్రతీయతే - చ వివాహ త్సర్వం పరతోవాస్త్రీయాలబ్ధిప్రసాద
 స్త్రిధనస్యకతే రహ్మాయమాణత్వాత్ బ్రాహ్మణిపదం స్త్రిధన పరిమితి
 వాచ్య పూర్వాపరిలబ్ధ్య స్త్రిధనస్యవిస్తరేణ తేర్వత్ప్రమాణత్వాత్ ॥

—(*) సంప్రత్యప్రజస్త్రిధనే అధికారిణః కథ్యంతే (*)—

అప్రజస్త్రిధనంభతుకావాహ్నిమిచతుష్వకాః॥ బ్రాహ్మణివి

ద్యేమా - దత్తణాంతే దైవాషక ప్రాజాపత్య గాంధర్వా శృత్యారో
 బ్రాహ్మణా సహ పంచభవంతి॥ బ్రాహ్మణైవాషక గాంధర్వా ప్రాజాప
 త్యైశ్చ మునా పంచానాముక్తత్వాత్ - తేషువిహమేషు వతకమా
 నేషు యద్ధనం స్త్రియాలబ్ధం తదపజాయా మక్షితాయాం భతుకరేవ
 భవతి - ప్రజాసంతతిః - సపునబ్రాహ్మణినా శరిణీతాయా యద్యవ
 ధనం వివాహత్పూర్వం పరతోవాతయాలబ్ధం తత్సర్వం భతుక రిత వ్యా
 భ్యవం యుక్తం - బ్రాహ్మణీ పీతి కాలాభి త్సా దేశశస్య బ్రాహ్మ
 ణి పదానాం స్త్రీపరత్వేన క్షేప వప్త్యావసదేశశస్యైత్ - యత్ప్రసా
 న్స్యోతి స్త్రియానేకత్వేన వప్త్యావ సీడికప్తత్వా ద్వివాహక ల లక్ష
 ణామించ వతకమాన సంబంధేన లక్షణాస్యైత్ - స్త్రీపరత్వేన అతి
 క్రాంత వివాహక్రియా సంబంధేన లక్షణాజఘన్యా సాచాయత్తా - న
 చవివాహేత స్త్రీవాచకత్వం బ్రాహ్మణి పదానాం తత్తల్లక్షణ వివాహ
 పరత్వేన మన్వాభిః సీడికప్తత్వాత్॥ తథాచమనుః॥ అష్టావీతాన్సమా
 నేన స్త్రీంవాహన్మిబోధతే త్యుపక్రవ్యబ్రాహ్మణా దైవస్తదైవాషకః
 ప్రాజా త్యస్త ధాసురశ్శత్యాః॥ తథానారదః॥ అష్టావివాహంవివాహ
 నాం సంసార భకప్రకీర్తితాం॥ బ్రాహ్మస్తుప్రథమస్తేషామిత్యాది
 తథాశిష్టః॥ అష్టావివాహభవంతి బ్రాహ్మణాదైవశ్శత్యాది - అతోవివాహ
 కాలలబ్ధ స్త్రీధనోపయం బ్రాహ్మణవచనమితి విశ్వరూపోక్త మాదరణీ
 యం - ఆనర దిపవాహసమయాలబ్ధంతు స్త్రీధనభతక రితీవశ్యసిమా
 తాగృహ్ణాయాత్ - తదభావపితా - మాతాపితౌస్తదవ్యతర్జ్యతక్ర
 మావగతే - యగవదధికారేపితోరిత్యైవాభిదధ్యాతాన్వ్యాధనేవ
 మాతుః భావపితృధికారశ్రవణాత్ ఆత్రాపితధాత్వైవోచితత్వా
 త్॥ తథాబోధాయనం॥ రిక్తంవృతాయాంకన్యాయా గృహ్ణాయాసో
 దరాస్సయం । తదభావేభవేన్యాయం స్తదభావేభవేన్యాయః తదసం
 శన్యాధనంవ్యాఖ్యాతం - సచక్ర్యాశనశవాంత్రాపి ప్రథమం భాగ్రిధి

కారస్సోత్ ఇతివాచ్యం-వచనాభావాన్మతాపిత్రోరేవాధికారశ్రుతైః
యత్కుసంపరిణయనానంతరం పితృమాతృభర్తృకులౌత్సరియాలబ్ధంధ
నతర్హితృణామేవ॥ తదాహయాజ్ఞవల్క్యః॥ బంధుదత్తంతథాశు
లం మన్వాధేయకమేవచ । (అప్రజాయామతీతాయాం) అతీతా
యామప్రజసి బాధనాస్తదవాప్నుయి॥ బంధుదత్తమితమాతాపితృ
భ్యాంయద్దత్తం అతఏవతత్పుత్రాశ్చ భ్రాతృఏవచాంధవాః ॥ తదాహ
వృద్ధకాశ్యాననః॥ పితృభ్యాంచేయద్దత్తం దుహితస్థావరంధనం ।
అప్రజాయామతీతాయాం భ్రాతృగౌమితుసర్వదా అప్రజాశ్చ మా
త్రమిత్రత్యేన భ్రాతృరధికారావగతైః - సర్వదాపదే బ్రాహ్మణిపై
శాచాంతోద్వాహితాయా అప్రజాయాధనం భ్రాతృగౌవ్యేవభవతీతి
విశ్వగుహోక్తమదరణీయం - స్థావరపదాద్దండాపూసన్యామదేవ
అపరస్యధనస్యోద్ధిః - బంధుదత్తపదేవకన్యాధికాయాం యత్పితృభ్యాం
దత్తంతదుచ్యతే - వివాహాత్పితృలబ్ధస్య అన్వాధేయపదేన ఉపాత్త
త్వాత్ - వివాహకాలినేవ భతుః॥ పిత్రోర్వాధికారాత్ - అన్వాధే
యమాహ కాత్యాయనః॥ వివాహఃప్రత్యోయత్తు లబ్ధాభర్తృకులౌ
త్సరియా । అన్వాధేయం తదుక్తంతు లబ్ధాబంధుకులౌత్తధా॥ భ
ర్తృకులౌచ్ఛ్వసురాదేః బంధుకులౌత్పితృమాతృకులౌత్॥ అథాపిమా
హ॥ ఉద్భవంబంధుత్వమతిగ్రాంచి త్సంసారాత్ప్రీతితః(ప్రీతియా) । భ
తుఃస్సకాశాత్పిత్రోర్వా అన్వాధేయంతుశబ్దగుః॥శులంమాహ॥ గృ
హవాపగరవాహ్యనాం దోహ్యభరణాన్గికాం । మూల్యంలబ్ధంతు య
తిగ్రాంచి చ్చులగ్రంతప్రరికీర్తితమ్॥ గృహాదికన్యభిస్సేభిః తతగ్రకరణా
య (శబ్దియాపస్వభాతాదీత్యభావః) భాతృకాదిప్రేరణాభావం ప్రేయో
యదుతోగ్రచదానంతచ్చులగ్రం తదేవ మూల్యం ప్రవృత్త్యభావాత్ -
వ్యాసోక్తంవా॥ యనానీతి (నేతుం)భర్తృగృహేశులగ్రంతప్రరికీర్తితం ॥
భర్తృగృహగమనాభావం ఉతోగ్రచాదియద్దత్తంతచ్చులగ్రంతచ్చబ్రాహ్మ

దివ్యవిశిష్టం - తదేకమాపికం అప్రజస్త్రిధనసంభావితోన్మత్తీయః - స
 వునరాసురాదిషు యతఃస్వాభ్యః శులం దానతవభిప్రాయం - ఆసుర
 మాత్రగోచరత్వాచ్ఛులస్య ॥ అతఏవోక్తంమథనా ॥ ఆసురోగ్రవిణా
 దానాద్ధాంధర్వస్యమయాస్థితః । రాక్షసాయుధహరణాత్ ప్రేళాజఃక
 న్యకాభ్యలాత్ ॥ అతో రాక్షసాదాశులంభావాచ్ఛులం సాహచర్యేణా
 సురాదిప్రేవయథనం తస్మాత్ప్రస్యభాగౌగమిత్యాభిధానం హేయం -
 తథాతస్యస్త్రిధనత్వాభావాచ్చ - పిత్రాదిగృహీతధనస్యచశులంత్వేన కీ
 తకవాత్ ॥ యథామనుః ॥ నకన్యాయాపితావిద్వాన్మత్తీయాచ్ఛులం
 మద్భుషి । గృహ్లాకహిశులంలాభేన స్వాన్నరూపత్యవిక్రయా ॥ పితృ
 పుత్రులం ॥ తేనభాగౌగ్రాహితధనంగృహ్లాకశులంగృహీ - తేనపిత్రాది
 గృహీతపరమేవశులం భవత్యక్షం - అతోయదుక్తమాసు (రవివ)
 రాదిప్రేవశులంయప స్త్రిధనసంభవా తదేకవా (శ్యోపాత్ర) క్య
 తాపన్నయో బంధుదత్తాన్వాభేయ యోరప్యాసురాది వివాహగోచ
 తయోరేవభాగౌగ్రాహితధనాభినిరస్తం - కింతుక్తశులంస్త్రిధనస్య సర్వ
 వివాహేష్వేవ సంభవాన్సర్వత్రైవ భాగౌగ్రాహితా వాక్యా ద్విశేషా
 (శ్రవణా) నవగమాత్ - తథాచకాతకవచనమపి కాత్యాయన వచన
 పమానాథః ॥ యథా ॥ భగినీశులంసోదర్యాణామూర్ధ్వంమాతుః
 పితృశ్చపూర్వంచైకే ॥ అస్మాథ్లాకగ్రధమంసోదర్యాణాంతేషాంపునరభా
 వెమాతుః తతఃపితృపూర్వం పితృరితపరమతం - అతఃప్రధమం సోదరా
 ణాంతదభిజ్ఞ మాతుస్తదభావిపితృః తేషాంపునరభావతద్ధనంభతుః ॥
 యథాకాత్యాయనః ॥ బంధుదత్తంహిబంధూనా మథావభిత్వగమి
 తత్ ॥ బంధూనామథావభిత్వనేనభాగౌగ్రాహిత ఇత్యపిహాభిప్రాయం - భా
 గౌగ్రాహితే పిత్రోధకనాధికారాద్దండాచూపిభియాత్తస్యిద్ధేః - భిత్వ
 ధన్యంతాభావేపునరిదమచ్యతే ॥ యథాబృహస్పతిః ॥ మాతుస్సన్వినామా
 తులానీ పితృవ్యస్త్రిపితృష్వసా । శ్వశూః పూర్వజపక్షేచ మాతృతు

ల్యః ప్రకీర్తితాః॥ యదాసామారసోనస్యా త్సుతోదాహిత్రవహా ।
 తత్సుతోవాధనంతాసాం స్వస్రీయాద్యా స్సమాభ్యుయః॥ ఔరసపదే
 నపుత్రకన్యయోరుపాదానం తయోస్సగ్వాపవాదకత్వాత్ - సుతపదేన
 సపత్నీపుత్రస్య॥ సర్వాసామేకపత్నీనామేకాచెత్పుత్రిణీభవేత్ । సర్వా
 స్తాస్తేనపుత్రే॥ పాహపుత్రవతీర్గుణితి స్మృతేః॥ నతుసుతపదమారస
 విశేషణంవైయథ్యాత్ - సపత్నీపుత్రసద్భావేపి స్వస్రీయాద్యధికారాప
 త్రేశ్చఔరసపుత్రకన్యయోః సపత్నీపుత్రస్యపాత్రస్య చాభావదాహిత్రా
 ధికారితా - తత్సుతభతితచ్ఛబ్దేన స్వపుత్రసపత్నీపుత్ర యోరుపాదానం-
 తేనతత్పుత్రయోరధికారః - నతుదాహిత్రపుత్రవ్యాపితస్యపిండదానవిస్తీ
 భావాత్తదేహం భ్రాతృది (భర్తృ) పర్యంతా నాంచాభావే స
 త్యపి స్వశురభ్రాతృశ్వశురదిషు సపిండేషుభగినీపుత్రాదీనాం అధికారి
 త్వానన్యగత్యేవనాత్ - స్త్రీహం మాతృశుభ్యత్వ ప్రతిపాదనేనామి
 షాంశప్రతున్యత్వజ్ఞాపనేన పిండదత్వేన చనన్యదాయగాగ ప్యకరణేభ
 నాధికా (రజ్జావస్తే) రైశ్చప్రచుచత్వాత్ - అత్రస్వస్రీయాద్యాభి
 వచనాత్ భగినీసుతస్య భర్తృభాగిణ్యుదేవర పుత్రభ్రాతృశ్వశురపుత్ర
 భ్రాతృపుత్రజామాతృ దేవరాతాం పూర్వపూర్వస్యాభావే పరపరస్యా
 ధికారేదేవరవైవసర్వపేషేఅధికారాపత్తేః మహాజనవిరోధభివన్ముఖ
 మాలంబ్యవచనంపర్యంతే॥ తతమనునా॥ త్రయరామమదకంకార్యంత్రి
 ముపిండప్రవతంతే॥ ఇతిదాయభాగప్రకరణేకీర్తనా॥ యజ్ఞవల్క్య
 నాపిపిండదూఽంశహరశ్చైవమితిపిండదానవికారవిశేషా నాత్పుత్ర
 స్యాపి సాతకయపిండదానేన సరకత్రాగికారేణాభ్యభావే నాధి
 కారావగతేః॥ మాతులోభాగినీశ్వస్య స్వస్రీయాద్యా తుల్యచ । శ్వ
 శురస్యశురశ్చైవ సఖ్యర్హతామహస్యచ॥ ఎతేషాంవైవభార్యాభ్యం
 స్వసుర్నాతుఃపితృధా శ్రాద్ధదానంతుకతకన్య మితివేదవిదాంస్థితిరీ॥
 వృద్ధశాతాతపపచనాత్॥ అమిషాం పిండదత్వప్రతిపాదనాత్ - అయం

పింశదానవిశేషాదనేకారక్రమః॥ తత్రప్రథమంచేవరః॥ తత్పిండతద్భర్తృ
దేయపూర్వపురుషత్రయపింశదాతృత్వాత్ పింశశాచ్చతద్ధనేధికియతే॥
తదభావభాగ్యత్వశ్చరదేవరయోగ్యుతస్తత్పిండతదీభాతృపిండతద్భ
త్వదేయపూర్వపురుషద్వయపింశదాతృత్వాత్ పిండతద్భర్తృపితృవ్య
స్త్రీధనేధికారి - తదభావే అపింశాపిభాగినీపుత్రః తత్ పిండతత్పుత్రదే
యతద్భర్తృత్రయపింశదానాత్ మాతృవ్యస్తృధనేధికారి - తదభావ
స్వభాతృభాగినేయేపుత్రాద్భర్తృయభవలత్వాత్ తత్థాననపాతినోరపి
భాగినీపుత్రభాతృభాగినేయేస్తుధైవబలాబలస్య న్యాయ్యత్వాత్తద్భ
త్వదేయపూర్వపురుషత్రయపిండదానాత్తత్పిండదానాత్తద్భత్వపిం
డదానాచ్చమాతులనీధనేధికారి - తదభావభాగ్యశుతః తత్పితృపితామ
హయోస్తుస్యాశ్చ పింశదానాత్ పితృవ్యస్త్రీ (స్య) యధనేధికారి - త
స్యాశ్చభావేశ్వశ్చరయోపింశదానాత్ జామాతాశ్చశ్రాధనే భవశ్చధి
కారిత్యయంక్రమోగ్రాహ్యః - స్వస్త్రీయాద్యాఇతి నక్రమాథకం - కింత్య
ధికారమాత్రపరం - షడ్జాంపునరేతేషాంభావేశ్వశ్చరభాగ్యశ్చశురా
దేసపిండాంతర్యశ్చతోధనాధికారో బోధ్యః - నచసపిండాభావేన
తీదంచచనమితివాచ్యం అస్యామధికారిత్వశ్చంభలాంబూం దేవరదేవరసుత
యోః భాగ్యశ్చశురసుశస్య చాధికారిజ్ఞాపనాదాసన్నతరశ్వశురభా
గ్యశ్వశురాదేః పరిత్యాగాత్ - అతోవచనతత్వాద్ధపరిజ్ఞానశ్చతోవ్యవహా
రః ప్రమాణపరతః ప్రైః ఆతుత్రీకతకవ్యః॥ ...

ఇత్యేతిగహనము క్రమప్రజస్త్రీధనమ్.

—(*) సంప్రతిపిభాగానధికారిణః కథ్యంతే- (*)—

తత్పర్యదాసేన అధికారిజ్ఞాపనాథకం॥ తత్రాపస్తంబః॥ సర్వే
హీధర్మయైకభాగివోద్రవ్యమహాంతియస్త్యధమేకాద్రవ్యాణిప్రతిపా
దయతి శ్చేష్టోపితమభాగంకుర్వితదంబాలకేవాకులీకృత్యపశితం- యస్తుధ

మేకణ ద్రవ్యాణి ప్రతిపాదయతి శ్చేష్టాపి తమభాగం కర్షి తేతి॥ తదనా
 కరం ॥ తథా ॥ అపపాత్రితస్థిరీకృతపిండోదకానననకం తె॥ అపపాత్రి
 తోభిన్నోదకీకృతః॥ తథాబృహస్పతిః॥ సవతోడోన్యగుణవా న్నానాక
 స్సాన్యత్యైవ్యేభవే॥ తత్త్విండవాశ్చోగ్రియాదౌ తేషాంతగభిధీయతే॥
 ఉత్తమతాడభమజేకభ్యః॥ సంక్రాంత్యతేనుతః॥ అత స్త్వపరీతేన నా
 ప్రితేనప్రయోజనం॥ శయాగవాకంక్లియతే యానధేనుర్నగధిణీ॥ కోర్ఠః
 పుత్రేణజాతేన యోవిద్వాన్నధాగ్నిః॥ శాస్త్రశాస్త్రాభరహిత స్త
 పోవిజ్ఞానవజితః॥ ఆచారహీనః పుత్రస్తు మూతోచ్చుర సమస్తునః॥
 అయిమభః - పితౄదే రాధ్వకైహికస్య కర్మణః అనంగృత స్సు
 త శ్చేష్టానాపరోవేద పారగగతి - పున్నామో నరకాద్యస్సాత్తా
 యో బిత్వానివదనేన పుత్ర కర్తృకతయా మహాఫల శ్రుతేః తతగర్భవే
 తనం ధనసంబంధితృపుత్ర స్తదకుర్వతః కతోవేతనం॥ అతఏవాహ మనుః॥
 సర్వవివికమకస్థా నాహంకరిభ్రాతరోధనం॥ తథా॥ అనంశాక్లీబశ
 నితా జాన్యభగ్నిరాతథా॥ ఉన్నతజడమూక శ్చ యేవకేచిచ్ఛిరింద్రి
 యః॥ శ్లీబచ్చ కాత్యాయనే నోక్తః॥ నమూంఘే నిల యస్య విష్టా
 చాన్యసిమజ్జతి॥ మేఘ్రంహాన్బాదశుక్లాభ్యాం హీనంక్లీబస్సఉచ్యతే॥ జా
 తిపదంబంధుభి కాభ్యాంసంబధ్యతే॥ వతోకనుచ్చురకోమూకః - జడో
 వేదగ్రహతాసమభః॥ తదాహం యాజ్ఞ వలగ్భః॥ పతిత స్తత్పుతః క్లీబః
 పంగుర్నుత్తి కోజడః॥ అంధోచిశ్చ్యేరోగా (తా) ద్వా భతక
 వ్యాప్తేభా శకాః॥ పూన్యంనగచ్ఛతీతిపంగుః సరంశక శ్చేపిపతితతత్పు
 తవ్యోదక్రాభతకవ్యాః॥ తదాహాదేవలః॥ మృతేపితరినక్లీబకప్త్యన్నత్రజ
 దాంధకాః॥ పతితంపతితాపత్యం లింగీదాయాంశభాగినః॥ ఏషాంపతి
 తవజేభ్యో భ కంప్రప్రదీయతే॥ తత్పుతాః పితృదాయాంశంలభే
 రక్షదోషవజితాః॥ లింగీప్రజ్జితాది- పతితపదేనతత్పుతస్యాప్యపా
 దానంపతితోత్పన్నత్వేనపతితత్వాత్ ॥ తదాహాభాధాయనం ॥ అతితవ్య

వహః కాన్మ రాన్గ్రాసాచ్ఛదనే బి-భృయూరంభజడస్థిబద్ధసనిన్యధితా
 దీంకృక్స్థిః పతతతజ్జాతవజః॥ తత్ర నారదః॥ పితృద్విబుతి తస్యం
 డో యశ్చస్యాదాపపాతకః । బౌరసాః నైతేంశం లభరక్షతేత్రజాః
 కుతః॥ అహకాత్యాయనః॥ అక్రమోధానతతైవ గోత్రాద్యస్తుజా
 యతే । ప్రవక్ష్యావసితశ్చైవ సరిక్థం తేమచాహతి॥ హీనవజఃస్త్రి
 పరిణయనానంతరం ఉత్తమవజః స్త్రిపరిణయనేద్యయోరప్యక్రమోధా
 త్వం తయోస్సగోత్రాన్ని యుక్తాదుత్పన్నం తేత్రజః పుత్రోనాహానిధ
 నం - అక్రమోధాయామపినవజేనపరిణేత్రోత్పదితఃపుత్రోధనాభీకారీ
 క్రమోధాయామనవజోత్పదితోపి॥ తదాహకాత్యాయనం అక్రమో
 ధాయతస్సృక్ష్టి సవజః శ్చయదాపితః । అననవజః సూత్రైర్మో
 ధాయస్తు యోభవేత్॥ ప్రతిలోమక్రమూ (తోయగ్నస్థిః) తానా
 స్తస్యాఃపుత్రోసరిక్థభాక్ । గ్రాసాచ్ఛదనమాత్రంతు కేయంబద్ధా
 భిఃకృత్॥ బంధూనామస్యభావేతు పితృక్రద్యంత దాల్నయంతే॥ ప
 పిన్ద్రంతద్ధనంపాప్రదాపనీయానబంధవా॥ అన్తిచేతక్లిబాదీని దా
 రపరిగ్రహః - యద్యధికాశామదారైస్సృతేక్లిబాదీనాంకథనసతేహ
 ముత్పన్నతంతూనామపశ్యందాయవహతి॥ త తురపశ్యం - నశ్చం
 స్తాక్షిరబస్యజననాసామధ్యాక దధ్యయనాసామధ్యాకన్ముకాదేయప
 నయనాభావేన పతతత్వాత్రుకథం దారసంబంధగతి వాచ్యం - క్లిబస్య
 పత్న్యమనేన పుత్రోత్పదన భవాత్ ఉపనయనానహాశ్య అనుజనీ
 తత్వేనూద్రవదపతితత్వాత్ తేనైతేషాం యథా సంభవమార సత్తేత్ర
 జాః క్లిబత్పదికూన్యాః స్వపిత్రసుసారేణ భాగహరిణోదుహితరశ్చ ప
 రిణయనంయావద్భతకవ్యాః అపుత్రాశ్చస్త్రియోయావజ్జీవం॥ తదాహ
 యాజ్ఞవల్క్యః॥ బౌరసాఃక్షేత్రజాస్తేషాం నిదోమాభాగహరిణః॥ సు
 తాస్తేషాంప్రభతకవ్యా యావద్వై భశ్చసాత్యతాః॥ అపుత్రా
 యోపితశ్చైషాంభతకవ్యాస్సాధువృత్తయః । నిర్వాస్యావ్యభిచారిణ్యో
 ప్రతికూలాస్తదైవచ॥

—(*) సంప్రతివిభాజ్యమవిభాజ్యంనోచ్యతే- (*)—

తత్రకా త్యా యనః॥ మైత్రమాహంచపిత్యైచ యచ్చాన్యత్స ఏ యమజితం । దాయాదా హంచవిభాగేతు సర్వమేతద్విభజ్యతే॥ యచ్చాన్యదితిచకారః॥ యమిత్యనేనాభిసంబధ్యతే - స్వయంచాజితమితిచకారాదన్యోన్యపితదజకం సాధారణధనద్వా రేణేత్యర్థః ॥ అనుపఘాతౌచాత్తమవిభాజ్యమాహతు మకనువిష్టా॥ అనుపఘస్త్విత్పదవ్యం శ్రమేణయమిపాజకయేత్ । స్వయమిహిలబ్ధంత న్నాకామోదాతుమహాతి॥ పితృద్రవ్యోపహతాధావేన ద్రవ్యద్వా రేణేతరేషాంస్యాపారః స్వచేష్టాలబ్ధత్వేనకారీరోపివ్యాపారో నేతరేషామితిఅజకస్యైవతదసాధారణస్వయమిహితలబ్ధం తదితిహేతుత్వేనోపచ్యాసాత్॥ తథాచవ్యాసః॥ అనాశ్రిత్యపితృద్రవ్యంస్వశక్త్యాపిత్రియద్ధనం । దాయాదేభ్యోనతద్దద్వా ద్విద్యాలబ్ధంచయద్భవేత్॥ స్వశక్తిమాత్రేణ యదజితమితి సామాన్యేనాభిభాసాత్ - స్వయమేవం విధమసాధారణంద్రవ్యం - స్వశక్తిప్రాప్తస్యాపివిద్యాధనస్యసమాధికవిద్యైః సాధారణత్వాత్ న్యూనవిద్యావిద్యనిరాకరణార్థకంవిద్యాల్బవదం"తథాయాజ్ఞావలగ్భ్యః॥ పితృద్రవ్యావినాశేనయద్రచ్చాన్యత్స్వయవర్జితం॥ మైత్రమాహంచపిత్యైచదాయాదానాంనతద్భవేత్॥ మైత్రాదిగ్రహణం ప్రదశకనాథకం - ఏవమాదిషుప్రాయేతానుపఘాతసంభవాత్॥ తథాచమనుః॥ విద్యాధనంతయద్యస్య తత్తస్యైవధనంభవేత్ । మైత్రమాహంచపిత్యైచ మాధుఃకీకమేవచ॥ తథాచవ్యాసః॥ విద్యాప్రాప్తంకార్యధనం యచ్చసాదాయకంభవేత్ । విభాగకాలేతత్తస్యవాన్యేష్టవ్యంస్వరిక్తిభిః॥ పితృపితృవ్యాదిభ్య స్సుదాయసంబంధిభ్యః ప్రసాదాదినాలబ్ధం సాదాయకం॥ తదాహనారదః॥ శౌర్యభార్యధనేహిత్యా యచ్చవిద్యా ధనంభవేత్ । త్రిత్యత్యాన్య విభాజ్యాని ప్రసాదాయచ్చనైత్యకః॥ భార్యాప్రాప్తికాలే లబ్ధంభార్యధనం ఒకాద్యహింసామిత్యర్థకః, ఏతానివజకయిత్యాన్యద్విభజేదిత్యను వత్తక

తే.వాక్యాంతరీయం - తదేవమాదిభిః శార్వాదిధనత్వమవిభాజ్యత్వేకారణంనోచ్యతే శార్వాద్యజితస్యాపివిభాగశ్చతేః॥ తథాచవ్యాసః॥ సాధారణంసమాశ్రిత్య యత్నించిద్వహనాయుధం । శార్వాది నాప్నోతి ధనం భౌతరస్తత్రభాగినః॥ సాధారణద్రవ్యేణాజితస్వధనస్యవిభాగం వదతి॥ తథానారదః॥ కుటుంబంబిభృయద్భృతం ర్యోవిద్యునధిగచ్ఛతః । భాగంవిద్యుధనాత్తస్మా త్సలభేతాశ్రుతోపిసత్॥ బిభృయాదిత్యై కవచనఃదేశాద్యవిద్యుమభ్యస్యతో భౌతురపరోభౌతా కుటుంబం స్వధనవ్యయశరీరాయా సాభ్యుంసంవధాయతి తదాత్వ్యోపాజిత ధనేతస్యాప్యధికారః॥తథా॥ వైద్యోఽ (వి) వైద్యయనాకామోదద్యుదంశంస్వతోధనాత్ । పిత్యేంద్రవ్యం సమాశ్రిత్య సచేతైవతదజితం॥ అత్రపిత్యే పదం సాధారణ ధనపరం - తదసాశ్రిత్య అజితం అవిద్యుయైవైద్యోఽనిచ్ఛన్నదద్యుద్వైద్యయ విదుషేపునఃసాధారణమంత రేణాప్యజితం దద్యు దేవ ॥ తథాచ గౌతమిః ॥ స్వయమజిత మవిద్యేభ్యవైద్యోఽకామోనదద్యుత్-అసాధారణధనశరీరవ్యాపారాజితవ్యయమజితమవిద్యుద్భౌద్భృదాతు మనిచ్ఛన్నదద్యుద్విద్యుఃపునదద్యుదేవ - ఏతచ్ఛవిద్యుధనమాత్రవిషయం- తదాహకాత్యాయనః॥ నావిద్యునాంతువైద్యేన దేయం విద్యుధ (నాత్) సంక్యచిత్ । సమవిద్యుధికానాంతు దేయంవైద్యేనతథనం॥ తంత్రోచ్చరితవిద్యుదదండభాభ్యం సమాధికపదాభ్యాం సంబధ్యతే , తేనసమవిద్యువిద్యుధికానాం దాతవ్యం శ్వాపవిద్యువిద్యయోఃపరమసాధికారః - తదేవమాదివచనై విద్యుతా శార్వాదిధనేష్వపి సాధారణోపమాతానుపమాతాభ్యాం విభాగావిభాగయోరవగమాత్తస్యైవ ప్రయోజకత్వాత్తత్పదవత్సేవశ్రుతిః కల్పనీయా ఉపమాతాజితం విభజేదితపునశ్చోక్త్యాదిపదవత్సేవ - అవశ్యకల్పనీయ సామాన్యశ్రుతికల్పయైవోపపత్తేః - షూభాఃసాధికరణన్యాయస్యాయమేవవిషయః - యద్వన్యాయ ప్రాప్తవాయుషధః - యద్యేనాజిత

తంత్రస్మిన్ జీవతిత్స్వికతనవిశేషవచనే - యత్రపునః సాధారణధ
 నమాత్రేణ ఏకస్య వ్యాపారోన్మస్య ధనశరీరాభ్యాం - తత్రైకస్యఏవ
 భాగః అపరస్యభాగద్వయం న్యాయావగత మేవనిబద్ధం ఏతేనైతదపిసి
 ధ్యతీయత్సాధారణ ధనోపమాతేనతియస్య యావతోన్మస్య స్వల్పస్యమ
 హతోవా ఉపమాగస్తస్య తదనుసారేణ భాగకల్పనాకార్యా॥ కింవకా
 త్స్యాయన వచనం॥ విభక్తాఃపితృసత్తాచ్చ దేకత్ర ప్రతివాసిసః । విభజే
 యఃపునద్య్యంశం సలభేత్తాదయోచయతే॥ ఇదంసంస్మప్తస్య సాధారణ
 ధనోపమాతేన అజకస్య భాగర్వయం ఇహరేమామేతైకా భాగఇతిశ్రీ
 కరేణ వ్యాఖ్యాతం-తేమానుపమాత జకత మజకకన్యవ- సంస్మప్తేష్టేపి
 నత్రంస్తద్ధవంసాధారణమితి మనేర్వ్యాఖ్యాతృలభిప్రాయోలక్ష్యతే
 అనుపమాతాజికతే భాగవిశేషానభిధానాత్ - ఏవంశేత్సంస్మప్తవ్యవిభ
 క్తస్యాపితధాన్యమేవయత్కం - విభాగస్యైకభావతత్త్వధ్వం సేవఏక
 ప్రతివాసస్య హేతోంవిశేషాత్ - సాధారణ ధనోపమాతాజికతే అర్థ
 కస్యభాగద్వయంఇతిజ్ఞానపాథకతేన వచనస్యాత్మ్యపవనై నశేలం
 స్వప్త రుత్యయయత్కం ఖూలాకాధికరణ న్యాయస్మాత్రైక జాగరూ
 కత్వాత్ - కింవాపమాతాజికతే అజకస్యభాగద్వయమితి తాత్పర్య
 వాచ్యం - సాధారణ సమాశ్రిత్య యతికంచి ద్వయనాయకధం । తా
 త్పర్యాబోధో ధనం భాగితరస్త్రభాగనః॥ తస్యభాగద్వయంచేయం
 తేమానుసంభూగివః॥ ఇత్యధేనోపమా ఏవ భాగద్వయ విధానాత్ అ
 సాధారణధనశరీరవ్యాపార మాతాజికతేతనభాగద్వయం న్యాయం
 సంస్పృధికంసర్వమేవవాకించిదునంవాసిత్రకింవిదువస్యమితిభిజకంధృభి
 శ్చేలనుక్త్యాత్సాధారణ ధనవ్యాపేరేణభాగితరస్య భాగనిగమా
 త్తదభావేభాగాభావవీచయత్కం - ద్విరజకయతః ఇత్యేతస్యచన్యాయ
 మూలత్వమేవయత్కం అన్యధాశ్రుతికల్ప సేలజకత్వానుప్రవేశో వాప్య
 ధగ్వాతధీకారికల్పనీయోస్సాన్యస్తత్తదనుపమాతాజికతమజకకన్యేవ

నేతరేషామితిసిద్ధం - కింబలివిభక్తాజికంసంస్వేదిభజేయిరితినతావత్సా
మాన్యేనవచనంకల్పనీయం - శౌర్యాదిధనపర్శుదాస దశకనాత్॥ తథా
చమనః॥ విద్యాధనంతు యద్యస్య తత్తస్యైవ ధనంభవేత్ । మైత్రమా
ద్వాహికంచైవ మాధుపకేకమేవత॥ తథామనుషిష్ఠా॥ అనుపఘ్నపి
తృద్రవ్యం శ్రమేణయనుపాజయేత్ । స్వయమహితలబ్ధంతునాకామో
దాతుమహతః॥ అనుపఘ్న నితివిద్యాధినే (పిసంబధ్యతే) యసువ
జ్యతే॥ సత్యసఖాతే విభాగవచనదశకనాత్॥ తథాయజ్ఞఎల్యాః॥ పి
తృద్రవ్యావిరోధేన యదన్యత్స్వయమజితం । మైత్రమాద్వాహికంచై
వ దాయాదానానంతద్భవేత్॥ క్రమారభ్యాగతం ద్రవ్యం హృతమధ్య
ద్ధరేత్తుయః॥ దాయాదేభ్యోనతద్రవ్య ద్విద్యాయాలబ్ధమేవచ॥ తథానార
దః॥ శౌర్యభార్యాధనేహత్వా యచ్ఛవిద్యాధనంభవేత్॥ త్రీత్యేతాన్యవి
భాజ్యాని ప్రసాదోయశ్చప్రైతృకః॥ తథావ్యాసః॥ విద్యాప్రాప్తంశౌర్య
ధనం యచ్ఛసాదాయకంభవేత్ । విభాగకాలే తత్తస్య నాన్వేష్యం
స్వరిక్తిభిః॥ సాదాయకం సుదాయసంబంధిభ్యో లబ్ధం॥ పితామహేనయ
ద్దత్తం పితౌవాప్తిపూర్వకం । తస్యతస్మాపహతకప్య మాత్రాద
త్తవయద్భవేత్॥ అనాశ్రిత్యపితృద్రవ్య స్వక్త్యాప్సీతియద్ధనం । దా
యాదేభ్యోనద్రవ్య ద్విద్యాలబ్ధవయద్భవేత్॥ తదేవమాదివచనై ర్యా
వద్యతావచనాంతరాభాసం సంకీర్ణబాతానాం సకలవిద్యావిమిత
స్య సాదాయకస్యవస్వజనదత్తస్య తథామైత్రవివాహమధుపకప్రాప్త
స్య శౌర్యేణయద్దాదినాలబ్ధస్య కృషిసేవావాణిజ్యాదినాశ్రమేణా పార్జి
తస్య అనుపఘ్నతేనవ స్వశక్తిమాత్రాజితస్య పర్శుదాసాత్సర్వమేవ
ర్కుదస్తమితి॥ తదితరాభావాన్నివిషయోవిధిః - అథయథాకథంచి ద
కొద్వికోవావిషయోలభ్యతే - తదాతదేవస్వపదేననిదేః ఘ్టుముచితం- అ
విభక్తాజితమముకధనం విభజేదితిలాఘవాత్స్వపదాచ్చశీఘ్రప్రతీతేః- న
తుశౌర్యాదిధనేతరతయా - బహుతర పదప్రయోగా పత్త్యాగారపాత్య

ర్యుదాసత్వేన సర్వమునిభిరేవసకలపర్యదససియ సదాసుకీర్తనం కతక
 వ్యం తద్విదానాతదితరజ్ఞానానుపపత్తైః మునీనాం పర్యుదాసవచనం బాల
 ప్రలపితంస్యాత్ - ప్రదశనాథకత్వేతు అనాస్థయాశేనచింతించిత్సక్తి
 తికతం॥ కేనచిచ్చకించిదితి యుక్తం సర్వస్యాకీర్తనం - తస్మాత్సాధార
 ణధనోపఘాతాజికతం విభజేదితివిధిః - శార్యాదిపదంచవాక్యేషాప్రదర్శ
 నాథకం అతోవిభక్తజికతత్వమాత్రేణ ధనస్యసాధారణత్వాధానమ
 పాప్రమాణికం ॥ కింవక్రమాదభ్యాగతంద్రవ్యం హృతమభ్యర్థరేత్తుయః ।
 దాయాదేభ్యోనతద్దద్యా ద్విద్యయా బద్ధమేవచ॥ అత్రయాజ్ఞవల్క్యవచ
 నేపి పితృపితామహాదిధనమపి కేన చిదపహృతం - యోభ్యర్థరేత్తత్తస్యేవ
 నాస్యేషామితిభవతోపిసన్మతం - తేన పూర్వసంబంధలేశేనత్యపి అవిభ
 క్తానామప్యభ్యర్థారకత్వేన తత్ర సంబంధం నిరాకుర్వన్న పూర్వత్వే
 నస్వాజికతే సుదూరమేవాస్యేషాం సంబంధం నిరస్యతి - యచ్ఛక్తం
 శ్రీకలేణ - యది పితృద్రవ్యా నుప ఘాతాజికతం అజ కన్యైవ తత్తదా
 ప్రితిగ్రహోపాత్తధనం సకదాచిద్భాగిత్రంతరస్యభవేత్॥ సహిప్రతిగ్ర
 హః పితృద్రవ్యవివాశేనసంభవతి - ద్రవ్యంహిదాతురానమనముఖేన వా
 ప్రతిగ్రహాఉపయుజ్యతే - ఏకహాయన్యాదికమివక్రయే - కత్యుశరీరధా
 రణేనవాపయోవ్రతాదికమివజ్యోతిష్టోమే - తత్రతాః దద్యష్టాథేదానే
 ద్రవ్యాంతరగ్రహణేన నదాతురానతిరపేషితేతి నదాత్మాంత్రాద్రవ్యము
 పయుజ్యతే - ప్రతిగ్రహస్యచాల్పకాలీనత్వా న్నతతేతత్తు భోజనమ
 పేషితం॥ దీఘకాలీనజ్యోతిష్టో మేనేవస్వగకతుకతిరి॥ తస్మాదం -
 దాపకానత్యథకం ఉపహరప్రదానాదినాధనోపఘాతస్య లోకేబహుల
 ముపలంభాత్ - కలౌచప్రతిగ్రహధనస్య సేవాధన సమునత్వా దతపేవ
 కలౌత్వసుగమాన్వితఇతిస్మరంతి - యచ్ఛచిరావస్థితే వ్యభిచారాన్నప్రతి
 గ్రహ కారణస్య మానతేరత ఆనతిద్వారానప్రతి గ్రహాథకత్వం ద్రవ్య
 స్యేత్యుక్తంతస్మాదతరం ఆనతిద్వారేణ చిరాక్రయణాదీనాం ప్రతిగ్రహ

కారణశ్చాత్పురుషస్యాశయై చైచిత్ర్యేణకస్యచిద్ధనదాసేన కస్యచిచ్ఛిరా
శ్రయణాచినా కస్యచిత్తద్గుణానుసంధానమాలేఖా దశకనాత్ - సహ
కార్యభావేన కార్యానుత్పత్తేనాకారణతా - అతఏవచోక్తం అనతేర
నియతోపాయోపరిణామత్వాదితి॥

యదప్యక్తమథతత్సన్నిధిముతరేణప్రతిగ్రహస్యా సంభవాద్భోజనమంత
రేణ చతదయోగాత్తస్యాంస్థితౌవాప్రియమాణంధనంప్రణాళ్యాప్రతిగ్ర
హంనిష్పాదయశీతి తదాజ్యోతిష్టోమాదికల్మషః పాచీన మపిభోజనం శ
రీఃస్థితౌ వ్యాప్రియమాణం ప్రాచీన శరీరావస్థితి మంతరేణ జ్యోతిష్టో
మాద్యోమృతైః ప్రణాళ్యాజ్యోతిష్టోమాథకమితి సర్వమేవభోజనం క్రత్వ
భంస్యాన్న పురుషార్థం తథాచతత్సాధనమపి యద్భవ్యం తత్రాత్మ
భంస్యాత్ - తదజనోపాయోపి క్రత్వభంస్యాన్నితి పురుషార్థత్వం
ద్రవ్యాజనస్యద్రవ్యవ్యభోజనస్యవహాయేతేతి॥ తస్మాదతమంప్రణాళ్యా
జ్యోతిష్టోమీపకారకత్వేపిభోజనస్యసాక్షాత్ప్రప్రభవత్వాత్పురుషార్థ
స్యైవసతః క్రతుపకారకత్వాత్ - తత్రైద్రవ్యభేదప్రమాణాభావా
త్ ఉపకారకత్వస్య తాదర్భ్యకవ్యభిచారాత్ - అతఃకథంద్రవ్యాజనస్య
భోజనస్యచక్రత్వభవత్వమాపవ్యతే - అతఏవాస్యాపిపర్యనుయోగస్యాన
వశాశః యదిధనస్యప్రతిగ్రహప్రాచీన భోజనద్వారాప్రతిగ్రహోపకార
త్వమివ్యతే తదాజ్ఞాతాభ్యభోజనం వివాశరీరావస్థితే రభావాన్నా
జనంసంభవశీతి సర్వవిషయనోపాయశీత్యద్రవ్యంనాశేనస్యాత్ అతా
నుచక్షుష్త్యద్రవ్యమితి విశేషణంనస్యాదితి యతోవిశేషణానథకాన్యా దే
వభక్షణా ద్యుపభాగాగోపయక్త ధనోపమాతాదన్యస్యైవోపచారాది
రూపస్యరచనార్థకత్వా తిరంచభక్షణా ద్యుపభాగాగార్థం ధనోపమా
తస్యగ్రహగతే రాప్యనశ్యం కతకవ్యత్వాత్ - సధనాజనాథకత్వ ముప
మాతస్య తాదర్భ్యకమేవప్రమోజకమితి నాతిప్రసక్తిః - అతఏవోక్తంవిశ్వ
రూపేణశీత్యద్రవ్యంగత్వా తదితోపాజితంధనం తదాతస్యైవాసాధా

రణం వై వాహికవశేనోక్తం నతుభక్షణాద్యప భోగమాత్రేణ- తస్యస్త
 నపానాది తుల్యత్వాదిశ్యంతేన - అతివస పుత్రోపనయన వివాహ యో
 స్సోత్సుకసవ్యయ పితృకృతబహుతర ధనవ్యయేపినవ్రతభిక్షాదిలభ్యస్య వై
 వాహికస్యవాసాధారణ్యం - ధనప్రెప్సయాధనవ్యయస్యా కృతత్వాత్త
 స్సాద్భవోద్దేశే నైవసాధారణ ధనోపఘాతేన అజీతంసాధారణం నా
 న్యదితీసిద్ధం - జితేంద్రియే కాపి బహుప్రకారం విమృశ్య ఉక్తం - తదస్య
 యావదుక్తప్రపంచస్య సంక్షేపేణాయమథః స్రవ్యేతవ్యః - యతిగంచి
 ధనమసాధారణ ధనోప ఘాతాజీతం తద సాధారణం యతిగంచిధ
 నంసాధారణోపాజీతం తత్సాధారణం విస్తప్తాభంతువిద్యాధనంతు
 యద్యస్యేత్వాదినా ఉదాహరణ ప్రపంచేనోపన్యస్తం అసాధారణత్వా
 దేవావిభాజ్యధనమక్యేవంవిధ మేవసాధారణమపి సాధారణమేతుసము
 ద్ధమేవంవిధ మివ తదపిసుభావబోధాథకం క్వచిదథకసాధారణ్యేన క్వచి
 చ్చివ్యాపార (సాధారణ్య) వత్సేనక్వచిత్సంబంధసాధారణ్యేన ప్రదర్శి
 తమిశ్యంశేన - చాలకేవాప్యుక్తం-సమ్యేకేనభ్రాతృ విద్యాదినా లభ్య
 సరేమాదిధీకారసంభవః ప్రమాణాభావాది త్యంతేన యశ్చనుపఘాత
 ప్రతిగ్రహజితధనస్య విభాగశ్చిష్టానాంధ్యశ్యతే సభ్రాతృసేహేన వా
 చోపివ బుధ్యావారానాపపన్నః- యద్వాప్రతిగ్రహధనస్యవిద్యాధనత్వా
 ద్విద్యాధనైవ సాధారణ ధనానుపఘాతాజీతేపి సమవిద్యాధిక విద్యా
 నాం భాగస్యవాచకత్వాత్ తద్విభాగంపశ్యంతావిద్యాధనస్య విద్యావి
 శేషకృతోయం విభాగఇత్యజానంతా ౭విభక్తాజీతత్వేనాయం విభాగ
 ఇతిభ్రాంతాస్సయమపితేదైవకృతవంతః ఏతస్మల్లశ్చపరాపరవ్యవహా
 రఇతిసకించిననుచితం ॥ యత్సునవకను వచనం॥ యతిగంచి త్పిరిరిప్రేతే
 ధనంశ్యోస్తోధిగచ్ఛతి | భాగోయవీయసాంతత్ర యదివిద్యానుపాలినం॥ అ
 స్యానుమథః॥ పితేవపాలయేత్పత్రా జ్యేష్ఠోభ్రాతృన్యాయసః | పు
 త్రవచ్చాపివతేర జ్యేష్ఠేభ్రాతరిధర్మతః॥ ఏతస్మాద్భవనాప్యితాపుత్రవ

దశస్థానాన్నిత్రాజికతదవ అనుపఘాతాజికతేపి జ్యేష్ఠధనేకనిష్ఠానాంత్య
ధికారః॥ ఏతావాస్వరంవిశేషః - పిత్రాజికతే అవిదుషామస్యధికారః -
జ్యేష్ఠధనేతువిదుషామేవ - ఏ చృషీరిపేణితీశ్చైవ ఇతి యవీయసామి
తివిద్యాదుపాలినఇతి పదప్రయోగస్యా సభకాభ్యాసేనృతి - తస్మాదవిభ
క్తాజికతత్వమాత్రేణా విభక్తభాగ్రతంతరస్య భవతీత్యసంగతంపచనం -
తత్రవిద్యాధనంతావశభీధీయతే॥ తత్రకాత్యాయనః॥ ఉపన్యసతుయల్ల
బ్ధం విద్యయాపగపూర్వకం । విద్యాధనంతు తద్విద్యా ద్విభాగేననియోజ
యేత్॥ శిష్యాదాఙ్విజ్యతః సత్త్వ తస్యంధ్యతస్యంధ్యతః త । స్వజ్ఞా
నశంసనాన్వదా ల్లబ్ధంప్రాధ్యయ నాత్మయితే॥ విద్యాధనంతు తత్ప్రా
హు ర్విభాగేనప్రయజ్యతే । శిష్యేష్యపిహీధర్మాయం మూల్యాద్యచ్ఛాధి
కంభవేత్॥ పరంసరస్యయల్లబ్ధం విద్యయా ద్యుతపూర్వకం । విద్యాధ
నంతుతద్విద్యా ద్విభాజ్య బృహస్పతిః॥ యదిభవాత్కభద్రకముపన్యస్య
తి తదాభవతేమయా ఏతావద్దేయమితిపణితం య త్రత్రోపన్యాసంనిస్తీ
ర్యలభతే తన్నుచిభాజ్యం - శిష్యాదధ్యాపితాదాఙ్విజ్యతః యజమానా
ద్దత్తణాదినాయల్లబ్ధం - దక్షిణాచన ప్రతిగ్రహణాచేతన రూపత్వాత్ త
న్యాః - తథాయతీరించిద్విద్యాయం ప్రశ్నేనిస్తీణేక అపణితమేవయ
దిక్స్థిష్ఠిరితోషాదినాదదాతి తథాయోహ్యస్మిక్ శాస్త్రాధేకమమసంశయ
మపనయతితస్మైరువణామిదం దదానీత్యుచితస్య సంశయమపనీయల
బ్ధం హాదినోవాద సందేహా న్యా రుకరణాథక మంగతయోస్సమ్యజ్ఞీ
రూపణేనల్లబ్ధంపష్టాంశాదికం - తథాశాస్త్రాదిషుప్రవృత్తజ్ఞానం విభాజ్య
ప్రతిగ్రహాదినాయధనంల్లబ్ధం-తథాప్రయోశ్చాస్త్రవిజ్ఞానవివాదలన్యత్రా
పీయత్రకుచిత్ అన్యోన్యజ్ఞానవివాదేజిత్యయల్లబ్ధం - తథావకస్మిక్
దేయేబహూనాముపక్లవేతేన ప్రకృష్టవధీత్యయల్లబ్ధం - తథాశిల్పాదివి
ద్యాయాం చిత్రకార సుహృదాకారాదిభి లబ్ధం - తథాద్యుతేనాపి ప
రంజిత్యయల్లబ్ధం తత్సర్వమవిభాజ్యమిత్యైః - తదయమథోకయయా

కయాచిద్విద్య యాయ బ్ధుజకన్యైవ తన్నేతరేషాం- (ప్రదేశానాథకం
 తుకాత్యామనేన విస్తరేణోక్తం శ్రీకరాదిభిః) మనిరానాథకం- అతః స్వ
 జ్ఞానభ్యాపకాదినా యత్ప్రతిగ్రహాలబ్ధం తదపివిద్యధనమేవ- విద్యయైవ
 విదుషేప్రతిగ్రహదానాత్ || తథాయమః || విద్యాయక్రొధర్కయుక్తః (శిలః)
 ప్రశాంతః తాంతాదాంతః సశ్యవాదీకృతజ్ఞః | వృత్తిగ్లాసోగోహితోగోశ
 రణ్యోదాతాయజ్ఞాబ్రాహ్మః : పాత్రమాహుః || అవ్రతానామమంత్రా
 ణాం జాతిమాతో జీవినాం | నైషాంప్రతిగ్రహోజేయో సశిలాతార
 యెచ్చిలాం || విద్యతయైవ పాత్రత్వాదవిదుషాం చాపాత్రత్వాత్ - అ
 తోయతేనచిదుక్తంవిద్యాధనమచిదుద్యాధ్యాపనమిత్తం యత్తదుచ్యత
 ఇతి తదుక్త వచనాదశకనే (రాతిద్వి) నేహేయమేవ - తస్మాద్వి
 ద్యాశబ్దస్య విదజ్ఞానభ్యాసాద్ధాతో నిష్పత్తేజ్ఞానమాత్రవచనత్వాత్ -
 యచ్చ ప్రతిగ్రహధనస్యాపి విద్యాధనత్వేన యజ్ఞనాధ్యాపన ప్రతిగ్రహ
 ణాం సంకీర్ణత్వమాపాదితంశ్రీకరేణ - తదతిమందం - విద్యాధనత్వసా
 మాన్యస్యయాజ్ఞనాధ్యాపన ప్రతిగ్రహాదిచానాన్యక్తిసంబంధేపి వ్యక్తీనా
 మసంకీర్ణత్వాత్తదాపియాజ్ఞనాధ్యాపనస్యా ప్రతిగ్రహత్వాద్గోత్వసమా
 వాయేపి నిలకపిలకపోతాదివ్యక్తీనామసంకీర్ణత్వస్యాపివాదాత్ - అత
 ఏవసఏవశిష్యాదాత్విజ్ఞాతః ప్రాయోర్విద్యాధనత్వస్యైకమునిర్యాజ
 నాధ్యాపనయోఃసంకరాశంభవభేదః- అతః ప్రతిగ్రహణమాత్రేణతదభి
 ధానమితి హేయ || శౌర్యాదిధనమాహకాత్యామనః || ఆరుహ్యసంశయం
 యత్ర ప్రసభంకర్మకుర్యతే | తస్మిన్కర్మణితుష్టేన ప్రసాదస్వామి వా
 కృతః || తత్రలబ్ధవయత్రించిద్ధవంశార్యేణతచ్ఛవేత్ | ధ్వజాహృతం భ
 వేద్యత్తు విభాజ్యం నైవతత్సంబంధం || సంగ్రామాదాహృతంయత్తు విజి
 త్యద్విషతాంబలం | స్వామ్యభేదజీవితంశక్త్యా తద్వజాహృతముచ్య
 తే || వైవాహికంతు తద్విద్యాత్ భార్యాయా యత్సహగతం || భార్యా
 ప్రాప్తికాలేబ్ధమిత్యర్థః || తథాఽపరమ విభాజ్యమాహతుర్గునువిష్ణుః ||

వస్తువప్రపలంకారం కృతాన్నముదకంస్త్రియః । యోగక్షేమ ప్రచారం చ నవిభాజ్యంప్రపత్తతే॥ వస్తుమంగయోజితం - పజ్జిరిచ్చదాథం చ - పశ్చివాహనమశ్వాది - అలంకారాంగుళీయకాది - కృతాన్నం లఙ్ఘికాది - ఉదకం కూపవాపీగతం జలం ప్రచారోపయక్తం - స్త్రియో దాసీవ్యతిరిక్తాః - యోగక్షేమప్రచారంచ శయ్యాభూజనా ద్యుపయక్త భాజనాదీని॥ తథావ్యాసః॥ అవిభాజ్యం గగోత్రాణా మానహస్తం కులాదపి । యోజ్యంక్షేత్రంచపత్రంచ కృతాన్నముదకంస్త్రియః॥ యోజ్యం యోగస్థానందేవతావా - నతుయోజనలబ్ధధనం - తస్యవిద్యాధనత్వానైః పరతాథాత్వాత్॥ తథాకాత్యాయనః॥ గోప్రచారశ్చరభ్యాంచ వస్తుయచ్చంగయోజితం । పాద్యోజ్యంనవిభజ్యేత శిల్పాథంచ బృహస్పతిః॥ పాద్యోజ్యంయద్యస్యప్రయోజనాహం - యథాశ్రుతాదాపుస్తకాది - తస్మాత్తైఃకవిభజనీయం - శిల్పీపయక్తంచ శిల్పినామేవనా తద్విదూం ॥ తథాశంఖిభితౌ ॥ నవాస్తువిభాగోనౌదపాత్రాలంకారానుపయక్తస్త్రివాససామపాం ప్రచారార్థానాం విభాగశ్చేత్ప్రజాపతిః - పితరిజీవతియస్మిన్ వాస్తాయేన గృహేనాద్యానాదీకం కృతంతతస్య - నవిభాజ్యం - పితరప్రతిషేధేన తదనుమతత్వాత్ - తథావైతామహమపిద్రవ్యంయద్యచిరనష్టంఅక్షమత్వాదధవా ప్రతీకార పరాజ్ఞుభతయా ఇతరైరప్రతికృతం పిత్రాచస్వధనశరీరాయాసాభ్యాం ప్రతికృతం - తత్పితరే చ - నసాధారణం॥ యథామనుః॥ వైత్సంకతుపితాద్రవ్య మనవాప్తం యదాపుయాత్ । నతత్పుత్రైః భిక్షేకస్థానక మకామస్స్వయమజ్ఞతం॥ వైత్సంకద్రవ్యంపుత్రైరనవాప్తమప్రతికృతం - అనవాప్యమితి అనవాప్యేచపాతావనకారా॥ అహబృహస్పతిః॥ వైతామహంహృతంపిత్రాస్వశక్త్యాదుపాజితం । విద్యాశౌర్యానాప్రాప్తం తత్రస్వావ్యంపితృస్సృతంప్రహసంస్వేచ్ఛయాకుర్యాచ్ఛోగంవైవరతోధనాత్ । తదభావేతుతనయాః సమాంశాః రీతికాతాః॥ స్వశక్త్యేతిఅన భారణ

ధనశరీరవ్యాపారందశకయతి - వచనద్వయేపిపితృపదముపలక్షణం - స్వ
యమజిత మితి హేతోరభిధానాత్ - ఏవంచస్వాజిత క్రమాగతద్ర
వ్యవదేవక్రమాగతేప్యేంద్రాపేభూమివ్యతిరీక్తవ్యవస్థాబోధవ్యా॥ భూ
మాతునిశేషమాహశంఖిః॥ పూర్వస్తాంబయోభూమిమేక (శ్చేదు) ఏవో
ద్ధరే (చ్ఛ) శ్కమాత్ । యథాభాగంభజత్యస్తేదత్వాంశం (భా
గం) తుతురియకం॥ అచాధారణధనశరీర వ్యాపారమెవకారేణ దశక
యతి - తథాప్యర్థతునాక సాధారణ్యం - కేంతుప్రతికృత భూమిశ్చతు
భోంకోభిరంతస్సైవతవ్యః - భూమిపదసాయధ్యాక తదవివక్షాకార
ణాభావాత్॥

ఇతి విభాజ్యవిభాజ్యరూపణమ్,

—(*) అథవిభాగానంతరజాతస్యవిభాగోనిరూప్యతే (*)—

అత్రమనురదౌ॥ ఊర్వకంవిభాగాజ్జాతస్తు పితృమేవహరేద్ధ
నం । సంస్కృష్టాస్తేనవాయేస్య విభజితసత్తైస్సహ॥ యదిపితౄతా
న్విభజ్యస్వయంచయథాశాస్త్రంభాగం గృహీత్వాపుత్రైర సంస్కృష్టఏవ
మృతః తదావిభాగానంతరజాతః పిత్రిధనమేవ గృహ్ణీయాత్ సఏవ తస్య
భాగః - అథకైశ్చిత్పుత్రైస్సహసంస్కృష్టఃపితౄమృతదాసంస్కృష్టేభ్యో
భాగంగృహ్ణీయాత్ ॥ తథాగౌతమః॥ విభక్తజః పితృమేవవిభాగానం
తరంచస్యగర్భాధానం సవిభక్తజః - విభక్తేనజనితః గర్భాధానాదృతే
జనకస్యజనన వ్యాపారాభావాత్ - ఆతోయద్యజ్ఞాతగర్భాయామేవస్త్రీ
యాంవిభక్తాః పుత్రాః తదానంతరజాతౌ భాగృతృభ్యఏవ భాగం గృహ్ణీ
యాత్ నకేవలమేకఏవకేంతు బహవో విభక్తజాతాః పితృమేవధనంగృ
హ్ణీయః॥ యథాహబృహస్పతిః॥ పితౄనహవిభక్తాయే సాపత్నవా
సాహూదరాః । జఘన్యజాశ్చ యేతేషాం పితృభాగహరాస్తుతే॥ అనీ
శఃపూర్వజఃపితృ భాగృతృభాగేవిభక్తజః । విభాగాత్పూర్వజః పితృధన

నేనధికారి - విభక్తజన్మభాతృధనః॥ తథా॥ ఖతైస్సహవిభక్తేన పితౄయత్స్వయమజితం । విభక్తజన్మభాతృధన మనీశాఃపూర్వజాః స్మృతాః॥ యథాధనేతధజేపి దానాధానక్రయేషుచ॥ సర్వశబ్దాభ్యుపాసరమపి ధనఃపితౄజేతం విభక్తజన్మైవ॥ పరస్పరమనీశాస్తేముక్త్యాశౌచోదకక్రియా॥ ఆశౌచోదకక్రియామాత్ర ప్రదక్షకేన సుదూరంధనాధికారం నిరస్యతి-ఇదంచపిత్రు పాత్రధనమాత్రవిషయం- యదితృపైతామహమపి భూమ్యాదికం విభక్తం తదాతద్ధనవిభాగం భాగ్యభాగ్య గృహీతాయాత్ - మాతునివృత్తైరజసితద్విభాగవిధానాత్ ॥ తదాహవిష్ణుః ॥ పితృవిభక్తాపి విభాగానంతరౌత్పన్నస్య విభాగందద్యుః॥ తథాయాజ్ఞవల్క్యః॥ విభక్తేషునుతోజాత స్సవదాకాయాంవిభాగభాక్ । దృశ్యాద్వాతద్విభాగస్సృదాయవ్యయవిరోధితాత్॥ పితృమేవహరేదితి విరోధానుక్రమ్యైవ క్రమాగతధనవిషయమిదం॥ ...

—(*) అభ విభాగానంతరాగతభాగః, (*)—

తత్రబృహస్పతిః॥ కృతేకృతేవిభాగేవా రిక్తీయత్రప్రదృశ్యతే । సామాన్యంచే (దృశేద్యత్తు) ద్భావయతి తత్రభాగ హరస్తుసః ॥ ఋణంలేఖ్యంగృహంక్షేత్రం యస్యపైతామహంభవేత్ । చిరకాలప్రోషితోపి భాగభాగాగతస్తుసః॥ గోత్రసాధారణంత్యక్త్యా యోన్యంచేశం సమాశ్రితః॥ తద్వంశ్యస్యాగతస్యాంశః ప్రజాతవ్యోనసంశయః॥ తృప్తియః పంచమత్యైవ సప్తమోవాపి యోభవేత్ । జన్మనామ పరిజ్ఞానే లభేతాంశంక్రమాగతం॥ యంపరంపరయామాలా స్సామంతాస్సృమినంవిదుః । తద్వంశ్యస్యాగతస్య దాతవ్యాగోత్రజైవహీ॥ తదనేన చిరప్రోషితవంశ్యేనసమంతాద్వాసిభి ర్నాతై ర్నాజ్ఞాపన పూర్వకం భాగహరణంకార్యమ్॥ ఇతివిభక్తాగతవిభాగః-

సంప్రత్యేకపితృకాణాం సవర్ణాసులోమపరిణితస్త్రీజాతానాంపుత్రాణాంవిభాగఃకథ్యతేతి స్తివవణాసులోమ స్త్రీపరిణయసం॥తథాచమనుః॥

సవర్ణాగ్రద్విజాతీనాం ప్రశస్తాదారకర్మణః కామతస్తుప్రవృత్తానాం ధిమా
 స్సుయోక్తమశోవరాః॥ శూద్రైవభార్యాశూద్రస్య సావస్వావవిశఃస్సృతే॥
 తేచస్వాచైవ రాజ్ఞస్తు తాశ్చస్వాచాగ్రజన్మనః॥ శూద్రైవత్యేవకారఃస
 ర్వత్రసంబధ్యతే - సాతెతా ఇత్యనంతరపూర్వోక్త పరామర్శాత్పత్తిలో
 మపరణయసం సర్వదైవనకార్యమిత్యర్థః - కామతస్తుప్రవృత్తానామిమా
 స్సుయిరితి దోషాల్పత్వ భ్యాపనాథకం నతుదోషాభావవచ॥ తదాహతు
 శ్చంభలిఖితా॥ భార్యాః కార్యాన్సజాతీయః స్సర్వేషాం శ్రేయస్యస్యూరి
 తి॥ పూర్వః కల్పః తతోనుకల్పశ్చ తస్మాద్భావ్యూహస్య పూర్వేణ తిస్రో
 రాజస్యస్య ద్వేవైశ్చన్యైకాశూద్రస్య - జాత్యవచ్ఛేదేన చతురాదిసంఖ్యా
 సంపద్యతే ఏతాః పరిణీతా ఏవ భార్యాభవంతి॥ తథావైతీనసిః॥ చతస్రో
 బ్రాహ్మణ్యపరిణీతా స్త్రీసోద్వేచైకా (చేతరేషాం) చ ఇతరేషాం రా
 జన్యాదీనాం యథాక్రమం తిస్రోద్వేచైకాచేతి॥ అనులోమ్యేపి శూద్రా
 యాంద్విజాతేర్భూమదోషమాహతు మకన్యూమ్॥ హీనజాతి స్త్రీయం
 మోహం దుద్వహం తోద్విజాతయః॥ కులాన్యేవనయంత్యాశు న (సం
 తానాని) క్షమాంతాశూద్రతాం॥ శూద్రాశ్చేదీపతత్యత్రై రు (త)వ
 ధ్యతనయస్యచ॥ శౌనకస్య సుతోత్పత్యా తదపత్యతయాభ్యుగోః॥ శూ
 ద్రాంశయనమారోప్య బ్రాహ్మణోయాత్యధోగతిం॥ జనయిత్వాసుతం
 తస్యాం బ్రాహ్మణ్యోదేషీయతే॥ తదనేనక్ర (మోధా) మేణోధా
 విషయకం వచనం - హరితవచనమపి మన్వాద్యేక వాక్యతయా పరిణీతా
 విషయం॥ తథా॥ బ్రహ్మహంసభవశ్యోన్యో బ్రహ్మహం పృషతీతి॥ య
 ప్రస్యామాహితోగర్భః సతేనబ్రాహ్మణోహతః॥ అతఏవశూద్రావర్జం
 ద్విజాతిభార్యామాహశంఖం॥ బ్రాహ్మణీక్షత్రియా వైశ్యా బ్రాహ్మణస్య
 ప్రకీర్తితా॥ క్షత్రియాచైవవైశ్యచ క్షత్రియస్య ప్రకీర్తితా॥ వైశ్యే
 వభార్యావైశ్యస్యశూద్రాశూద్రస్యకీర్తితా॥ అతస్స్వయమనూధాయాం
 శూద్రాయామపత్యజననేవై తదోషాః కింతుస్వల్పదోషః పోయశ్చిత్తం

చాల్పమితివక్ష్యతే || తత్రచాతుర్వర్ణ్యపు త్రాణం విభాగమాహమనుః ||
 స్త్రోత్రంశంబదాయాద్ధరేష్విహి ద్వావంతౌ త్కత్రియాసుతః | వైశ్యాజోధ్య
 ధశమేకాంశ మంశంశుద్రా సుతోహరేత్ || సర్వంవా ఋక్తజాతంతు
 దశధాపరికల్ప్యతు | ధన్యుంవిభాగంకుర్వీత విధినానేనధర్మవితే || ఐ
 తురోంశాశ్చహరేష్విహి త్రసంశాశ్చ త్కత్రియాసుతః | వైశ్యాపుత్రోహ
 రేత్ ద్వ్యంశ మంశంశుద్రాసుతోహరేత్ || కించిద్గుణవత్సేనవిభాగపరీకా
 రద్వయం || అత్రవిన్దుః | బ్రాహ్మసృచేచ్ఛతస్సమపుత్రాభవేయః - ఇ
 త్యాది, అనేకమేతాం శకల్పనాన్యత్రాపిభవతీన్యంతం - బ్రాహ్మణజాత
 రాజవ్యాపుత్రవపజన్మరా సర్వజ్యేష్ఠోగుణవాం శ్చేత్తదాబ్రాహ్మణేన స
 హతుల్యధాగీకార్యః బ్రాహ్మణేనక్షత్రియేణ వాజాతోవైశ్యశ్చేత్త ద్యౌ
 పస్తదాక్షత్రియేణతుల్యంశీ || యథాహబృహస్పతిః || విపేణ త్కత్రియా
 జాతో జన్మజ్యేష్ఠోగుణా (న్వితః) ధికః | భవేత్సమాంశః క్షత్రేణ వై
 శ్యాజాతస్తదైవచ || తథాబోధాయనః || సవరాణామపుత్రానంతరాపుత్ర
 యోరనంతరాపుత్రజ్యేష్ఠుణవాన్మనజ్యేష్ఠాంశంహరేత్ - గుణవాః హి శే
 షానాంభతాభవతీతి - అనేనైవహితూద్రస్యాజ్యేష్ఠం విధన్య వైశ్యేన
 సహసమాంశితాద్భితా - యాతుప్రతిగ్రహేణ పితౄజితా భూమిః
 సాబ్రాహ్మణీపుత్రస్యైవ నక్షత్రియాదేః - గృహంక్రమాగతం క్షేత్రంచ
 ద్వీజాతి పుత్రాణామేవ నతూద్రస్య || తదాహ బృహస్పతిః || బ్రహ్మదా
 యాగతాంభూమిం హరేయుబ్రాహ్మణీసుతాః | గృహంద్వీజాతయస్స
 శ్వేతధాక్షేత్రంక్రమాగతం || క్రమాదాగ (తయోఃపితామహపరీపితామ
 హావి గృహితయోః) తాయాః పితామహాది గృహీతాయాభూమేః స
 కలద్వీజాతినంబంధః క్రమాగతమిత్య విశేషణాధిధానాత్ పతిగ్రహభూ
 మావక్షత్రియాది సుతానామేవాధికార నిషేధేన నస్తాదిరా మప్యనను
 జ్ఞానం || తదాహబృహస్పతిః || నప్రతిగ్రహ భూదేయా త్కత్రియాదిసు
 తాయవై | యద్యప్యస్యపితాదద్యా స్మృతేవిప్రాసుతోహరేత్ || ఏవం

ఐప్రతిగ్రహసూరేవ బ్రహ్మణాయాగవేత్యక్తా బ్రహ్మవేదః తదధ్యయనే
 నతదర్శజ్ఞానవత్తయం ప్రతిగ్రహవిధానాత్ - నపునర్మూక్తార్చనలబ్ధా ||
 యథా || అవృత్తానాంగురీకులా ద్విహస్తాం పుంజకోభవేత్ | నృపా
 ణామక్షయోహ్యోష విధిబాహ్యోగోస్థియతే || అర్చనరూపత్వాదస్య-అ
 ధవాభయమేకేననిషిద్ధాఅన్యపరే - సత్బ్రాహ్మణస్య భూమిబ్రహ్మ
 దాయః ద్విజాతీనాంక్రమాగతక్షేత్రసంబంధస్య చాచనకత్వాత్ కేవల
 శూద్రస్యైవనిషేధాచ్చ || యథాహబృహస్పతిః || శూద్ర్యాం ద్విజాతిభి
 జాతౌ సభూమే భాగమహతి | సజాతావాపుర్యాయస్సర్వమితిధ
 ర్శ్వేవ్యవస్థితః || భూమిమాతౌ పాదానాతర్యయ ప్రసాదాదినాపి ద్వి
 జాతిలబ్ధభూమా శూద్రస్యానధికారస్సిద్ధతి - యస్తుశూద్రవైకేపుత్రో
 బ్రాహ్మణస్య సత్పతియ భాగాధికారి - భాగద్వయం సపిండానాం - త
 దభావేనకుల్యాణం - తదభావేశ్చిద్ధకతుః || యథాదేవలః || నిపాద
 ఏకేపుత్రస్యా ద్విప్ర (స్వస్య) స్యసత్పతీయభాక్ | ద్వాసపిండస్సకుల్యా
 వా (సూధా) పిండవాతా ధవాహరేత్ || బ్రాహ్మణ స శూద్రాయాం
 జాతౌనిపాదఉచ్యతే - సపిండసకుల్యయోస్తు యదిశూద్రవైకే పుత్రస్త
 దాచతద్ధనస్యాధికారః అపరిమధకంవత్యమాణాపుత్రధనాధికార క్ర
 మేణగృహ్ణీయః || తథాచవిష్ణుః || ద్విజాతీనాం శూద్రస్త్వేక పుత్రోధక
 మరః - అపుత్రకస్యయాగతిస్సాధకస్యద్వితీయస్య - ఇదంచత్పతీయభా
 గాధికారిత్వమధకహరత్వంచ విద్యావినయసంపన్నస్యేతివేదితవ్యం || య
 దాహమనుః || యద్యపి స్యాత్తుసత్పుత్రో యద్యపుత్రోపి వాభవేత్ |
 నాధికంధశమాద్ధన్యా చ్ఛూద్రాపుత్రా యధర్మకః || అనేనద్విజాతి పు
 త్రాభావేపి దశమాంశాధిక దాననిషేధా త్సర్వస్యోక్తమైకశూద్రాపు
 త్రగోచరత్వమేవ జ్ఞాయతే || యచ్చమనునా || బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశాం
 శూద్రాపుత్రానరిక్తభాక్ | యదేవాస్యపితాదద్యా తదేవాస్య ధనంభ
 వేత్ || ఇత్యనేనఋక్భాగత్వమేవనిషిద్ధంతత్పితృప్రసాదలబ్ధ ధనదశమాం

శత్ర్వేనతిబోధ్యం॥ యచ్చరూఢ్యహస్తతి॥ అనవత్య (స్వదశమాంశతు
 ల్య) స్యశుశూః॥ గుణవాన్ముద్రయోనిః॥ లభేతాజీవనంశేషం సం
 కిండాస్యనువాప్నుయః॥ వతనోచితకృష్యాద్యథాం కించిద్దాతవ్యమివ్య
 థాః - నిగుణస్యాంతేవాసివిధినావృత్తిమూలం భక్తాదికంపాదశుశూ
 షయాదేయం॥ యచ్చరూషసుః॥ యంబాహ్మణస్తుశూద్రాం కా
 మాదుత్పాదయేత్సుతం॥ సపారయస్తేవశవ స్తస్మాత్పరశవస్తస్మిత్॥
 తదపరిణీత శుద్రానుతాభిప్రాయం - పరిణీతాయాస్సకృదృతాపుషగమ
 నస్యవైధత్వాత్తత్రైవగర్భస్థితే - నచద్వితీయాది సంపరీక్ష్యపి॥ యథా
 యాజ్ఞవల్క్యః॥ అప్రతే భ్రాతరి మృతే తాంతుగచ్ఛే దృతాసకృత్॥
 యథామనుః॥ యథావిధ్యుషగమ్యైవాం శుక్లవస్త్రిం శుచి (ప్ర) స్థి
 తాం॥ మిథోభజేతాప్రసవా త్సకృత్సకృదృతాపుతా॥ ప్రథమోపగమ
 నమాత్రస్య గర్భహేతుత్వేనకృద్వచనం దృష్టాథాంస్యాత్ అన్యథాలదృ
 ష్టాథాత్వమన్యఃప్రసీదయం - ఆతఏవలోకేషి ప్రథమసంపరకా దివసమా
 దాయమంగళాచారాథాంసియశమానవిహితభ్రంసు వనసీమంతోన్నయ
 నాద్యథాం మానగణనాద్యంతే - అతఃకామాదుత్పాదయేత్సుతం - ఇ
 త్యపరిణీతశూద్రాభిప్రాయమేవ - శూద్రస్యపునరపరిణీతదాస్యాదిశూ
 ద్రాపుత్రః పితురనుమత్యాపుత్రాంతర తుల్యాంశహరః॥ యథామనుః॥
 దాస్యాంవా దాసదాస్యాంవా యశుచ్చద్రస్య సుతోభవేత్॥ సోనుజ్ఞా
 తాహరేదంశ మితిధర్మోవ్యస్థితః॥ అనుమతిమంతరేణ త్వధాంశహర
 శ్వం॥ తదాహయాజ్ఞవల్క్యః॥ జాతోపిదాస్యాంశుచ్చద్రేణ కామత్రాం
 శహరోభవేత్॥ మృతేపితరికుర్యుస్తం భ్రాతర స్త్వధాభాగినం॥ పరిణీ
 తస్త్రీజాతభ్రాతృశూన్యస్తు సర్వమేవధనం గృహ్ణీయాత్ - యది దాహి
 తోనాస్తి॥ తత్రాహ యాజ్ఞవల్క్యః॥ అభ్రాతృతో హరేత్సర్వం దు
 హితృణాంసుతాదృతే॥ సతిదాహిత్రేసమంవిభజ్యగృహ్ణీయాత్ - విశే
 షాశ్రవణాత్ - తథాహ్యపరిణీతాజాతత్వేవ్యస్య పుత్రత్వాద పరస్యతు
 పరిణీతాసంతానత్వేపి దాహిత్రత్వాత్తుల్యాంశ స్త్రైవయుక్తత్వాత్॥

సంక్రతిపుత్రికా కరణానంశరమారసపుత్రే జాతేతయోర్విభాగః
 ప్రతిపాద్యతే - అత్రపుత్రికారసయోస్తుల్యం శిత్వంనభునః పుత్రికాయా
 శ్శ్యేష్ఠత్వేనవిశోధారాహతా॥ తదాహమనుః॥ పుత్రికాయాం కృతా
 యాంతు యదిపుశోనుజాయతే | సమస్తత్రవిభాగస్యా జ్యేష్ఠతానా
 స్తిహస్త్రియాః॥ స్వత్యోశ్యేష్ఠ పుత్రకార్యా కరణాత్స్వ పుత్రద్వారేణ
 పుత్రికాయాః పిండదాతృత్వాత్॥ తదాహమనుః॥ అపుత్యోనేనవిధీనా
 నుతాంకురీవపుత్రికాం | యదపత్యంభవేత్తస్యాం తస్మయస్మాత్స్వధా
 కరం॥ నచపుత్రికాయామేవ ప్రథమం పుత్రేజాతేతదనంతర మారస పు
 త్యోత్పత్తాపుత్రికాపుత్రస్య శ్యేష్ఠాం శితాభవేదితి వాచ్యం తస్యపాత్ర
 త్వాత్తదాహమనుః॥ అకృతావా కృతానాపి యంవిందే త్వద్భూతస్య
 తం | పాత్రీమాతామహస్తేన దద్యాత్పిండం హరేద్ధనం॥ పుత్రికాహిపు
 త్రఃతస్యాః పుత్రఃపాత్రీవభవతి - నచశ్యేష్ఠత్వేన పాత్రస్యాం శాతిరేక
 శ్చ్యోత్యోస్తి॥ యస్తువసిష్ఠవచనం॥ అభాతృకాంప్రదాస్యామి తుభ్యంక
 న్యామలంకృతాం | అస్యాంయోజాయతేపుత్ర స్సమేపుత్యో భవేదితి॥
 పుత్రికాపుత్రస్యైవపుత్రత్వంవదితి తేనపుత్రికాయాస్తత్పుత్రస్యైవ పుత్ర
 త్వం తన్నమనువిరోధాత్ పిండదానమూత్రయోగాత్ పుత్రత్వమస్యగా
 లంతద్వారేణైవపుత్రికాయాః పిండదాతృత్వాత్ - ఏకస్యస్వత్యోస్యస్య
 తద్యోగాత్ - పుత్రికారసయోస్తు సవణత్వేనతి పూర్వోక్త విభాగో
 బోధ్యః - అసవణత్వేతు తయోరసవణోరస పుత్రవదేవవిభాగః కార్యః
 పుత్రికారసయోస్సమానత్వాత్ - యదిచకృతాపిపుత్రికా పుత్రమను
 త్వాద్యైవవిధవాభూతావంధ్యాత్వేనవావధృతాతదాతస్యాః పితృధనేన
 నధికారః స్వధాకరపుత్రాధికం పుత్రికాయాః కృతత్వాత్ తదభావేదు
 హిత్రంతరతుల్యత్వాత్ - ఇతి - ఔరసేనతుజ్జేత్రజాదీనాం విభాగేయేపి
 త్వసవణోఔరసపుత్రా చ్చిత్తమవణాః పుత్రికాపుత్రేజేత్రజకాని
 నగూఢజాపవిద్ధ సహాధపౌనర్భవదత్తక స్వయముపాగతకృతకక్షీతాః

పుత్రాస్తేభౌరసపుత్ర భాగస్యతృతీయంశాధికారిణః॥ తదాహదేవతః॥
 బద్వదశపుత్రానభిధాయ॥ ఏతేద్వదశపుత్రాస్తుసంతత్యర్థముదాహృతాః॥
 ఆత్మజాఃపరజాఃచైవలథాదృచ్ఛికాస్తథా॥ తేషాంవద్భంధుదాయా
 చాః పూర్వేన్యేపితురేవపట ॥ ఏశేషశ్చాత్రపుత్రాణామానుపూర్వాన్య
 విశిష్యతే॥ సర్వేహ్యనారసప్యేతే పుత్రాదాయహరాస్సృతాః॥ భౌ
 రసేపునరుత్పన్నే తేషాంజ్యేష్ఠ్యం సవిద్యతే॥ తేషాం సవణాఽయేపు
 త్రాస్తేతృతీయంశభాగః॥ హీనాస్తముపజీవేయః గ్రాసాచ్ఛాదన
 సంభృతాః॥ భౌరసాదయన్వైర-వలంసపితృదాయహరాః కింతుబంధూ
 నాంసమిదానామపిదాయహరాః అన్యేపరభూతాఃపితురేవపరందాయ
 హరాఃససమిదాదీనాంభౌరసశూన్యస్యపితురేవసర్వహరాః భౌరసేసతి
 తుయేపితృసవర్ణాస్తై తృతీయంశహరాః - పుత్రికాయాఅపిభౌరసతుల్య
 త్వాదయమేవభాగక్రమఃయేతుపితుర్హీనవణాభౌరసపుత్రాచ్ఛ్రీతమవ
 ణానైభౌరసస్యపంచమంవద్భంవాంశంగుణశవదగుణతయ-గృహీయః॥
 తథాచమనుః॥వద్భంతుక్షేత్రజస్యాంశంప్రదద్యాత్వైతృకాధనాత్॥భౌరసో
 విభజ్జదాయంపితృంపంచమమేవవా॥ దేవలవచనేసర్వేషాంక్షేత్రజతు
 ల్యత్వాత్మనువచనేక్షేత్రజపదముపలక్షణం-యేచపితురారణాచ్ఛభ్రాతు
 హీనవణానైగ్రాసాచ్ఛాదనమాత్రాధికారిణః॥ తత్రాహమనుః॥ఏకే
 వారసంభ్రతః పితృస్యవసునః ప్రధుః॥ శేషాణామాన్యశంస్యాథం
 ప్రదద్యాత్ప్రజీవనం॥ తదాహ కాత్యాయనః॥ ఉత్పన్నేత్వారసేపుత్రే తృ
 తీయంశహరాస్సృతాః॥ సవణాఅసవణాస్తు గ్రాసాచ్ఛాదనభా
 గినః॥ మనువచనేశేషపదం కాత్యాయన వచనే అసవణపదంచహీనవ
 ణాపరం - దేవలైకవాక్యత్వాత్ - అనిమోగోత్పన్నక్షేత్రజస్యారసేన
 సహవిభాగమాహమనుః॥ యద్యేకరిక్థినాస్యాతాం భౌరసక్షేత్రజాను
 తా॥ యద్యస్య ప్రైతృకంరిక్థం (సతద్భృ) తత్సగృహీతనేతరం॥ యస్య
 బ్రూహ్మద్యౌజాతం సతస్యధనంగృహీతాయాత్ - ఇతరోన్యబ్రూహ్మద్యౌజాతం

తేభ్యత్యధః॥ అతఏవనారదః॥ ద్వాసుతావివదేయతాం ద్వాభ్యాంజూ
తాశ్చ్రీయాధనే । తయోర్యద్యస్య పిత్ర్యంస్యా త్తత్సగృణ్ణీతనేతరః ॥
యత్పితృవత్తం యద్ధనం శ్రీయా వత్పుత్రః తద్బిజః ప్రధనం గృణ్ణీయా
నాన్యథ (త్యస్తు) త్యక్తంకింవిస్తరేణ॥

అథాపుత్రస్య మృతస్యధనేపరస్పరవిరుద్ధవచన దర్శనాద్వ్యభ్యాతా
రోవివదంతే॥ తథాబృహస్పతిః॥ ఆమాయే స్మృతితంత్రేవ లోకాబా
రేచసూరిభిః । శరీరాధకంస్త్వతాజాయా పుణ్యాపుణ్యఫలేనమా॥ య
స్యనోపరతాభార్యా దేహాధకంతస్యజీవతి । జీవత్యధక శరీరేథకం క
థమస్యస్సమాపుయోత్॥ సకుల్యైర్విద్యమానైస్తుపితృమాతృసనాభిభిః
అసుతస్యపమితస్య పత్నితద్భగహరిణీ ॥ పూర్వం ప్రమితాగ్నౌహవా
త్రం మృతేభితకరితద్ధనం । విందేత్పతిత్రతా (సార్ధ్య) నారీ ధర్మవీచన
నాతనః ॥ జంగమం స్థావరంహేమ కుప్యంధాన్యం రసాంబరం । ఆదా
యదాపయేచ్ఛార్థం మానసాన్యాసికాదికం ॥ పితృన్యగురుదాహితా
న్యతుకస్త్వసీయమాతులాక । పూజయేత్కవ్యపూతాభ్యాం పృథ్వా
నాధాతిథిక శ్రీయః॥ తత్సపిండాబాంధవావా యేతస్యాపరిపంధినిః
హింస్యుధకనానితానాజా చోరదండేనదండయేత్॥ తదైత్తైస్సక్షభిర్వ
చనై రపుత్రస్యమృతస్య యద్యవద్ధనం స్థావరజంగమహేమాదికం ధర్మ
ప్రత్యర్థం సోదరభ్రాతృపితృవ్య దాహితాద్విషుసస్త్వపి పత్న్యావవేతి
యేతుతద్ధగ్గిహణే పతిపతాః స్వయమేవవాగ్మన్తాంతి తేషాం ద్ధం
డసీయాభితిబుద్ధివాణోబృహస్పతిః పత్నీసద్భవేషి త్పుభాగృహభృతీనాం
ధనాధికారం సుదూరంనిరస్యతి । తథాయాజ్ఞావల్క్యాః ॥ పత్నీగుహితర
త్యైవ పితకాభ్రాతరప్రథా । తత్సతోగోత్రజోబంధు శ్చిత్త్యసృష్టా
చారిణః॥ ఏషామభావపూర్వస్య ధనభాగుత్తరోత్తరః । స్వర్యాతస్య
హ్యపుత్రీస్య సర్వవణేశ్వయంవిధిః॥ అనేనపూర్వపూర్వస్యభావే ప
రపరస్యాధికారం వదన్సర్వభ్యః పూర్వం పత్న్యావధనాధికారం ఆభి

ధత్రే॥ తథావఃస్థుః॥ అప్రత్రధనంపత్న్యభిగామి తదభావే దుహితృగా
 మి తదభావేత్పగామి తదభావే మాతృగామి తదభావేభాతృగామి త
 దభావేభ్రాతృపుత్రగామి తదభావేబంధుగామి తదభావేసకుల్యగామి త
 దభావేశిష్యగామి తదభావేసహధ్యాయిగామి తదభావేబ్రాహ్మణధనవ
 జకంరాజగామితి॥ అనేనాఃక్రమేణప్రథమం పత్న్యవస ధనాధికారో
 నిరూపితః - నచవతఃనోపయుక్తధన మాతృధి కారథకం పత్నీవచ
 నమితివాచ్యం సకృచ్ఛృతస్య ధనపదస్య పత్న్యపేక్ష మకృత్సృ ధనపర
 త్వం - కృత్సృపరత్వంచ భ్రాతృద్యపేక్ష మితి తాత్పర్యభేదస్యాన్యాయ్యత్వాత్ -
 అతఃకృత్సృధనగోచరపవ పత్న్యధికారో వాచ్యః ॥ త
 ధాబృహస్పనుః॥ అప్రతాశయనంభతుః పాలయంతీ ప్రతేన్ధితా । ప
 త్న్యేనద్యాత్తత్పిండం కృత్సృమంశంలభేతచ॥ తద్పిండమిత్యత స్తదిత్య
 నుపద్యతే - తచ్ఛబ్దేనభతుః పరామర్శాత్ భతుః కృత్సృమంశం ప
 త్నీలభేతననుస్వాంశం కృత్సృమిత్యర్థః - కృత్సృస్వాంశోద్దేశేనలభేతే
 తివిధానానుపపత్తేః॥ స్వామిభావజ్ఞాపనార్థత్వాదస్యవచనస్య-నచస్వాం
 శేస్వామిభావజ్ఞాపనమహాతి స్వాంశజ్ఞాపనేనైవ జ్ఞాతత్వాన్నచగ్రహ
 ణ విధానాథకం తదితి వాద్యం స్వధనగ్రహణస్య రాగాదేవ ప్రాప్త
 త్వాన్నచ నియమాథకం వచనమితి వాచ్యం అదృష్టార్థకత్వా పత్రైః ని
 యమేదనియోజ్యాది కల్పనమపిస్యాత్ యచ్ఛక్తింనవ్యానంధాదిః పుత్రః
 అంశంకృత్సృంశంభేతేతత్పుత్రకేపిత్యగ్రింకృత్సృమంశమితికింతపీఠకృత్సృం
 స్వాంశమితి తథాతాపికృత్సృం స్వాంశాపేక్షమితి తన్నఅనంధాదిపు
 త్రాగ్రింశంకృత్సృంశంభేతేతేతవచనాభావాత్దృష్టాంతానుపపత్తేభవతువా
 తథాపిపూర్వోక్తహేతునా స్వాంశంలభేతేతివిధ్యనుపపత్తే - పిత్రంశా
 పేక్షమేవవచనంనయక్తం అతఏవసర్వత్రాస్యధనవవాన్యసంబంధజ్ఞాప
 నంయునయః కుర్వంతి యథాపిత్పదనే పుత్రాగ్రిణాం అప్రత్రధనేపత్న్య
 దీనామిత్యాది నప్రసాస్వాంశగ్రహణే ప్రేరయంతియచ్ఛసంబంధీశబ్దత్వేన

స్వసంబంధ్యపస్థాపకత్వం యథామాతేత్యుక్తేన పరమాతేతి గమ్యత ఇ
 త్యుక్తంతదపిఅయ్యుక్తం - అనుపాత్తసంబంధివిషయత్వాత్తస్య నహిడిధ
 స్యమాతరమానయేత్యుక్తే ప్రయోజ్యస్యమాతావగమ్యతేప్రయోజ్య
 నా - తద్వదతాప్రితప్పండమితి తచ్చట్టోపాత్తత్వాత్సంబంధిణి కథంప
 త్స్యపేక్షతా విధానానుపపత్తిశ్చ పూర్వముక్తైవ - తస్మాత్సత్త్వేన
 దంశగ్రహణమేవ పత్న్యాబృహస్పను బోధయతి || తథాపత్న్యధికా
 రవిపరీతబోధకానివచనాని || యథాశంఖలిఖిత ప్రేతినసియమాః || అపు
 త్రస్యస్వర్యాతస్య భ్రాతృగామిద్రవ్యం తదభావేపితరౌ లభేయాతాం ప
 త్నీవాజ్యేష్టానగోత్రశిష్యసంబ్రహ్మచారిణః || అత్రభ్రాతృరభావేపిత్రోస్త
 యోరభావే పత్న్యాలభికారణితి విరోధః || తథాదేవలః || తతోదాయ
 మపుత్రస్య విభజేత్సహజాదరాః తుల్యామహితరోవాపి భీయమా
 ణఃపితాపినా || సవతాభ్రాతరోమాతా భార్యాచేతి యథాక్రమం |
 తేషామభావగృహీయః తుల్యానాంసహవాసినః | అత్రసర్వాదా భ్రా
 తురధికారః సర్వశేషేచభార్యాయాశ్చితివిరోధః - ఆత్రకచిత్ - అవిభా
 క్తసంస్పృష్టగోచరౌ భ్రాతృధికారః ప్రథమం విభక్తానంస్పృష్ట గౌ
 చరశ్చ పత్న్యధికార ఇతి సమాదధతి || తద్బహుస్థితి విరుద్ధం || య
 దాహ || విభక్తా భ్రాతరోయేవ సంప్రీత్యైకత్ర సంస్థితాః | పునర్వి
 భాగకరణే తేషాంజ్యేష్ట్యం నవిద్యతే || యదాకశ్చిన్నగ్రహితే ప్రవ
 శేద్వాకథంచన | నలుప్యతే తస్యభాగః సోదరస్యధినియతే || యాతస్య
 భాగనిసాతు తతోంశంలబ్ధమహతి | అనపత్యస్యధర్మాయం ఆభార్య
 పితృకస్యచ || సంస్పృష్టానాంతుయఃకశ్చి ద్విద్యాశౌర్యాదివాధనం | పా
 ప్నీతితస్యదాతవ్యో ద్వ్యంశశ్చేషాస్సమాంశేన || అతోపక్రమేప సు
 హారయౌ సంస్పృష్టత్వకీతవా తత్సందంశ ఇతిసంలప్యతే తస్యభాగః
 సోదరస్యధినియతే - ఇతివచనం సంస్పృష్టవిషయంవాచ్యం - తత్రచానప
 త్యస్యధర్మాయమభార్యా పితృకస్యచేతి పుత్రదుహితృపత్నీ పితౄణామ

భావె సంస్కృష్టస్యసోదరభ్రాతృరధికారం బోధయతీతకథంతస్య పక్షీదా
 ధకత్వం - కించపలుప్యత ఇతి అవిభక్తత్వే సంస్కృష్టత్వేచభ్రాతృతం తరీయద్ర
 వ్యమిశ్రీభూతస్యద్రవ్యస్య పృథగప్రతీతౌ లోపాశంకాయాం నలుప్యత ఇ
 తివచన ముపపద్యతే విభక్తస్యాసంస్కృష్టస్య తుధనేవిభక్తత్వ ప్రతీతౌకా
 లోపాశంకా తస్మా త్సంస్కృష్ట విషయత్వమే (వామీ) మైషాం వచనా
 నాం - కించపత్న్యాదేః పూర్వంభ్రాతృధికార ప్రతిపాదక శంఖాదివచ
 నానాం సంస్కృష్టభ్రాతృవిషయత్వంవచనాత్ - న్యాయాద్వాతత్ర నతా
 వద్వచనాత్ విశేషవచనాభావాత్ సంస్కృష్టిసన్తు సంస్కృష్టిత్యాది వచనా
 నాంతు భ్రాతృధికారావసరే విశేషజ్ఞాపన పరత్వేనపత్న్యాః పూర్వం
 భ్రాతృధికార మాత్రజ్ఞాపన పరత్వానుపపత్తైః - అనంతరౌపన్యస్త బృ
 హస్పతివచనానాంతు సంస్కృష్టవిషయత్వే పుత్రదుహితృపక్షీ పితృపర్యం
 తాభావే సోదరభ్రాతృధికార జ్ఞాపకత్వాత్తద్విరుద్ధత్వావ సంస్కృష్టవిష
 యత్వమేవతావద్యుక్తం నతుసంస్కృష్టవిషయత్వం - అథన్యాయాదిదమభిధీ
 యతే - తథాహిసంస్కృష్టత్వే యదేకస్యభ్రాతృర్ధనం తదపరస్యాపి తత్ర
 ఏకస్యమరణేన స్వత్వనాశేపి జీవత స్తత్ర స్వామిత్యానపాయా తస్యైవ
 తత్ సంభవతినతుపత్న్యాః భర్తృమరణేనపక్షీస్వత్వస్యాపీనాశాత్ య
 థాసత్సుపుత్రాదిషునతద్ధనం పత్న్యాఇతితస్యందం - నహిసంస్కృష్టత్వేపి
 యదేవైకస్యతదేవాపరస్యాపి కింత్యవిజ్ఞాతైకదే (శం) శవిషయంతద్వ్య
 యోనకతుసముగ్రమేవ సముగ్రస్వామి త్వకల్పనాయాం ప్రమాణౌభావా
 దిత్యుక్తమాదావేవ పరిణయోత్పన్నం భర్తృకథనేపత్న్యాఃస్వామిత్వంభ
 తృమరణాన్మత్యతీత్యత్రవ ప్రమాణౌభావాత్సతితుపుత్రే తదధికారశా
 స్త్రాదేవపక్షీ స్వత్వనాశోవగమ్యతే అత్రాపిసంస్కృష్ట భ్రాతృధికారశా
 స్త్రాత్తద్వినిశ్చితో వగమ్యతే ఇతిచేత్తన్నసంస్కృష్ట భ్రాతృగోచరత్వస్యా
 ద్యాప్యసిద్ధేః సిద్ధేహిభ్రాతృసంస్కృష్ట భర్తృమరణేనపక్షీస్వామిత్వ నా
 శ్చభ్రాతృధికార శాస్త్రస్య సంస్కృష్టవిషయత్వం సతివతద్విషయత్వే శా

శ్రుత్యపత్నిస్వామి త్వవాశఇతీతరేతరాశ్రయం - కించశంఖలిఖితా దిన
 చనానాం అవిభక్తసంస్పృష్టగోచరత్వే విభక్త్యసంస్పృష్ట్యచధనం తద్వి
 ధభాగ్యుగామితస్య తథావిధస్య అభావేతితరాలభేయతామితి అస్య
 యోవాచ్యం తదాచవికల్పనీయం కించవిభక్తా సంస్పృష్టాపితరౌ గృహ్ణీయా
 తాముతావిభక్త సంస్పృష్టా నతత్రప్రథమః కల్పః పత్నీదుహితరశ్చైవ
 త్యాదినావిభక్తా సంస్పృష్టయోః పితౄః పత్నీబాధ్యత్వా తుభంపత్నితః
 పూర్వంతయోరధికారః నాపిద్వితీయః అవిభక్త సంస్పృష్టభాగ్యే సద్భా
 వేప్యవిభక్తసంస్పృష్టపితృగ్రాహ్యత్వస్యసర్వేషామవివాదాత్ కించయథాసి
 త్రాభాత్యావిభక్తా సంస్పృష్టధనే శరీరదాతృతయా అత్కావైజాయతే
 పుత్ర ఇశ్యేకత్వమతేధానశీరియోశ్చ ప్రభుత్వాస్పితృదేయ పితామహ
 ప్రపితామహపిండద్వయే సపిండసేనచ మృతస్యతస్యభోక్తృత్వాజ్ఞేవతిచ
 పితరిపుత్రాణాం పూర్వం పిండదానాభావాద్భాగ్యభ్యః పూర్వం పి
 త్రధికారః తథేతరత్యాపియుక్తః అవిభాగసంసర్గయోర్వా అవిశేషాత్
 పితృభాతోః తుల్యవదధికారోయుక్తః సతుభ్రాతృరభావే పితురితి యు
 క్తంకించఅవిభక్తసంస్పృష్టా పితరౌగృహ్ణీయాతామితి ద్వివచన మనుపప
 న్నం మాతౌసహవిభాగా విభాగయోరభావాత్ అతఏవధనసంసర్గా
 భావాపి॥ యదాహబృహస్పతిః॥ విభక్త్యయఃపునఃపితౌ భాగ్యత్యాజైక
 త్రసంస్థితః । పితృవ్యేణాథవా ప్రీత్యా సతుసంస్పృష్ట ఉచ్యతే॥ అనేనైత
 ద్దశాయతి యేషామేవహి పితృభాతృపితృవ్యాదీనాం పితృపితామహజీణ
 తద్రవ్యేణావిభక్తత్వముత్పత్తితః సంభవతిఅతఏవవిభక్తాస్సంతః పరస్పర
 సంప్రీత్యాపూర్వకృత విభాగధ్వంసేనయత్రవధనం తస్యమయస్యమధనం
 తత్రవాపిఇతిఏకత్రగృహే ఏకగృహీరూపతయా సంస్థితాః సంస్పృశ్యంతే
 నపునరసేవం రూపాణాంద్యోసంసర్గమూలేణ సంభూయకారిణాం
 వణిజామపిసంసర్గిన్వ నాపివిభక్తానాంద్రవ్య సంసర్గమూలేణ పూ
 ర్వాక్తవ్రీతి పూర్వకాభిసంధానం వినాఅతః సంసర్గిత్వా విభక్త్య

యోఃమాత్రాసహసంభవాత్ - కథంమాతృగతా భాగ్యే సద్భావాధి
 కార విరూధ స్సమాధేయః - సంప్రతిధీమద్భి స్సమాధియతే - తత్రవి
 స్త్వాదివచనేభ్యః పుత్రాద్యభావమాత్రేణ పత్న్యధికారః స్పష్టమవగమ్య
 తే - యుక్తంచైతద్వ్యుత్పదనం పుత్రపౌత్రప్రపాతాదామేవప్రథమం
 భవతి॥ తథాహిమనువిష్టా॥ పున్నామోనరకాద్యస్మా త్పితరంత్రా
 యితేసుతః । తస్మాత్పుత్రభిప్రోక్తః స్వయమేవస్వయంభువా॥ తథా
 హారీతః॥ పున్నామానిరయఃప్రోక్త శ్చిన్నతంతుశ్చ వైరయః । లక్షణై
 త్రాయతేయస్సా త్తస్మాత్పుత్రభిస్సృతః॥ తథాశంఖలిఖితా॥ పితౄ
 ణామన్మణోజీవ స్త్వప్సాపుత్రముఖంపితా । స్వగీసుతేనజాతేన తస్మి
 న్సన్యస్యత (తదృ) త్వృణం॥ అగ్నిహోత్రంత్రయోవేదాః యజ్ఞాశ్చ
 (త్రైవసద) శతదక్షిణాః । శ్వేష్ఠపుత్రప్రసూతస్య కళాంనాహంతి
 షోడశీం॥ అత్ర మనుశంఖవిష్ట వసిష్ఠహారీతాః॥ పుత్రేణ లోకాన్జయ
 తి పాత్రేణా నంత్యమశ్నుతే । అథపుత్రస్య పౌత్రేణ బ్రహ్మస్యాబ్జీతి
 విష్టపమ్ ॥ యథా యజ్ఞవల్క్యః॥ లోకానంత్యందివః పాప్తిః పుత్ర
 పౌత్రప్రపాత్రకైః॥ తదేవంపుత్రాదీభిజన్మతఃప్రభృతిపితృః పరలోకోచి
 తమహింపకారనిష్పాదాన్స్మృతస్య తస్య పార్వణవిధినా పిండదానాత్పు
 త్రాద్యభవం తద్దనం మృతమేవోపకరౌతీతి న్యాయపాప్తం పుత్రాదీ
 నాంస్వామిత్యంత్యంతం॥ తథోపకారకత్వేనధనసంబంధంమనురాహ॥ శ్వే
 ష్ఠేనజాతమాత్రేణ పుత్రీభవతిమానవః । పితౄణామన్మణత్రైవ సత
 స్సాల్లభ్యమహంతి॥ తస్మాతిహేతూపన్యాసా ద్దాయభాగప్రకరణేచపు
 త్రాదీనాంనానావిధ పిత్రాద్యుపకారకత్వకీర్తనస్య అనన్యప్రయోజనక
 త్వాత్ ఉపకారకత్వాచేవధనసంబంధో మనోరసుమత ఇతిగమ్యతే అత
 ఏవపుత్రపదం ప్రపౌత్రపర్యంత పరంతత్పర్యంతానామేవ పార్వణవిధినా
 పిండదానోపకారస్యావిశేషాత్ - అన్యథాపుత్రపదస్యస్వాభావాత్కానూ
 ంపత్యైః పౌత్రాధికారజ్ఞాపనాథకాంక్షచనం కథంచి ద్యదిలశ్యేతాపిప్రపౌ

త్రస్యతునవృధగృహనమస్తి తస్మాదుపకారకత్వాదేవ ప్రపాత్రస్యాశ్యధీ
 కారణిభిః ప్రపదముపలక్షణం || అతఏవబోధాయనః || ప్రపితామహః పి
 తామహః పితాన్వయంసోదర్యా భ్రాతరస్సవదాన్యః పుత్రఃపాత్రః
 ప్రపాత్రఏతాన విభక్తదాయాదాక్ సపిండానాచక్షతే విభక్త దాయా
 దాక్ సకుల్యానాచక్షతే సత్స్వంగజేషు తద్దామీహ్యథోభవతి సపిండా
 భావేసకుల్యః తదభావేచాచార్యంలేహసీ ఋగ్వ్యాహరేతదభావేరా
 జా- అస్యాథః - పిత్రాదిపిండత్రయేషు సపిండనేనభోక్తృత్వాత్పుత్రా
 దిభిశ్చత్రిభిస్తప్సిండుస్యైవదానాత్ - యశ్చజీవకయప్సిండు దాతాసమృత
 స్సౌ సపిండనాత్తప్సిండుభోక్తా- ఏవంసతిమధ్యస్థితః పురుషంపూర్వేషాం
 జీవకపిండదాతాసమృతస్సపిండనాత్తప్సిండుభోక్తాచపరేషాం జీవతాం
 పిండసంప్రదానమాసీత్ మృతైశ్చత్రైః సహదాహిత్యాది దేయపిండభోక్తా-
 అతోదేషామయం పిండదాతాయేవా ఏతత్పిండదాతారః లేఅవిభక్త
 పిండరూపందాయమశ్చంపీత్య విభక్తదాయాదాః సపిండాంపంచమస్యతు
 పూర్వస్యమధ్యమః పంచమోనపిండదాతానచపిండభోక్తా ఏవమథస్తనో
 పిపంచమోనమధ్యమస్య పిండదాతానచతప్సిండుభోక్తా - ఏతేనవృద్ధప్రపి
 తామహప్రభృతీత్రయః పూర్వపురుషాఃప్రతిప్రసవంతః ప్రభృతీ అథస్తనా
 స్త్రుయఃపురుషాః ఏకపిండభోక్తృత్వాభావాద్విభక్తదాయాదాక్ (స్స
 కుల్యాఞ) సకుల్యానిత్యాచక్షతే - ఇదంసపిండశ్చంసకుల్యత్వంచ దాయ
 గ్రహణార్థమక్తం అతఏవమనునాః- నభ్యాతరైరానపితరః పుత్రాదిక
 హరః పితరీశ్యభిధాయ కుత ఇత్యేపేక్షాయా|| త్రయాణాముదకంకా
 ర్యం త్రిమపిండః ప్రవతతే | చతుర్థఃస్సంప్రదాతైషాం పంచమోనో
 పపద్యతే || ఇత్యుక్తం ఆకౌచాద్యథాంతు పిండలేప భుజామ పితర్దత్తం
 పిండలేపభోక్తృత్వేనసపిండనం మారగండేయపురాణేనిదిష్టం||యథా||
 పిండలేపభుజాశ్చస్య పితామహపితామహాత్ | ప్రభృత్యుక్తాస్త్రుయస్తే
 షాం యజమానస్తునప్తమ|| ఇత్యేవం మునిఃప్రీక్త స్సంబంధస్సాప్త

పాదపః॥ ఆకౌచకరత్నభాగః అనవీచమనునాభ్యంతం ఆకౌచప్రకరణే-
 నపిండతాతుపురుషే సప్తకేవినివతఃతే । సమానోదక భావస్తు జన్మ
 నామీరవేదనే॥ అన్యధాత్ర సుతామిత్యనేనవిరోధస్సాన్యత్-ప్రపాత్ర
 పర్యంతాభావేతు ధైర్యవ్యాత్సర్యభూతతాదినాభతుకః పరలోకహితా
 చరణేనపుత్రాభిభృజుశ్చేతితేమామభావధనహరిణీవత్ప్రీ॥ తదాహవ్యా
 సః॥ మృతేభతఃరిపాధిష్ఠ్రిబహువ(ర్యవ్రతే)ర్యేవ్యఃస్థితా॥ సాతాప్ర
 తినిందద్యా త్వభత్రైసలిలాజలిక॥ కుర్యాచ్చునిదినంభక్త్యా జే
 వతానాంచపూజనం । షష్ఠోరారధనంచైవ కుర్యాన్నిత్యముపా(షణం)
 పితా॥ దానానివిప్రముఖ్యేభ్యో దద్యాత్పున్య విపృథయే । ఉపవాసం
 శ్చవిహితా కుర్యాచ్చ స్త్రోదితాశుభే॥ లోకాంతరస్థం భతాకరం
 ఆత్మనందవరాసనే । తారయిత్పుభయంనారీ నిశ్చందర్శపరాయణా॥
 తదేవమాదివచనైః పత్యైఅపినరకఃస్తారకత్వక్రతైః - ధనహీనతయా
 చాకార్యంకుర్వంతీపుణ్యపుణ్యఫల (సమత్వేన) సంబంధేనభతాకరమపి
 పాతయతితిరదధకం తద్ధనం పూర్వస్వాప్యభవమేవ భవశీతియైక్తం ప
 త్యైఃస్వత్వం - అతఃశంభాదీవచనేషు స్వహితయోజనాకార్యా-అ
 పుత్రస్యస్వస్వస్వతస్యధనం శ్చేష్టాపత్నీలభేతదభావేపితరౌ లభయంతాం
 తదభావేభాత్పగామితి ॥ తదభావే ఇతి మధ్యవర్తితం పూర్వేణ భాత్ప
 గామీత్యనేన పరేణచపితరౌ లభయంతామిత్యనేన సంబంధ్యతే అవి
 రోధానాన్యైస్సోక్తత్వాచ్చ నత్వపుతా విభక్తనున్యస్థిగోచరత్వక
 ల్పవా అతా ౭ విశేషేణైవ విభక్తత్వా ద్యనపేతు యైవ అపుత్రస్య
 భతుకః కృత్సంధనే పశ్యధి కారౌ జితేంద్రియ నిగదిత ఆచరణే
 యః - పత్నీష్వింద ప్రథమం సపతాకాయః శ్చేష్టాపత్నీ శ్చభిధానా
 త్ వణాక్రమేణ శ్చేష్టత్వాత్ ॥ తదాహమనుః ॥ యదిస్వాశ్చ పరా
 శ్చైవ విందేరకయోషితోద్విజాః । తాసాం వణాక్రమేణైవ శ్చేష్ట్యం
 పూజావచేత్సవ॥ అతఃపరిణయనకఃస్తావిసపతాక శ్చేష్టైవ తస్యా ఏవచ

యజ్ఞాదిషు వ్యాపారాధికారాత్ పత్నీస్వం॥ తథామనుః॥ భతుశ్శరీ
రశుశూమాం ధర్మకార్యంచవైష్యికం । స్వాప్యైవకుర్యాత్సర్వేషాం నా
న్యజాతిః కథంచన॥ యస్తుతతారయేన్నోహః త్వజాత్యాస్థితయాన్య
యా । యథా బ్రాహ్మణచాండాః పూర్వదృష్ట స్తథైవసః॥ సవణా
యాః పునరభావేంతరవణాః పత్నీ॥ యథాఽన్యుః॥ సవణాభావేత్వ
నంతరమైవా పదినత్వైవన్విజశ్శూద్రయా ॥ ధర్మకార్యం కుర్యాదిత్యనువ
తతే - తెనబ్రాహ్మణేపత్నీబ్రాహ్మణ్య తదభావేక్షత్రియాప్యాప దిన
తుపరిణేతే అపి వైశ్యా శూద్రే ॥ క్షత్రియస్య క్షత్రియాపత్నీ క్షదభావే
వైశ్యాపీ అనంతర వణాత్వాన్నతు శూద్రా - వైశ్యస్య వైశ్యైవై
కా - నత్వైవన్విజ శ్శూద్రయేతి ద్విజమాత్ర స్త్యైవ శూద్ర నిషేధా
త్ - అనేనపత్నీభావక్రమేదైవధరాధికారితా బోధ్యాఅత్యపరిణేత స్త్రీ
ణామప్యపత్నీత్వత్తదభిప్రాయేదైవ నారదవచనం॥ భూత్మాణామప్ర
జాఃప్రియా తదాచ్యుచ్చేత్స్త్రివ శతవా । విభజేత్కథనంతస్య శేషాస్తే
స్త్రీధనంవిరా॥ భరణంచాస్యకర్వీరక్ స్త్రీవామాజీవితక్షయాత్ । ర
క్షంతశయ్యాంభతుశ్చై దాచ్చింద్యురిత రానుజ॥ తదాతప్యైవ॥ అన్య
త్రచాగ్నాణాతిగతు రాజాధర్మపరాయణః । తత్ స్త్రీణాం జీవనంద
ద్యా దేవదాయః కిన్న్యూః॥ తదీయస్త్రీణాం అపత్నీనాం సర్వన ధనదా
నంపత్నీః పునఃకృత్సన్ధాధరాధికారితేత్యవిరోధః॥ అపివబృహస్పతిః॥
యేఽపుత్రాః క్షత్రీః త్పూద్రాః పత్నీభూత్రీవివజితాః॥ తెషాంధనం
హారేదాజా స్వస్యాధిపతిహింసః॥ పత్న్యభావేరాజ్ఞోనంబంధం ద
శాయతి - నారదస్తుతే స్త్రీణాం జీవనందద్యాదితి వర్తనధనందత్వారా
జ్ఞాసర్వస్యహీతవ్యమితి - యావిరోధః సపత్నీస్త్రీయోభేదేన సమా
భేదః - అ ఏవపత్న్యధిః ర వచనేషు పత్నీపదానుస్మృతిః - వర్తన
వచనేషువ స్త్రీవారీభూర్యాదిశబ్దప్రయోగః॥ యదపి దేవలవచనం॥ త
తోదాయమపుత్రస్య విభజేన్సహోదరాః । తుల్యానుపాతరోవాపి ధి

యమానుషితాపివా॥ సవరాభ్యాం రౌమాతా భార్యచేతియథా
 క్రమం । తేషామభావెగృహ్ణీయః కుల్యారాంసహవాసినః॥ తల్కాన్య
 వరాణామహితరం - సవరాభ్యాతరం సాపత్న్యఅభిమతాసహూ
 దరభ్రాన్యకాంస్వపదోపాత్తత్వాన్యశేషశానుపపత్తైః శత్రాపిసహూ
 దరాదిభార్యం తస్యలిఖనక్రమేనాధికారక్రమార్థం - విష్ణ్వదివిరౌ
 ధాపింతవిష్ణ్వద్యుక్తక్రమేణ గృహ్ణీయైశ్చేతదథః లిఖనక్రమేనా
 స్థావ్యం జనాథా మేవ దుహితరోవాపిపితాపి వేద్యపివా శబ్ద ముభ
 యతప్రయుక్తవాక్ తచ్చాన్యత్రాన్యమజ్యతే తేన సహోదరావాదు
 పితరోవాపివా ఇత్యనాస్థాకీణనక్రమస్యదేవతేనదస్మితా - యన్య
 బాలకనోక్తం అసవరావిషయం వాయువ్యభిప్రాయంవా అవిభక్త
 సంప్రభ్రాన్యవిషయంవా శంఖాదివచనమితి తేనాన్యఃస్థితకాస్త్రాథక
 కథనేనాన్యో బాలయాత్రమేవ ప్రకటితం - సంజేహ దేక (గోచ
 రా) తరానుష్ఠానానుపపత్తైః - యదప్యనూథావరుద్ధాభిప్రాయంవర్త
 నవదసంజేహతం తదవిధస్సపత్నీనా మనుగహాథకమితిహేయమేవ - త
 తేనవిధానవిషయస్యస్త్రిణాం పూర్వమేవదర్శితత్వాత్ - కించసవర్ణ
 త్వసవరాత్వాభ్యాంత్మిగళవిశేషేషి పిత్రోభ్యాత్వకాంత అధికా
 రవిరోధః కథంసమాధేయః సంసగాకసంసగాకభ్యాం చేత్సవీవవిశేష
 స్సంస్వామీభవతు కింపత్నీగోచరసవరాదివిశేష పరికల్పనేనాయమపి
 విశేషా దూహితోస్సాభిః పూర్వ ప్రపంచే॥ సోదరా సోదరకృత విశే
 షచ్చ బృహస్పతిపరాహః తదాహ॥ సకుల్యైర్విద్యమూనైస్తు పితృమూ
 తృసనాభిః । అనుతస్యప్రమితస్య శత్రీతద్భాగహారిణీ ॥ సవాభయః
 సోదరాః తేషుసత్స్వపితృధనసంబంధందర్శయతితద్భాగశబ్దాచ్చక్య
 త్సవీవభతృభాగోవగమ్యతే - నత్రనస్తదేకదేశస్తస్మాదస్సద్వ్యత్రైవ
 వ్యవస్థాకాస్త్రాథకః - పత్నీవభతృభాగం భుంజీతైవపరం నతుతస్యదా
 నాధాన్విక్రయాత్ కతుకమహతి॥ తదాహకాత్యాయనః॥ అప్రత్యోక

యనంభతుః పాలయంతీగృహస్థితా । భుంజీతామరణాంతాంతా దా
యాదాదోభ్యమాప్నుయః॥ గురౌశ్వశురదోభ్యోకులేస్థితాయావ
జ్జీవంభర్తృధవంభుంజీతఃతుస్త్రిధనవత్ స్వచ్ఛందం దానాధమనచక్రయా
నపీకుర్వీత- తప్యాంతుమృతాయాఽపత్యభావే యదుహితాదయోదా
యాధికారిణస్తైగృహ్స్థీయః - సపునజ్ఞాతయః తేషాందుహితాదభ్యాజ
భుస్యత్వాత్ తద్భాగకత్వానుపపత్తైః పత్నీహితేషాంబాధికాతదధికార
స్యప్రాగభావేపద్వంసేచబాధకాభావస్య అవిశేషాద్భాగధానుపపత్తైః
నాపిస్త్రిధనాధికారిణోగృహ్స్థీయః - తేషాం స్త్రిధనవిషయత్వాత్ కా
త్యాయనేనైవ స్త్రిధనాధికారిణాం వచనాంతరైరుక్తత్వాత్పునరుక్త
త్వాపత్తైశ్చఅతఃపత్నీదుహితరత్నైవేత్యానాయో పూర్వస్యాభావేపర
భూతాధికారిణోఽదిః స్థానై యథాపత్న్యధికార ప్రాగభావే గృహ్స్థీ
యస్తథాజాతాధికారిణః పత్న్యైకాధికారప్రధ్వంసేపి భోగాఽశి
ష్టంధనంగృహ్స్థీయఃతదానందుహితాదీనా మేవాన్యాపేక్షయామృతోప
కారకత్వాద్యక్తిధనాధికారః॥ తథాదానభగ్నైః స్త్రిణాం స్వసతిదా
యాస్తు ఉపభోగఫలస్సృతః॥ నాపహారంస్త్రియఃకుర్యః పతిచాయాతక్
భంవనఃఉపభోగోపి నసూక్ష్మచక్రప్రసరిధానాధినా కింతుస్వసరిధారణే
నపత్యునుపకారకత్వాద్దేహధారణోచితోపభోగఫలాభ్యనజ్ఞానం- ఏ
వంచపత్యురౌభ్యక్ దైహికక్రియాద్యకం దారాదికమప్యనుమతం అశ
వీవనాపహారంస్త్రియఃకుర్యదిత్యాహఅపహరిశ్చధనస్యావ్యయమయోగే
భవతి- అతఏవవర్తనాశక్తవాధానమప్యనుమతతతాప్ర్యశక్తావిక్రయేణ
మపిన్యామస్యావిశేషాత్-భర్తృరౌధవదైహికక్రియాధ్యుధానురూపం భ
ర్తృపితృవ్యాదిభ్యోదద్యాత్తదాహబృహస్పతిఃపితృవ్యగురుదాహితాస్స
ర్తుస్వసీయమాతలాక్॥ పూజయేత్తేషుపూర్తాశ్చాంశ్చధానా భాగీధీక
స్త్రియః॥పితృవ్యపదంభర్తృసపిండపరందాహిత్రపదంభర్తృదుహితృసం
తానపరం - స్వసీయపదంభతృక స్వస్వసంతానపరం మా తులపదదద

భక్త్య-మాన్యకులవరం - తదేవమాదిభ్యో దద్యాన్నపునరేతేషు సత్సేవ్య
వత్సవీశ్వకులేభ్యః ప్రదద్యాత్ పితృవ్యాధివచనానభక్త్యాత్ - తదనుమ
త్కాతుస్వసిన్య మాన్యకులేభ్యోపిదద్యాత్ || తదాహవారదః|| మృతేభ
తకర్యపుత్రాగ్రాః పతిశత్యప్రభుస్త్రియాః | వినియోగాత్పరత్యాను భ
రణేవచనశ్చరః|| పరిక్షీణేపతికులే నిర్మనుష్యే నిరాశ్రయే | తత్సపిండే
మహానత్సు పిన్యశత్యప్రభుఃస్సృజం|| వినియోగేదానాదాపతిపుత్రాభా
వే భక్త్యకులపరతంత్రతాతస్యాః ఏవంచదుహితరవ్యధికారే జాతే త
స్యాం నృకాయాంతదభవోక్తాః పితృధనాధికారిణాః గృహీయః సతుదు
హితృధనాధికారికారిణః - పత్న్యావభక్త్యధనాత్రాస్యాయై వివాహ
భః సంతరియంతో జేయః పుత్రాణామేవతద్దానప్రతిపాదనా ద్దండాపూ
చాయితంపత్న్యాదీనాందానమితి - ఇతిపత్న్యధికారః||

—(*) పత్న్యభావేదుహితరధికారః- (*)—

తత్రమనునారదో|| యదైవాత్సాతధాపుత్రః పుత్రేణదుహితా
సమా | తస్యామాత్మనిజీవంత్యాం కథమన్యోహరేద్ధనం|| దుహితరంవి
శిష్యునిరదః|| పుత్రాభావేతుదుహితా తుల్యసంతానదర్శనాత్ | పుత్ర
శ్చదుహితాదోభే (పితృస్సం) తుల్యసంతానకారిక|| దుహితరధికారే
సంతానదర్శనం హేతుతయా (నిగదితం) నిదిశతి - సంతానశ్చ పిండ
దోభిరుతః అపిండదస్యా మపకారకత్వేనాస్య సంతానాదసంతానాచ్చ
అవిశేషాత్ - దౌహిత్రశ్చతస్మింశదాతానచతత్పుత్రః నాపిదౌహిత్రీతత్పు
ర్యంతేనపిండవిచ్ఛేదాత్ అతఃపుత్రవతీసంభావిత పుత్రాచాధికారిణీ - వి
ధవాత్వవగధ్యాత్వదుహిత్య ప్రమాత్వాదినావిపర్యస్తపు (త్రా) త్రాః
పునరసధికారిణ్యే నివేతదీక్షితమతమాదరణీయం- తత్ర ప్రథమంకన్యై
వైకాపితృధనాధికారిణీ || తదాపరాశరః || అపుత్రస్యమృతస్య కుమారి
(రి)రుక్మంగృహీయా తదభావేదోధా- ఊధాపదంపూర్వోక్తపిశేషపరం||
తదాచేవలం|| కన్యాభ్యశ్చపితృద్రవ్యా ద్దేయమైవాహికంవసు | అపుత్ర

కన్యకన్యాస్య ధర్మజాపుత్రవత్తరేత్ || పుత్రికాపదం పుత్రోపలక్షకం -
 స్వాసవణా - ధర్మజాబౌంసీ - యుక్తంచైతద్ధనమంశరేహ పరిణేతా
 యాః కన్యాయాబుతుదర్శనే పిత్రాదీనాంసరికపాత్రత తేతి || తదాహ
 విష్ణుః || యావత్తుకన్యాయుతవస్సుశంతి తుల్యైస్సకామామపియాచ్యమా
 హం | తావంతిథూతానిమాతానితాభ్యాం మూతాపితృభ్యామితధన్యా
 దః || తథాప్రేతీనసిః || యావన్నోచ్చిక్యతే స్తనాతావజీవదేయాఽధబుతు
 మితీభవతి దాతాప్రతిగ్రహీతాచనరకమాప్నోతి పితృపితౄణామహాప్రవేతా
 మహాశ్చపిష్టామం జాయంతే తస్మాన్నగ్నదాతవ్యా - అతస్తద్వివా
 హాపయి క్తత్వేనపిత్రాదీనాం సరికిస్తారకత్వాత్పరిణేతాయాః పుత్ర
 ద్వారేణాపుత్రపకారకత్వాత్తదభవంసంసావ్యవృత్తమేవభవతితిపత్ప్ర
 భావేన్యామ్యంకన్యాస్వత్వంకన్యాచస్తవభావేసంభావితపుత్రాయాః
 పుత్రవత్పృచ్ఛాధికారిః || తదాహ బృహస్పతిః || సద్యశీనదృశేనోథా సా
 ద్యీశుశూషణతా | కృతాకృతావాఽపుత్రస్య పితృధనమారీతుసా ||
 సద్యశీపితృసవణాసదృశేనోథే తిఉత్తమాధమవణా పరియననిరాసా
 భకం - ఉత్తమాధమపరిణేతదుహితృజాతస్య అధమూత్తమవణా మా
 తామహది శ్రాద్ధనిషేధాత్ - సవణా నోథాయాస్తు పుత్రద్వారేణ పి
 త్రుపకారకత్వాత్పుత్రికాపుత్రస్యతు పుత్రవదేవఉపకారికత్వాతిశయేన
 పుత్రికాయాః పుత్రాతుల్యత్వత్పుత్రికారసయేః సమోధికారిః - అపుత్రి
 కాయాస్తూథాయాః పుత్రాదీన్యూనోపకారకత్వమితకన్యావ్యంతా
 మభావఏవధనాధికారియక్తా - సచవాక్యం ఏవంతహికపుత్రవత్పృ
 వీప్రథమాధికారోస్తు తదభావేతుసంభావితపుత్రాయాః - యతస్త
 స్యాంపశ్చదుష్పన్నస్య దోహితస్యానధికారాపత్తిః నజతద్యక్తం దో
 హితతయాద్వమితపుత్రపకారావిశేషాత్ - భృశుశూషాపరత్వే
 వావైధవ్యం ప్రదర్శయన్ సంభావితపుత్రతాప్రదర్శయతి - సేవితపూ
 ర్వవచనోపాత్తదుహితాపరామృత్యుతే - తదేవంసద్యశీసదృశేనత్యాది

శైవతాన్న దుహితృమాన్యతయా పితృధనాధికారి తేతి దర్శయతి॥ అన్య
ధా॥ అంగదంగత్సంభవతి పుత్రః పుత్రహితాన్యథాం । తస్యాః పితృధ
న-త్వః కథం గృహీతమానవః॥ ఇత్యేతేన దహిత్రధికారే కథితే సద్వ
శీసద్వశేన త్యాదినా తస్యైవాధిధానం పునరుక్తం న్యాత్సామాన్యప్రాప్తి
స్తు విశేషకథనమపునరుక్తమేవ-యతఏవ స్వపుత్రద్వారేణ పిండదాత్మత
యాదుహితః పితృధనాధికారి తపవపుత్రికాయ-అ-పిత్రుపరమతాతధన
సంబంధాయాః పశ్యాద్వంధ్యాత్వేన తద్భ్రతు-ర్వా ప్రసవా సామధ్యేన
విపర్యస్తపుత్రాయామరణే తద్ధనం నభవతి॥ యథాకంఠః ఖతే॥ పే
తాయాః పుత్రికాయాస్తు నభతాద్రవ్యమహాత్మపుత్రాయః॥ తథా
ప్రేతీనసి॥ పేతాయాం పుత్రికాయాంతు నభతాధనమహాత్మి । ఆపు
త్రాయాంకుమార్యాంవా స్వస్యాగ్రాహ్యంతి (చ) తోన్యయా॥ తపికు
మార్యాస్యప్రాప్త్యయావా సుభావితపుత్రయా స్వస్యాగ్రాధనంగాహ్యం
అతస్త్వధికారేవ్యా వృత్తిరన్యాధి కారస్య॥ యత్తు మనువచనం॥ ఆపు
త్రాయాంమృతాయాంతు పుత్రికాయాం కథించన । ధనంతిత్పత్రి కా
భతా హరేతైవావిచారియ॥ తపవిహస్తపుత్రాయా ఉపేన్నమృ
తపుత్రాయాః పుత్రికాయామరణే వేదిత్యంతి॥ పిండదానమేవచ ద్వయో
రేకం నిమిత్తం వదతి బృహస్పతిః॥ యథాపితృధనే న్యస్యో తస్యాస్సత్స్వపి
బంధుమ్ । తద్దైవతత్సృజాపిష్టే మాతృమాతామహాధనే॥ యథాయే
న దహిత్రదేయపిండేన దుహితా పితృధనాధికారిణీ తద్దైవతేనైవ పిండ
దానేన దుహితృసుతోపి మాతామహాధనేధికారిణీ తస్యపి పిత్రాదీను- న
చ పుత్రికాపుత్రాభి ప్రాప్తే జేవంవచనం॥ కృతాకృతావాపుత్రస్య పితృ
ధానహరితుసా॥ ఏతద్వచనోపాత్తక్తతాస్యదుహితోరేవ తస్యాభి
తత్సుతభి తత్పదేన పరమస్థితే - ప్రత్యాసత్వశిరేకాద్వా అకృతాప
రామర్మవచయక్తోనతుతత్ పరిత్యాగః॥ అతపవమనుః॥ దహితోహ్య
ఖిలం రిక్తమపుత్రస్య పితృహారేత్ । నపవదద్యాద్దాపిదౌ పిత్రేమా

తామహాచురః॥ పాత్రదాహిత్రయోలోకే విశేషానాస్తిధర్మతః । త
 యోహిమతాపితరౌ సంసూతాతస్యదేవతః॥ మాతామహాచురః
 ద్దుహితుస్సంభవం దాహిత్రధర్మధికారేహేతుస్త్వేదిశతి నతుపుత్రి
 కాకరణం - ఇతరధాతదేవరదిశేత్॥ తథాస్యక్తమాహనవప॥ అక్ష్
 తావాక్యతావాపి యిందిందస్యకాత్మతం । పాత్రమాతామహాస్సేన
 దద్యాత్పిండహారేధ్వం॥ అక్ష్తావాత్యాపిదాహిత్రస్యాధికార మగ్ధ
 ధాతి - కిందస్యశిష్యుదాహిత్రపదం అక్ష్తప్రకాశాతపరనియతం ।
 తథావోధాయనః॥ అభ్యుపగమ్య దుహితరిజాతం పుత్రకాశత్రవస్య
 దాహిత్రం - విద్యాదిక్యనువతకతే॥ అతపఃభావదేవేనాపిక్యతాకృతమ
 హిత్రధికారే బృహస్పతిరిత్యభిధాయ - యధాపితృనీవ్యామ్యమితవ
 సంభితం - తథాగోవిందరాజేనచమనకామం అభుత్రహితేనం
 పారే దాహిత్రాధనమాపున్నయః । పూర్వేషాంహాస్వధాకారే పా
 త్రాదాహిత్రకామతాఃపితర్విష్ణువచనబలేన ఊధాశాచాగ్రేవదాహి
 త్రస్యాధికారోదస్యతః - సచాస్యశ్యం నరోచతే నద్యశీసృశే నేత్యాది
 విరోధాత్ కింతూధాయాఃప్రారోవ్తరూపాయా అభావవనస్త్వపిపి
 త్రాదిషుదాహిత్రస్యాధికారః - తద్దేవేతిదుహితృవద్భావ ధానాత్తస్మి
 తోపిశ్యక తయంచనకే(కాత్)తేనదాహిత్రస్య జఘన్యతావగతేః -
 అతాదుహిత్రనంతరం దాహిత్రాధికారశ్చిత్తసిద్ధం - సస్త్వపిబంధుష్విత్య
 సేపితోరధికారః పత్న్యభావేవ్యామ్యపిదుహితృ దాహిత్రాభ్యా
 బాధితఇతిబాధకాభావే పితోరధికారస్సూచితః॥ అతప అనంతరంబృ
 హస్పతిః॥ తదభావేభ్రాతరస్తు భ్రాతృపుత్రాస్సచాభయః । సకుల్యా
 బాంధవాశ్చిష్యాః శ్రోత్రియాధనహరకాః॥ తద్భ్రాతృదాహిత్రస్యపితౌ
 శ్వసూచితయోః పరామర్శః తేనామిషామభావే భ్రాతృదాహిత్రాధికా
 రః॥ యస్తుబాలకవచనం॥ పత్నీదుహితరశ్చైవ పితరౌభ్రాతరస్తథా॥
 ఇత్యాదినియత క్రమాదధస్తంపవ దాహిత్రస్యాధికారఇతి తద్బృహస్పతి

జననేవిరోధాద్బాలవచనమేవ - బహువచనాంతరుహిన్య పక్షనైవకన్యోధాదాహిత్యాంతం సంప్రదత్వాత్ క్రమవిరోధాభావాత్ - యథాస్వర్యాతస్యశ్శుభ్రతస్యేతి ప్రశ్నపదంప్రచీనప్రవర్తతపరం మిషదత్వా విశేషాత్ - తథాదాహిత్రస్యాపిపిండదత్వాత్ ఉత్పర్యంతపరం దుహిన్యపదం - యథావాప్రత్యాభావేదదుహితేత్యసృప్రశ్నపదంపక్షిపగ్యంతపరం - అన్యథాదుహితరభి బహువచన మనథకంస్యాత్ పక్షిపగ్యంత ఇత్యాదివచేక వచనమేవ కుర్యాద్భూతర ఇన్యస్యాపిపిండదత్వాత్ స్వాధికారత్వంత్యాంకింపపిత్రాదీనాం రాజపర్యంతానాంక్రమానియమాత్ రాజ్ఞోభావదాహిత్యాధికారోపచ్యుత సవకదాచివాజ్ఞోః సోనీతఅనధికారపీవాభిహితోభవేత్ తస్మాద్విశ్వరూపజితేంద్రియ భావదేవగోవిందరాజైరమహాతురభావదాహిత్యాధికారోపచ్యుతపిత్రాదీనాంయదాచకన్యజాతాధికారావశ్యాత్ పరిణీతానతీమిన్యతేతదాత్మకంకన్యాయా అనున్నాధికారాయా అభావయేమామూఢాదీ ౧౦౧ నిరూపితం ఉన్నాధికారాయా అన్యభావేతేషామేవ నకుతన్యైర్వా ఉంభవతతస్యస్త్రీధనవిషయత్వాత్ - భుంజేతామరణాత్ తాతేతి ౧౦౨ సవజాతాధికారాయాం పత్యైరభావే అనున్నాధికారం పన్నభావోక్తానాంపూర్వధనస్యామి దాయగాహిత్యాదురూపాదీనాంపధికారస్త్వదన్యతత్వాత్ - పక్షితోజఘన్యదుహితృ దాహిత్రయోరధికార (౧) రోదంబాపూపన్యాయసిద్ధిః (ద్ధోయవర్థః)యద్యవస్థిస్యపలతీణంస్త్రీమాత్రాధికారేయమథో బోధ్యభితితాత్పర్య ॥ ...

—(*) ఇతిదుహిన్యదాహిత్రయోరధికారః (*)—

దాహిత్రస్యాభావేపిత్రం అధికారినిమాతంనాపియగపన్యాతాపిత్రోస్తదభావేపితృగామి తదభావేమాన్యగామితేచ్ఛవిరూధాత్ ॥ యత్తుమనువచనం ॥ అనపశ్యస్యపుత్రస్య మాతాదాయమవాప్నయేత్ ॥ మూర్త్యపిపిండదత్తాయాం కీతుర్దాతాహరేధనం ॥ యచ్చ బృహస్పతివ

చనం॥ భాగ్యానుతపహీనస్య తనయస్యమృతస్యతు । మాతారిక్ష్ణ హరీ
 క్షేయం భాగితావతదనుజ్ఞయం॥ తత్ప్రీత్యర్థంతాభావెబోధ్యం-న్యా
 యాగతంచైతద్దేహితా త్వరతామాత్మతచ్చ పూర్వపితరధికార ఇ
 తివృతపిండమృతభోగాన్యపిండద్యయదాత్మదాహిత్యాస్మృతభోగాన్యపిం
 డద్యయమాత్రదాత్మతయం పితృజఃఘృత్యాత్వాత్మాపిభ్యస్తు మృతభో
 గ్యాన్యపిండద్యయదాత్మతయం- బీజస్యచైవ యోన్యాచ్చ బీజముతకృష్ట
 ముచ్యతే॥ ఇతిమనువచనావగతోతర-మేకాదబలవత్వాప్నోతరా సిద్ధిత్రయ
 పితృక్రమవీవాపగమ్యతే - తథాహిపితృ దాత్ప్రాతిపదికాత్ ప్రథమంపి
 తురవగతేః పశ్చాత్తువచనబలేన ఏకశేషకల్పనాయాం మాతుర వగ
 మాత్ - అతఃక్రమజ్ఞానం క్రమశ్చిధానవ్యాప్తం తస్మిన్తకమానం క్రమ
 జ్ఞానం నివతకయతీత్యకమానం తదప్రమాణం వ్యాపకవిప్లవేన సిద్ధత్వా
 దిష్టు రేకాధాచ్చహేయం॥ ఇతిమాతురధికారః-

— (*) మాతురభావేన తు-ధికారిః - (*) —

మాతురధికారానంతరం తదభావే మాతృ గామితత్వతః - యుక్తం
 చైతద్గర్భధారణ సాలనాత్మతోపకారతయా శస్తిహానియస్యవశ్యోర్న
 వ్యత్వాత్ పుత్రభాగాన్యపి ఉదజననేనాభ్యుపకారకత్వాత్ భాగితాది
 భ్యోఃపూర్వపధికారస్యవ్యాచ్యుత్వాత్-అతఃపితృతాగారవాతిరేశ్వరతః
 మాతురధికారిః పితృరఃపూర్వమహిష్టాయాః-గారవాతిరేస్యధనసంబంధ
 త్వేకత్వాదకల్పబ్రహ్మదాత్రోగకరియాస్పృహదఃపితృతిత్వతఃపూర్వహే
 తు మాచార్యవ్యాధికారాపత్యైకః క్షేమాభితరిభాతృసుతేనాసత్యపిపితృ
 వ్యాధినావధికారాపత్యైచ్చ అఃపిపితృతఃపరతపివ (భాగితాదిభ్యోః పూ
 ర్వం) మాతురధికారఇతి - ఏవంవమ్మతి స్మృతీత్యసంతానాత్పూర్వ పితృ
 శ్చపత్రతామాతురధికారిః ఇతి వదతాపితామహానుతా త్పూర్వం పితా
 మహాచ్ఛపరశఃపితామహ్యధికారిః స్మృచికః - అన్యథాపితరభాగి
 తరస్తథేతిక్రమవిరూపాత్॥ అతఏవమనుః॥ మాతర్యపితృవృత్తాయాం

పితృత్వాహారేధనం సంతానాయాంవృత్తాయామిత్యథః - అపేక్షబ్రహ్మ
కారయోశ్చక్షుభయతాస్వయఃకార్యః - తేనమాతరివృత్తాయాం పితా
మహ్యపిగృహ్ణాయాత్ - కింపునభ్రాతృదయః పితామహఃసర్వతా ఇ
త్యపేక్షబ్రహ్మచితాభ్రాతృదయః - తదయంవచనార్థః - దాహిత్యా
స్మృతసంతానాత్పరతః స్వసంతానాచ్చపూర్వము క్తక్రమేణపితోరధికా
రః॥ అతస్త్వసంతానాత్పూర్వం పితామహఃపితామహ్యారధికారో నే
నైవదన్యః - అతఏవయాజ్ఞవల్క్యేన మాతురధికార ప్రదర్శనేనైవపితృ
వ్యాదిభ్యః పూర్వంపితామహ పితామహ్యారధికారస్యాప్యుక్తత్వాన్న
పుధగుక్తః॥ —(*) ఇతిమాతురధికారః- (*)—

మాతురభావేభ్రాతృధనం - మాతృగామిత్యభిధాయ తదభావేభ్రాతృ
గామితి విష్ణువచనాత్తదితిమాతఃపరామర్యః పితరభ్రాతృతరస్తధేత్యత్రా
పిపితోరభావేభ్రాతృరధికారావగతేః - ననభ్రాతరస్తథా తత్పుత ఇతి
యథాభ్రాతరోధికృతాస్తథా భాతృపుత్రోపి మాతురసంతరమధికారీతి
వాచ్యం - భ్రాతృగామిత్యభిధాయ తదభావేభ్రాతృపుత్రగామితి విష్ణువి
రోధాత్ తదితిభ్రాతృః పరామర్యాన్నాన్యమ్యంవైత్సృతధనిభోగ్య సి
తాదీత్రయసింహదానేన భ్రాతృరుపకారకత్వాత్తథాతద్దేయమాతామ
హఃసింహత్రయదానేన తత్త్వేనపాతాచ్చలనేవయాపాద్భ్రాతృపుత్రా
ద్యులవత్వాత్ మాతృయూలత్వాచ్చ భ్రాతృరేవయాపస్య మాతృతౌజ
ఘన్యతేతి మాతృతః పరత ఏవాధికారోయుక్తః - కించ - తథాపదం
భ్రాత్రైవ కుతోసంబధ్యతే తేన యథాపితరా భ్రాతరోపి తథేతి పి
తో భ్రాతృశాంవ తుల్యోధికారస్యైత్ తస్మాద్విష్ణువచన విరో
ధేనైవ ఆయంపర్యనుయోగః పరిహతఃస్యః సచాన్యత్యాపిసమానః॥ త
థాచమనుః॥ పితాహారేదపుత్రస్య రిక్తంభ్రాతరేవవవా॥ భ్రాతరేవసా
రేయసఃపునభ్రాతృపుతోపి అధికారీత్యాహ కించ జీవత్పితృకస్యాపి
భ్రాతృపుత్రస్యకించాధికారోనేష్యతే - సచాత్రాన్యోహేతుః జీవత్పితృక

స్యపిండదత్వాభావేన అనుపకారకత్వాత్ ఇత్యుక్తః ఏవంచెన్నత పితృక
స్యాపిభ్రాతృతుల్యపకారకత్వా భావాతః కంతుల్యపదధికారితా ॥ అ
తస్మిన్ దేవతేన ॥ తతో దాయమపుత్రస్య విభజేరకసహూదరాః ॥ తుల్యా
దుహితరోవాపి ధీయమాణః పితాపివా ॥ సవతా భ్రాతరోమాతా
భార్యాచేతి యథాక్రమం ॥ అనేనభార్యాసవతా దుహితృపితృమన్య
సహోదరభ్రాతృసాపత్న భాతృపర్యంతాధికారశృంఖలాయాం భ్రాతృ
పుత్రస్యాకీతకనా తస్మాత్పత్నభ్రాతృపర్యంతాభావ ఏవభ్రాతృపుత్రాణా
మధికారః కథితః ॥ యత్తు సర్వే తే తేన పుత్రతేజితత్పుత్రత్వస్మరణం తత్పిండ
దారాధ్యక్షం భ్రాతృభావేవధనాధికారాధ్యక్షం పూర్వోక్తవచనవిరోధా
త్ అన్యధాభ్రాతృభ్యః పూర్వమేవకుతోనస్యాత్ - తస్మాద్భ్రాతృరేవప్ర
థమమధికారిః - తత్రాపిప్రథమంసోదరమైవ - తదుక్తం - సోదరస్య
తు సోదరః - భ్రాతరస్తథేత్యుక్తే భ్రాతరధికారావసరే ప్రథమం సో
దరోగృహ్ణీయాదిత్యర్థః - తస్యత్వభావే సాపత్నభ్రాతృ ఏకప్రభవత్వే
నతస్యాపిభ్రాతృశబ్దార్థఃత్వాత్ ॥ తథాచ ॥ సంస్కృష్టినస్తుసంస్కృష్టి సోద
రస్యతుసోదరః ॥ దద్యాదవహారేచ్ఛాంశం జాతస్యచమృతస్యచ ॥ ఇదమపియా
జ్ఞచల్యవచనంసోదరాసోదరయోభ్రాతృ శబ్దార్థఃత్వందర్శయతి - అ
న్యధాసోదరమాత్రస్య తదర్థఃత్వేసోదరస్యతు సోదరఇతినపునర్విశేషణీ
యం భ్రాతృశబ్దాదేవసోదరావగతే స్తస్మాత్ప్రతరాభ్రాతరఇత్యనేనసో
దరాసోదరయోతేవాధికారోద్భవః - సోదరవచనేతుసోదరస్యప్ర
థమమధికారిః సాపత్నస్యచ సోదరాస్మృతదేయమా(పాపిపా)త్పాదుషి
కపిండదాతుమృతభోగ్య మాత్రపితృదిపిండత్రయదాతుతయా జఘన్య
త్వాత్మృతభోగ్యభ్రాతృపుత్రాచ్ఛపిండద్యయదాతుమృతభోగ్యః ॥ త్ర
యదాతుతయాఉపకారకత్వాత్తేజోబలవత్వాన్యద్యవవాధికారిః శ్రీకర
విశ్వరూపోక్తఆదరణీయః - తత్రకింసంస్కృష్టినోఽన్య సోదరస్యసోదరాజ్ఞఘ
న్యత్వం నవేత్యపేక్షాయాం ॥ ఆహయాజ్ఞచల్యః ॥ అన్యోదవ్యస్తుంస్య

స్థీ నాన్యోద్యోధనం మారేత్ | అసంస్పృష్టపిచా దద్యా త్సంస్పృష్టో
 వాన్యమాత్మజః॥ అస్యాథః - సంస్పృష్టిచునన్యోదర్యః ప్రథమం మారే
 న్నుచునన్యోదర్యమాత్రః ప్రథమంచహరణ సోదరంబాధితైవ వాతేన
 సహవాగత్యపేక్షాయాముత్తరాధః- అసంస్పృష్టపీ సోదరోగృహ్ణీ
 యాత్సోదర పదమనువతః తే నాన్యమాత్మజఏవ సంస్పృష్టిగృహ్ణీయాత్సం
 స్పృష్ట పదమేవవాసోదరమధితై॥ అతఏవవృద్ధయాజ్ఞవల్క్యవచనం॥ సో
 దరోనాన్యమాత్మజఇతిజేంద్రియేణలిఖితం - తథాచపూర్వాధఃస్యసం
 స్పృష్టిత్యనువతః - తేననకేవలమన్యోదర్యఏవసంస్పృష్టిగృహ్ణీయా త్సం
 త్వ సంస్పృష్టపిసోదరోగృహ్ణీయాదిత్యథః - తేనాసంస్పృష్టినాసోదరే
 ణసంస్పృష్టివాచసోదరేణవిభజ్యగృహీతవ్యం - అతఏవాపిచశబ్దంప్రయుక్త
 వా-యచ్చశ్రీకరమితైరుక్తంసంస్పృష్టినస్తుసంస్పృష్టిత్యస్యాసోదరసంస్పృ
 ష్టిమాత్రవిషయత్వేఅన్యాయపేక్షత్యా త్సోదరస్యతు సోదరఇత్యస్యాప్య
 సంస్పృష్టి సోదరమాత్రవిషయత్వేనిరపేక్ష త్యాత్ అనూదరేసంస్పృష్టినిసో
 దరేచాసంస్పృష్టినిఉభయోఃప్రాప్తాయదిద్వయమేవప్రవర్తతేతదాన్యోన్య
 సాపేక్షమభయోర్విధాయకత్వంభవేత్-నచైకస్యసాపేక్షంనిరపేక్షంచవి
 ధాయకత్వముచితం విధిమైశమ్యప్రసంగా ద్యధాదర్శితం ద్వయోః ప్రణ
 యంతిత్యధికరణే పర్వచతుష్టయవిహితాయా ఉత్తరవేదేర్పర్వద్వయే
 ప్రతిషేధఉపదద్యతే తత్రపర్వద్వయేవికల్ప సాపేక్షంవిధానంపర్వద్వయే
 తునిరపేక్షమిత్యుత్తరవేదివిధి వైషమ్యాపత్తిః తథాచాత్రయత్రైవినిరపే
 ష్టంవిధాయకత్వం తత్రైవసంస్పృష్టినస్తు సంస్పృష్టిత్యస్యసోదరస్యతుసో
 దరఇత్యస్యచప్రవృత్తిః స్వాత్ తత్సోదరేసంస్పృష్టి నిసోదరేచాసం
 స్పృష్టినిసత్కుభయోరప్రవృత్తిః తద్దనంకల్పిదవినగృహ్ణీయాదిత్యాపత్తి త
 స్మాత్సంస్పృష్టినస్తు సంస్పృష్టితి సంస్పృష్టిధనేసామాన్యతః సంస్పృష్టినోభాగ
 ప్రాప్తౌతదవమాదాథః సోదరస్యతు సోదరఇతివచనం- ఏవంచసం
 స్పృష్టినోప్య సోదరస్యసోదరేసతిసప్రతిః కింతపిచవిభాగసంస్పృష్ట

స్వతంత్రస్వస్వర సెనాదరస్యైవవిభాగభ్యంతం - తదనంగతం - సహ
ద్యయోరుభయతైకైకః ప్రవృత్తయోయుగపదేశత్ర ప్రవృత్తిమాతే
ణవిధివైరూప్యం - కేవలార్థాత్ప్రతిస్యోత్రవచ్చేదేన నిరపేక్ష ప్రవృత్త
యోఃసర్వస్వదాక్షిణ్యచాక్షిణ్య శాస్త్రయోర్యుగపదుభయ వచ్చేదేన
తినైకమపిశాస్త్రం ప్రవతేతవిధివైరూప్యత్ తదాచాతుహోతాం
పాణిమాసీమభివృత్తేషం చ హోతామమావాస్యామితి శాస్త్రయోరు
పాంశుయాగాగ్నితూమియయోరైంద దధ్యైంద్రపయసోరైకైకః ప్ర
వృత్తియోద్వయోరేవాగ్నేయేప్రవృత్తై విధివైవమ్యాపతై నైకమపి
ప్రవతేత తస్మాద్బాధనిరపేక్షం నిత్యవద్విధానం క్వచిత్క్వచిద్విధ్యంత
రబాధసాపేక్షమితవైరూప్యతః - తథాహి - ఉపాత్రవపంతితి వేది
విధిసాపేక్షానిషేధ ప్రదర్శనం వినావిధిరేవసన్బాధితి వేదివిధిసాపేక్షంవి
ధానం - సచనిత్యవదేతస్యబాధః తథాచసతినిషేధోవిభలః నిషేధంవి
నాపివేద్యకరణస్యప్రాప్తే - తతశ్చవేదివిధినిషేధవిధి బాధసాపేక్షవి
ధిభావః పర్వద్వయేతునిరపేక్షవిధివైవమ్యం వికల్పశ్చస్యాత్ రాగప్రాప్తే
తునిత్యవచ్చాధః - కాదాచిత్కస్యాకరణస్యా నిషేధమంతిరేణాపిప్రా
ప్తే అతఏవమోడశీగ్రహణాగ్రహణయోర్వికల్పం యేతుజ్రవతేప్రాప్తిపూ
ర్వకత్వాన్నిషేధస్యనిమిత్తం విధిరబాధతః తస్మాద్యేనవికల్పభి తే
పాంశుతేన తాపశాకరోతీత్యాదారాగ ప్రాప్తనిషేధేవ వికల్పస్యాత్
కింనైవనిమిత్తినఃస్వనిమిత్రబాధాక్షమత్వాతరంధం పక్షపిచా(ధి)హోతు
ల్యబలత్వాత్ అథ (అభ్యభాగనిషేధే) నిషేధస్యైవాయం స్వభావాయ
త్సనిమిత్రమున్నులయతీతి తదాసర్వదైవోన్నులయత్ ప్రాప్తేరేవదుర్బ
లత్వాత్ యేతుజ్రవతేయాదృచ్ఛిక గ్రహణప్రాప్తినిషేధోయంనతు విధి
తః ప్రాప్తస్యేతదతివాజ్ఞవచనం వైధగ్రహణస్యావైధగ్రహణ నిషేధ
స్యచయుగపదుపసంహా (ర) రాసంభవాత్ వికల్పభావప్రసక్తై - క్ర
త్వభావతయాచయాదృచ్ఛికగ్రహణ ప్రసక్త్యభావాన్నిషేధోనక్రత్వభావ

స్యాత్ తస్మాన్మమక్త ర్యామదేవవికల్పః తదస్తుకించిస్తరేణ॥ యచ్చస్య
యమేవవణికం అసౌదరేసంస్పష్టిసిసాదరేచా సంస్పష్టిని సంస్పష్టిస్తు
సంస్పష్టిత్యనేనా సాదరస్యధనసంబంధ (ప్రాప్తౌ) ప్రసక్తౌ తదపవాదా
థకంసాదరస్యతుసాదరఇతివచనం తదప్యయుక్తం అస్మిన్నేవవిషయేసా
దరస్యతుసాదరఇతిసాదరస్య ధనసంబంధ ప్రసక్తౌతదపవాదాథకం సం
స్పష్టివచనస్యాపి సంభవాద్వినిగమ కారణాభావాత్ - యచ్చసంస్పష్టిన
స్తుసంస్పష్టిత్యేతద్వివరణాథకత్వేన అన్యోదర్యఇతివచనంవ్యాఖ్యాతం తద
ప్యతీవాయుక్తం అన్యోదర్యవచనాదేవ విషయేతాథకాలాభాత్ - సంస్ప
ష్టినఇత్యస్యా నర్థక్యాపత్తే - కించన్యోదరస్తు సంస్పష్టిత్యస్యాయమర్థః -
అన్యోదర్యస్తుసంస్పష్టియస్సనాన్యోదర్యధనసంహారేత్ కింత్యసంస్పష్ట్య
పిసాదరపదానుషంగా త్సాదరఏవ గృహ్ణీయాత్సంస్పష్టోపి నాన్యమాత్మ
జోగృహ్ణీయాదితివ్యాఖ్యాతం తదపిసపూర్వాధేక ఏకస్యాన్యోదర్యపద
స్యశ్చనరుక్తత్వాత్తథా ఉత్తరాధేకపినాన్యమాత్మజిత్వస్యా నర్థక్యా
పత్తే ఆపిశబ్దస్యచఏవకారా (థకంఅవతకనాత్) థాకవణికనాత్ -
కించసాదరేచాసంస్పష్టిని అసోదరస్యసంస్పష్టిసౌప వాదాథకం సాదర
వచనస్యవణికతత్వాత్సోదరాసాదరయోరసంస్పష్టిసౌరప్రవృత్తత్వాత్
తుల్యవచేవాధికారస్యాత్ - నవాకస్యచిదపిస్యాత్ - అథాతాప్రిసాద
రవచనమేవ ప్రవతకతే ధైకశ్రసంస్పష్టివచన చాధసాపేక్షమన్యత్రతు
బాధానపేక్షమితభవతామేవవిధిచైరూప్యం - యథాసామే విధీయమా
నావేదికీక్షిణీయావిషయి దేశప్రాప్తవేదవిధిబాధనాన్యత్రబాధం విదై
వేతిచైరూప్యాదవేదిమతాంతద్దృష్టవ్యమిత్యుక్తం అస్మన్మతేతుశ్రీకరసమ్మ
తమపివిధిచైరూప్యం నాస్తీసంస్పష్టిసాదరవచన యోరేకైక విషయత్వా
త్ అన్యోదర్యవచనస్య సాదరస్యఅసంస్పష్టినః సంస్పష్టినశ్చసాదరస్యతు
ల్యవదధికార జ్ఞాపనాథకత్వాత్॥ తథాహే॥ అన్యోదర్యస్తుసంస్పష్టి
నకసత్వపిసాదరే సంస్పష్టినిధనసంహారేత్ నాన్యోదర్యోసంస్పష్ట్యపిగృ